

Registered Under R.N.I. No. GUJGUJ/2023/84401

વિશ્વ ઉમિયાધામ – જાસપુર, અમદાવાદ
(ISO 9001:2015 - Approval No. 00044220)

UMA SRUSHTI ઉમાસ્તુષ્ટિ

₹ 40-00
₹ 50-00

આસ્થા, એકતા અને શક્તિનું ધામ | ૦૧ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૨૫
Published on - 01 February 2025

એક વૈશ્વિક વિચારધારા

તંત્રી-ડૉ. પ્રભુદાસ આર્ષ. પટેલ
Editor-Dr. Prabhudas I. Patel

॥ ॐ નમઃ શિવાય ॥

ॐ ત્ર્યમ્બકં યજામહે સુગન્ધિ પુષ્ટિવર્ધનમ્ ।
ઉર્વારુકમિવ બન્ધનાન્મૃત્યોર્મુક્ષીય માઽમૃતાત્ ॥

વિશ્વ ઉમિયા ફાઉન્ડેશનની સર્વે વાચક મિત્રોને મહાશિવરાત્રીની શુભકામનાઓ

વિશ્વ ઉમિયાધામ સામાજિક સશક્તિકરણ કેન્દ્ર

૧૦૦ વીઢા જમીન ઁક હજાર કરોડનો સામાજિક પ્રોજેક્ટ

“આસ્થા - ઁકતા અને ઊર્જાનું ઢામ”

સ્કીલ યુનિવર્સિટી

ઁત્રાલય

સ્પોર્ટ્સ કોમ્પ્લેક્ષ

અઢતન હોસ્પિટલ

ઉમાસૃષ્ટિ

મેટ્રીમોનિયલ સર્વિસીસ

ઉમાઁત્ર

સમાઢાન પંચ

કાનૂની માર્ગદર્શન

ઉમા લગ્ન સંસ્કાર

મેડિકલ સહાય

નિઃશુલ્ક શિક્ષણ સહાય

ગુજરાતી વિઢ્યાર્થીઓને કેનેડામાં મઢઢ

વિશ્વ ઉમિયાઢામ - અમઢાવાઢમાં નિર્માણ યનાર - મંદિરની વિશેષતા - સુવિઢ્યાઓ

- ★ જગતજનની શ્રી ઉમિયા માતાજીનું વિશ્વનું સૌથી મોટું અને ૫૦૪ ફૂટ ઊંચુ મંદિર
- ★ જગત જનની મા ઉમિયાનું આસન જમીનથી ૫૧ ફૂટ ઊંચુ રહેશે.
- ★ ઢેવોના ઢેવ મહાઢેવનું પારાનું વિશાળ શિવલિંગ, ગણપતિ ઢાઢા તથા કાળભૈરવ મંદિરનું નિર્માણ.
- ★ અત્યાઢુનિક ઢેક્નિકલ પદ્ધતિથી મંદિરનું બાંઢકામ તથા ઢવજ બઢલવા માટે હાઈડ્રો મિકેનીકલ સિસ્ટમ.
- ★ ૩૦૦ ફૂટની ઊંચાઈ પર વ્યૂ ગેલેરી કે જ્યાંથી આબુબાબુના સમગ્ર વિસ્તારને નિહાળી શકાશે.
- ★ જગતજનની મા ઉમિયાના ઢર્શન માટે ઁસ્કેલેટર તથા વ્યૂ ગેલેરી સુઢી લીફ્ટની વ્યવસ્થા.
- ★ મંદિરના મુખ્ય ખંડમાં ઁક સાથે પાંચ હજાર ભકતો મા ઉમિયાના ઢર્શન કરી શકે તેવી સુવિઢ્યા.
- ★ મંદિરના ગ્રાઉન્ડ ફ્લોર ઉપર બે કરતાં વઢુ વાતાનુકૂલીન સલ્સંગ હોલનું નિર્માણ.
- ★ વિકલાંગ અને વૃઢ્ઢોને મા ઉમિયાના મંદિર ગર્ભગૃહ સુઢી જવા માટે ઢ્રાવેલેટર / ઁસ્કેલેટરની સુવિઢ્યા.
- ★ યાત્રીઓ તથા ઢર્શનાર્થીઓ માટે રહેવા - જમવાની ઉત્તમ વ્યવસ્થા તેમજ શોપિંગ માટે હાઈપર માર્કેટની વ્યવસ્થા.
- ★ વિશ્વમાં પ્રથમ વાર સ્પેશિયલ લાઈટિંગ ઈફેક્ટ ઢ્વારા આઢમ, પૂનમ, અગિયારસ અને રાષ્ટ્રીય તહેવારોના ઢિવસે અલગ-અલગ પ્રકારની રોશનીથી મંદિર ઝળહળતું થશે જેથી અમઢાવાઢના રહીશોને જે તે તિથિની જાણકારી મળશે.
- ★ સંપૂર્ણ વાસ્તુશાસ્ત્ર અને હિન્દુઢર્મ મુજબ ગર્ભગૃહનું બાંઢકામ.
- ★ મંદિર પરિસરમાં વિશાળ બેઝમેન્ટ પાર્કિંગ.
- ★ સોનાના કળશથી મંદિરની ભવ્યતાનું નિર્માણ.
- ★ મંદિર પરિસરની આબુબાબુ જળાશયનું આયોજન.
- ★ અઢતન ભોજનાલય તથા પ્લાસ્ટિક ઝોન ફ્રી પરિસર.
- ★ સંપૂર્ણ ગ્રીન અને ઁનર્જી ઁફિસિયન્ટ મંદિર પરિસર.
- ★ પાઢીઢાર ઇતિહાસનું ભવ્ય મ્યૂઝિયમ.
- ★ બાળકો માટે ચિલ્ડ્રન પાર્કની વ્યવસ્થા.

The Cradle of Care

ENDOMETRIOSIS
CLINIC

INFERTILITY AND ART CLINIC

OBSTETRIC GYNECOLOGY

FETAL
MEDICINE

GI SURGERY

COSMETOLOGY AND
GYNEC-COSMETOLOGY

ANESTHESIA

RADIOLOGY

PEDIATRICS &
NEONATAL CARE

DR. SANJAY PATEL

MD, Fellowship in Endometriosis Management
Fellow, Endometriosis & Pelvic Pain Society
Member, American Society of Endometriology

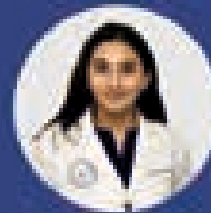
DR. SMEET PATEL

MD, MS, FRCR
Fellow, Endometriosis & Pelvic Pain Society
Member, American Society of Endometriology

DR. JAYA PATEL

MD, MS
Fellow, Endometriosis & Pelvic Pain Society
Member, American Society of Endometriology

DR. RAVINA PATEL

MD, MS
Fellow, Endometriosis & Pelvic Pain Society
Member, American Society of Endometriology

+91-9698034701

hello@mayflowerhospital.com

+91-79-27495001/01/03

"Mayflower House", Opp. - Police Helmet, Near Manar Mandir Temple, Drive-In Road, Ring Road Junction,
Mansarovar, Ahmedabad - 380033, Gujarat, India

ફેબ્રુઆરી ૦૧, ૨૦૨૫

વર્ષ : ૦૪, અંક : ૨૨

સળંગ અંક : ૩૩

માલિક : વિશ્વ ઉમિયા ફાઉન્ડેશન

February 01, 2025

Year : 04, Ank : 22

Owner : Vishv Umiya Foundation

પ્રમુખ : આર. પી. પટેલ
President : R. P. Patel

મેનેજિંગ એડિટર : ડો. પ્રભુદાસ પટેલ
Managing Editor: Dr. Prabhudas I. Patel

પરામર્શકશ્રી
Consultant

પદ્મશ્રી-ડો. કુમારપાળ દેસાઈ પદ્મશ્રી-દેવેન્દ્ર પટેલ
Padmashri-Dr. Kumarpal Desai Padmashri-Devendra Patel

સંપાદક મંડળ :
ડો. હર્ષદ પટેલ Dr. Harshad Patel
ડો. અશોક પટેલ Dr. Ashok Patel
ડો. ઉત્પલ પટેલ Dr. Utpal Patel
ડો. રૂપલ પટેલ Dr. Rupal Patel

સહસંપાદક : ધવલ માકડિયા **Co-Editor :** Dhaval Makadia
કલાનિર્દેશક : રાજુ પ્રજાપતિ **Art Director :** Raju Prajapati

ફોટોગ્રાફી : સદ્વિદ્યા ટી.વી. ચેનલ
Photography : Sadvidhya TV Channel

લવાજમ :
દેશમાં : આજીવન (૧૦ વર્ષ) રૂ. ૩૫૦૦
પાંચ વર્ષ : રૂ. ૨૦૦૦
વિદેશમાં : આજીવન (૧૦ વર્ષ) ૫૦૦ ડોલર
પાંચ વર્ષ : ૩૦૦ ડોલર

Subscription Amount :
For India : Life Time (10 Year) Rs. 3,500
5 Year : Rs. 2,000
For USA : Life Time (10 Year) 500 \$
5 Year : 300 \$

ઈ-મેઇલ/e-mail : editorumasrushti@gmail.com

રજિ. ઓફિસ :
વિશ્વ ઉમિયા ફાઉન્ડેશન - વિશ્વ ઉમિયાધામ,
વેષ્ટોદેવી મંદિરની સામે, એસ.જી.હાઈવે, જાસપુર રોડ,
તા. કલોલ, જી.ગાંધીનગર, ગુજરાત-૩૮૨૨૨૧

Regd. Office :
Vishv Umiya Foundation - Vishv Umiyadham,
Opp. Vaishnodevi Temple, S.G. Highway, Jaspur Road,
Ta. Kalol, Dist. Gandhinagar, Gujarat-382721
www.vishvumiyafoundation.org
E-mail: info@vishvumiyafoundation.org
www.facebook.com/VishvUmiyaFoundation
Phone: +91 72020 80333 / 222

મુદ્રક અને પ્રકાશક :
મુદ્રક : અનિલ ડી. ગોંડલિયા - કેવલ ઓફસેટ, બી/૮, જે. કે. એસ્ટેટ, દૂધેશ્વર, અમદાવાદ. **પ્રકાશક :** ડો. પ્રભુદાસ આર્ષ. પટેલ
વિશ્વ ઉમિયાધામ - જાસપુર, કલોલ, ગાંધીનગર ખાતેથી પ્રસિદ્ધ કર્યું.

Printer & Publishers :
Printed by Anil D. Gondaliya - Keval Offset,
B/8, J. K. Estate, Dhudeshwar, Ahmedabad &
Published by Dr. Prabhudas I. Patel at Vishv Umiyadham
Jaspur, Kalol, Gandhinagar

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	લેખનું શીર્ષક	લેખક	પાના નં.
૧.	વેદનો દિવ્ય સંદેશ	પ્રહ્લાદભાઈ પટેલ (કામેશ્વર)	૦૫
૨.	ધાર્મિક તહેવારો એ જ સનાતની એકતાની બુનિયાદ	પ્રમુખશ્રીની કલમે	૦૬
૩.	શ્રી રામચરિતમાનસ કથાસાર	ડો. પ્રભુદાસભાઈ પટેલ	૦૮
૪.	બ્રહ્મચર્ય - શું અને શા માટે ?	શ્રી ભાણદેવજી	૦૯
૫.	સંત પરંપરામાં સંસ્કૃતિનું અનુરણન	ડો. ભાવેશ જેતપરિયા	૧૧
૬.	મહાશિવરાત્રી (કવર સ્ટોરી)	પ્રો. ડો. જે. એમ. પનારા	૧૪
૭.	બાળકોની ઉપેક્ષા - રાષ્ટ્રની શરમ	ગુલાબભાઈ જાની	૧૭
૮.	શિક્ષણ વિરુદ્ધ કેળવણી (હાસ્ય વ્યંગ)	ડો. અમૃત કાંજિયા	૧૯
૯.	વ્યક્તિનું જ્ઞાન : એક મહામૂલ્ય મૂડી	ડો. નરભેરામ જે. રાંકજા	૨૧
૧૦.	સ્વયં શિસ્ત એકમાત્ર ઉપાય	નટવર આહલપરા	૨૪
૧૧.	ઉપેક્ષાનો અંત એ જ અપેક્ષા	શ્રીમતી ગીતા ઉનડકટ	૨૫
૧૨.	સ્ત્રીને પુરુષની સમાન બનવાની જરૂર નથી	પ્રાગજીભાઈ પટેલ	૨૬
૧૩.	પ્રેમ આનંદનો ઉપહાર છે	શ્રીમતી સુનિતા ડી. વ્યાસ	૨૭
૧૪.	દિલના અવાજને અનુસરીને નિર્ણય લો	પદ્મશ્રી ડો. કુમારપાળ દેસાઈ	૨૯
૧૫.	ઘર બને સ્વર્ગ - ઘન્ય બને ગૃહસ્થાશ્રમ	જયંતીલાલ વાછાણી	૩૦
૧૬.	નિષ્ફળતા - ડંખ કે તક ?	જિતેન્દ્રકુમાર બી. જોટાસણા	૩૧
૧૭.	ક્રિયા-કર્મની ઓળખ અને અલગતા	નવીન વી. વાછાણી	૩૨
૧૮.	મહાદેવની વિશ્વ વિખ્યાત મૂર્તિઓની યાત્રા	પ્રા. ડો. યશવંત કે. ગોસ્વામી	૩૪
૧૯.	પુણ્યભૂમિ ભારત	સ્વામી વિવેકાનંદ	૩૭
૨૦.	“હે યુવાન... તું તારા પોતાના વિચારોથી સમૃદ્ધ થા”	રસિક પટેલ	૩૮
૨૧.	ભોજન તથા આરોગ્યનું વૈદિક મેનેજમેન્ટ	પ્રા. ડો. હર્ષદેવ માધવ	૩૯
૨૨.	કિડની પ્રત્યારોપણ : એક સંજીવની	ડો. મયંક શાહ	૪૧
૨૩.	રોગ શામક દવાઓ તથા દર્દ શામક દવાઓ	ડો. જિતેન્દ્ર અઢીયા	૪૨
૨૪.	લોકોપયોગી માર્ગદર્શન	એચ. એસ. પટેલ-IAS Retd.	૪૩
૨૫.	શિયાળાવાનું રુદ્ધન	ગિરા પિનાકીન ભટ્ટ	૪૫
૨૬.	પ્રવૃત્તિ અહેવાલ	શૈલેષભાઈ પટેલ	૪૬
૨૭.	સમાચાર	ડો. રૂપલબેન પટેલ	૪૯

ૐ ૐ ૐ

Printed by Anil D. Gondaliya and Published by Dr. Prabhudas I. Patel on behalf of Vishv Umiya Foundation and Printed at Keval Offset, B/8, J. K. Estate, Dhudeshwar, Ahmedabad and Published at Vishv Umiyadham - Jaspur, Kalol, Gandhinagar, Editor - Dr. Prabhudas I. Patel

વેદોનો દિવ્ય સંદેશ

उद्यानं ते पुरुष नावयान, जीवातुं ते दक्षतातिं कृणोमि ।
आ हि रोहेमममृतं सुखं रथमथ जिर्विदथमा वदासि ॥

(અથર્વવેદ ૮/૧/૬)

ભાવાર્થ : જેઓ દેવેચ્છા અને ગુરુજનોના શિક્ષણને માનીને મુશ્કેલીઓમાં આગળ વધતા રહે છે તેમને સમાજમાં સન્માન મળે છે, તેમની બધે પ્રશંસા થાય છે.

સંદેશ : દેવેચ્છાથી આપણને આ મનુષ્ય શરીર મળ્યું છે. જીવન પથમાં આવતી મુશ્કેલીઓનું નિવારણ કરતાં હંમેશા પોતાની અને સમાજની ઉન્નતિ કરતા રહેવાને પરમાત્માએ આપણું મુખ્ય કર્તવ્ય નક્કી કર્યું છે. આપણે ક્યારેય હતાશ થવું જોઈએ નહિ, કારણ કે પરમેશ્વર પોતે આપણી ઉન્નતિમાં સહયોગ આપવા માટે દરેક પળે તૈયાર રહે છે. આપણે તો ભારે પુરુષાર્થ કરવાનો છે. ભગવાન ક્યારેય આપણું પતન ઈચ્છતા નથી. આપણે જાતે જ દુષ્પ્રવૃત્તિઓની જાળમાં ફસાઈને અવનતિનો માર્ગ બનાવી લઈએ છીએ. તેઓ આપણા જીવનને એટલું પ્રાણવાન અને શક્તિશાળી બનાવી દેવા ઈચ્છે છે કે તેના તેજની આગળ આખો સંસાર નતમસ્તક થાય. આપણે આપણા આત્મા અને શરીરની શક્તિને સાચી રીતે ઓળખવી જોઈએ.

મોટા ભાગના માણસો પોતાની આત્મશક્તિને ઓળખતા નથી અને પોતાના શરીરને જ સર્વસ્વ સમજીને તેની

સેવામાં પોતાને સમર્પિત કરી દે છે. તેનાથી અનેક પ્રકારના શારીરિક અને માનસિક વિકારો પેદા થાય છે અને તો મનોવિકારો દુર્ગંધયુક્ત કીચડથી ભરાઈ જાય છે. તેઓ ભૂલી જાય છે કે આ શરીર તો માત્ર આત્માનું વાહન છે. જે શરીરને આત્મા ઉપર છવાઈ જવા દે છે તેમના આત્માનો પ્રકાશ બહાર ફેલાતો નથી અને પ્રગતિમાં મદદરૂપ થતો નથી. જેનો આત્મા શરીરરૂપી ઘોડાની લગામને પકડી રાખે છે તે ઉત્તરોત્તર આત્મ વિકાસના પગથિયાં ચઢતાં ચઢતાં ઉન્નતિના શિખર ઉપર પહોંચી જાય છે.

એવા માનવીનું પ્રાણબળ દરરોજ વધે છે અને વૃદ્ધાવસ્થામાં સારી રીતે વિકસિત થાય છે. તે માનવી પોતાના જ્ઞાન અને અનુભવના વિશાળ ભંડારમાંથી સમાજને સુસંસ્કારી બનાવવામાં મદદ કરી શકે છે. તે મુશ્કેલીઓ સામે સંઘર્ષ કરવાની ક્ષમતાનો વિકાસ કરે છે. જીવનપથમાં મુશ્કેલીઓ તો આવતી રહેવાની. બધી વસ્તુઓ આપણી મરજી પ્રમાણે મળતી રહે એ શક્ય નથી. વિપરીત પરિસ્થિતિમાંથી

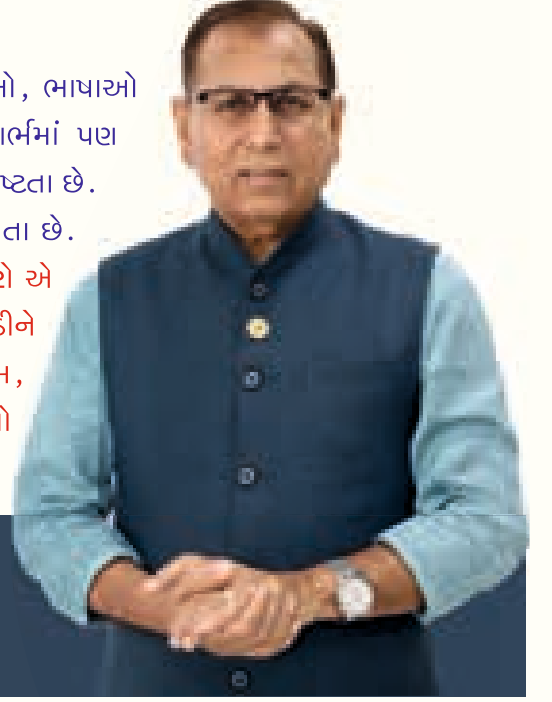
સફળતાપૂર્વક બહાર નીકળવાનું સામર્થ્ય જ આપણા વ્યક્તિત્વને ઉચ્ચ બનાવે છે. તેનાથી સર્વત્ર સન્માન અને પ્રશંસા મળે છે. સંઘર્ષથી આત્મબળ અને પ્રાણબળની પરીક્ષા થાય છે. પરમાત્માની ઈચ્છાથી આ મુશ્કેલીઓ આપણા માર્ગમાં ઊભી થાય છે અને આપણને સુષુપ્તાવસ્થામાંથી જગાડીને આત્મોન્નતિ માટે પ્રેરિત કરે છે. પરમપિતા પરમેશ્વર બહુ દયાળુ છે અને તેની કૃપાની વર્ષા તેના પ્રિય પુત્રો ઉપર નિરંતર થતી રહે છે. જીવનમાં મુશ્કેલીઓ આવે છે તે બીજી રીતે તેના વરદાન સ્વરૂપ છે. પહેલાંના પાપકર્મોના દંડના રૂપમાં તે માનવીને પ્રયાશ્રિત કરવાનો એક અવસર આપે છે. તેના આત્મબળને સુવર્ણની જેમ ચમકાવવા એક ભઠ્ઠીની ભૂમિકા નિભાવે છે.

જે આ વિકટ પરિસ્થિતિમાં હતાશ થતો નથી અને બીજાને યોગ્ય પ્રોત્સાહન આપે છે તે સાચો બ્રાહ્મણ છે. ■

પ્રમુખશ્રીની કલમે

મિત્રો, નમસ્કાર !

ભારત એક વૈવિધ્યસભર દેશ છે. જ્યાં અનેક ધર્મો, સંસ્કૃતિઓ, ભાષાઓ અને રીત-રિવાજો સાથે લોકો જોડાયેલા છે. આ વિશાળ વૈવિધ્યના ગર્ભમાં પણ સમરસતા અને એકતાનું પ્રમાણ જોવા મળે છે, જે આપણા દેશની એક વિશિષ્ટતા છે. અહીં વિવિધતામાં એકતા છે અને વિવિધતા એ જ આપણા દેશની વિશિષ્ટતા છે. જેનું ઉત્તમ ઉદાહરણ આ દેશના ધાર્મિક અને રાષ્ટ્રીય તહેવારો છે. તહેવારો એ માત્ર આસ્થા અને ઉજવણી નથી, પરંતુ જાતિ-જ્ઞાતિના વાડાઓથી ઉપર ઉઠીને સામાજિક સમરસતા સાથે એકતાનું ઉત્તમ સ્વરૂપ છે. માનવજાત માટે પ્રેમ, શાંતિ, સહિષ્ણુતા અને એકતાનો સંદેશ છે. જીવનમાં આવતા સંઘર્ષનો હિંમતથી સામનો કરવાનો સંદેશ આપે છે.

ધાર્મિક તહેવારો એ જ સનાતની એકતાની ભુનિયાદ

ભારત તહેવારો અને ઉત્સવોનો દેશ છે. દેશમાં સતત કોઈને કોઈ તહેવારો ચાલતા જ હોય છે. આ ધાર્મિક અને રાષ્ટ્રીય તહેવારો ભારતીય સંસ્કૃતિની ઓળખ છે. વિદ્યર્મિઓના અનેક આક્રમણોની સામે સનાતન ધર્મના તહેવારો તેની ઉજવણીને કારણે આપણી સંસ્કૃતિને ટકાવી રાખવામાં ગૌરવરૂપ બન્યા છે.

ધાર્મિક તહેવારો અને તેનો સામાજિક પ્રભાવ :

દરેક ધર્મમાં ધાર્મિક ઉત્સવો જ્યારે ઉજવાય છે ત્યારે તેમાં આસ્થા અને શ્રદ્ધાની સાથે ધાર્મિક અને સામાજિક મૂલ્યોનું સંવર્ધન થતું હોય છે. તહેવારોની ઉજવણીના પ્રસંગે વારંવાર એકબીજાને મળવાનું થતું હોય છે અને એક અલગ પ્રકારનો માહોલ બનતો જાય છે. જેમાં આસ્થા અને શ્રદ્ધાના વિચારો પ્રમુખ સ્થાને રહે છે, ત્યારે પરસ્પરને મદદરૂપ થવાની ભાવના સાહજિકતાથી ઉદ્ભવે છે. પરિણામ સ્વરૂપ નવા નવા સંબંધોનો સૂર્યોદય થાય છે. જે આગળ જતાં અતૂટ સંબંધોમાં પણ પરિવર્તિત થતા હોય છે.

તહેવારોની ઉજવણી એ ધર્મ પ્રત્યેની આસ્થા અને શ્રદ્ધાને મજબૂત બનાવે છે. વ્યક્તિઓની અંદર રહેલી અમર્યાદિ ક્ષમતાઓને ઉજાગર કરાવવામાં તહેવારો ઉજવણી ખૂબ જ મોટો ભાગ ભજવે છે. પરસ્પર એકબીજાને પ્રેમ, લાગણી તેમજ હૂંફ પૂરી પાડે છે. નાના - મોટા પારિવારિક કે સામાજિક પ્રશ્નોનો ઉકેલ પણ આ પ્રકારના તહેવારોની ઉજવણીમાંથી જ મળી રહે છે. તહેવારોની ઉજવણીના પ્રસંગોએ હિન્દુત્વ અને સંગઠનની ભાવના પ્રજ્વલિત થતી હોય છે. જે આગળ જતાં કાયમી સંગઠનના સ્વરૂપમાં પરિવર્તિત બનીને સામાજિક શક્તિ બની જાય છે. જે કુદરતી કે માનવસર્જિત આપત્તિઓમાં મસીહાની ભૂમિકા ભજવે છે. એટલે કે તહેવારોની ઉજવણી સનાતન ધર્મને જીવંત રાખવામાં, સનાતનીઓને સંગઠિત રાખવામાં અને રાષ્ટ્રના આર્થિક વિકાસમાં મહત્ત્વની ભૂમિકા ભજવે છે.

પ્રમુખશ્રીની કલમે

અયોધ્યામાં ભગવાન શ્રીરામના મંદિર નિર્માણ થકી આખા અયોધ્યાની જે કાયાપલટ થઈ છે, તે એક પ્રકારની ધાર્મિક ઈકોનોમીમાં થયેલા મોટા બદલાવનું કારણ છે. ભક્તિ - પૂજા - અર્ચના - આસ્થા - શ્રદ્ધા થકી જે કોઈ ધાર્મિક સ્થળોનું મહત્ત્વ વધ્યું છે ત્યાં ધાર્મિક તહેવારોની ઉજવણીના કારણે સામાજિક સમરસતા અને એકતાનો જે સંગમ થયો છે તેવા સ્થળોનો અકલ્પનીય વિકાસ થતો અને થયેલો આપણે સૌએ નજર સમક્ષ જોયો છે. મતલબ કે ધાર્મિક તહેવારો અને તેની ઉજવણી આપણી સનાતની સંસ્કૃતિ છે જે આપણને સંગઠીત રહેવાનો સંદેશ તો આપે છે પરંતુ તેની સાથે સામાજિક અને આર્થિક વિકાસ તેમજ રોજગારની અનેક તકોનું નિર્માણ કરાવે છે.

રાષ્ટ્રીય તહેવારો એ રાષ્ટ્ર ચેતનાના સંચાર ઊંદુઓ :-

રાષ્ટ્રીય તહેવારો ધાર્મિક આસ્થાથી પર છે, પરંતુ તે દેશના તમામ નાગરિકોને એકતાના સૂત્રમાં બાંધે છે. આ તહેવારો આપણા દેશના મહાન વીરપુરુષો, આઝાદી સંગ્રામમાં તેમણે આપેલ બલિદાન અને આપણા રાષ્ટ્રીય મૂલ્યોને યાદ કરવા માટે ઉજવવામાં આવે છે. રાષ્ટ્રીય તહેવારો દેશભક્તિની ભાવનાને જીવંત રાખવામાં મહત્ત્વની ભૂમિકા ભજવે છે.

સામાજિક સમરસતા એ આપણા સમાજ અને રાષ્ટ્રના વિકાસ માટે મહત્ત્વપૂર્ણ છે. તહેવારો એ લોકોના આપસી ભેદભાવને ભૂલાવીને સહઅસ્તિત્વની ભાવનાને મજબૂત બનાવે છે.

સામાજિક અભિગમ :- તહેવારોમાં લોકો એકબીજાને શુભેચ્છા આપતા, મીઠાઈ વહેંચતા અને એકબીજાના ઘરોની મુલાકાત લેતા હોય છે. આ એક પ્રકારના સામાજિક મૂલ્યોની જાળવણી છે.

સાંસ્કૃતિક આદાન - પ્રદાન :- વિવિધ સંસ્કૃતિઓને સમજવા અને એકબીજાના રીતિ-રિવાજોના માર્મિક મૂલ્યોને દુનિયા સમક્ષ ઉજાગર કરીને વિશિષ્ટ ઓળખ ઉભી કરવામાં તહેવારોની ઉજવણી મહત્ત્વની ભૂમિકા ભજવે છે.

સહિષ્ણુતા અને પરસ્પર માનવીય ભાવનાઓ :- તહેવારો માનવીને વધુ સહિષ્ણુ, ઉદાર અને પ્રેમાળ બનાવે છે, જેમાં લોકો પોતાના ધર્મની સાથે અન્ય ધર્મો માટે પણ માનવતાનો ભાવ રાખે છે.

એકતાનો સંદેશ :-

તહેવારો આપણને એ યાદ કરાવે છે કે સમગ્ર જગત એક કુટુંબ જ છે - “વસુધૈવ કુટુંબકમ્” તેમ છતાં રાજકીય, સામાજિક કે વ્યક્તિગત સ્વાર્થ સંલગ્ન પરિબલો અનિચ્છનીય માહોલ ઉભો કરીને તહેવારોના મૂળભૂત ઉદ્દેશ્યો ઉપર ઘા કરે છે તેમ છતાં ઇતિહાસ સાક્ષી છે કે સત્ય અને સનાતન કાયમી છે, તેને કોઈ ક્યારેય મિટાવી શકતું નથી. પરંતુ આ માટે દેશના દરેક નાગરિકે નીડર બનીને પોતાની જવાબદારી નિભાવવામાં અગ્રેસર રહેવું જોઈએ.

કાશ્મીર હો યા કન્યાકુમારી - ભારતમાતા એક હમારી ।

ગુજરાત હો યા ગૌહટ્ટી - અપના દેશ અપની મિટ્ટી ॥

તહેવારોની ઉજવણી સમાજમાં શાંતિ અને ભાઈચારાનું વાતાવરણ સર્જે છે અને આપણા દેશની ભાવિ પેઢી માટે શ્રેષ્ઠ ઉદાહરણ પૂરાં પાડે છે. આ તહેવારોની ઉજવણી દ્વારા આપણે વિશ્વને શીખવી શકીએ છીએ કે ભિન્નતામાં પણ એકતા જીવંત રહેશે તો ક્યારે રાષ્ટ્ર વિરોધી પરિબલો સનાતન ઉપર હાવી થઈ શકે નહીં.

જ્યાં સુધી તહેવારો અને ઉત્સવો રહેશે, ત્યાં સુધી ભારતીય સંસ્કૃતિ ઘબકતી રહેશે.

આર. પી. પટેલ - પ્રણેતા એવમ્ પ્રમુખ
વિશ્વ ઉમિયાધામ - જાસપુર, અમદાવાદ

શ્રી રામચરિતમાનસ કથાસાર

ગોસ્વામી તુલસીકૃત 'રામચરિત માનસ' આધારિત કથાસાર અને ભગવાન રામચંદ્રની લીલાઓ

પૂર્વકથા : રાજા દશરથજીએ દર્પણમાં કાન ઉપર સકેદ વાળ જોતાં જ શ્રીરામજીને યુવરાજ પદ આપવાનો નિર્ણય કર્યો. ગુરુ વસિષ્ઠજીની આજ્ઞા લીધી. ગુરુજીએ કહ્યું, હવે મોડું ના કરો. શ્રીરામજી માટે તો બધા દિવસ શુભ અને મંગલમય છે.

હવે આગળ :

**મુદિત મહીપતિ મંદિર આયે
સેવક સચિવ સુમંત્રુ બોલાએ**

રાજા આનંદિત થઈ મહેલમાં આવ્યા. સેવકો દ્વારા સુમંત આદિ મંત્રીઓને તેડાવ્યા અને શ્રીરામજીને યુવરાજપદ આપવાનો પ્રસ્તાવ કહી સંભળાવ્યો. આ પ્રિય વાણીને સાંભળતાં જ મંત્રી-સેવકો આનંદિત થયા અને રાજાને કહેવા લાગ્યો હે જગતપતિ ! આપ કરોડો વર્ષજીવો.

**હરષિ મુનીસ કહેડ મૃદૂ બાની
આનહુ સકલ સુતીરથ પાની**

મુનિરાજ વસિષ્ઠજીએ કોમળ વાણીમાં કહ્યું, શ્રેષ્ઠ તીર્થોનું જળ લઈ આવો. ફળ, પત્ર, પાન આદિ અનેક માંગલિક વસ્તુઓનાં નામ કહ્યાં. જગતમાં રાજ્યાભિષેકને યોગ્ય હોય તે તમામ મંગળ વસ્તુઓ લાવવાની આજ્ઞા આપી. નગરમાં ઘણા મંડપો સજાવો. તમામ શેરીઓને શણગારો.

**જો મુનીસ જેહિ આપસુ દીન્હા
સો તેહિ કાજુ પ્રથમ જનુ કીન્હા**

મુનિશ્વરે જે જે કામ માટે આજ્ઞા આપી તે તમામ શીઘ્રતાથી કરી નાખ્યું. રાજા - બ્રાહ્મણ - સાધુ અને દેવતાઓ શ્રીરામચંદ્રજી માટે બધાં મંગળ કાર્યો કરી રહ્યાં છે. શ્રીરામચંદ્રજીના રાજ્યાભિષેકની સોહામણી ખબર સાંભળતાં જ આખા અવધમાં વધામણાં વાગવા લાગ્યાં.

**एहि अवसर मंगल परम सुनि रहमेउं रनियासु
सोभति लरिप बिधु बढत जनु बारिधि बीचि बिलासु**

આ સમયે મંગળ સમાચાર સાંભળીને આખો રાણીવાસ હરખાઈ ઉઠ્યો. રાણીઓના શરીર પ્રેમથી પુલકિત થઈ ઉઠ્યાં. સુમિત્રાજીએ ઘણી જાતના સુંદર અને મનોહર ચોક પૂર્યાં. શ્રીરામચંદ્રજીની માતા કૌશલ્યાએ બ્રાહ્મણોને બોલાવી ઘણાં દાન આપ્યાં અને પ્રાર્થના કરી કે શ્રીરામચંદ્રજીનું કલ્યાણ થાય.

**तब नरनारें बसिष्ठु बोलाउे
रामधाम सिख देन पठाउे**

મરાજાએ વસિષ્ઠજીને તેડાવ્યા. સમયોચિત ઉપદેશ માટે શ્રીરામચંદ્રજીને મહેલમાં મોકલ્યા. શ્રી રઘુનાથજીએ મુનિના ચરણોમાં શીશ નમાવ્યું. તેમનું ધોડશોપચારથી પૂજન કરી સન્માન કર્યું. પછી સીતાજી સહિત તેમના ચરણ સ્પર્શ કર્યા અને બે હાથ જોડી શ્રીરામજી બોલ્યા.

**सेवक सदन स्वामि आगमन्
मंगल मूल अमंगल दमन**

હે નાથ ! આજે આપના પધારવાથી આ ઘર પવિત્ર થયું છે. હે ગોસાંઈ ! જે આજ્ઞા હોય, તે હું

કરીશ. સ્વામીની સેવામાં જ સેવકની શોભા છે. શ્રીરામ ચંદ્રજીનાં વચનો સાંભળી મુનિ વસિષ્ઠજીએ કહ્યું, હે રામ ! આપ સૂર્યવંશના ભૂષણ છો. રાજા દશરથજીએ રાજ્યાભિષેકની તૈયારી કરી છે. તેઓ આપને યુવરાજપદ આપવા ઈચ્છે છે.

**राम करहु सब संजन आजू
जौ बिधि कुसल निबाहे काजू**

માટે હે રામજી ! આજ આપ ઉપવાસ કરો, જેથી વિધાતા કુશળપૂર્વક આ કાર્ય પાર પાડી દે. ઘણી જાતનાં વાજાં વાગી રહ્યાં છે. નગરમાં અતિશય આનંદનું વર્ણન થઈ શકતું નથી. બધા લોકો ભરતજીનું આગમન ઈચ્છી રહ્યા છે. લક્ષ્મણજી પણ આવી પહોંચ્યા. શ્રીરામચંદ્રજીએ પ્રિય વચનો કહી એમનું સન્માન કર્યું. ■

(ક્રમશઃ આવતા અંકમાં)

બ્રહ્મચર્ય - શું અને શા માટે ?

પ્રસ્તાવના :

આધુનિક યુગમાં બ્રહ્મચર્યની સામે ઘણો ઊંડાપોહ ઊઠ્યો છે. બ્રહ્મચર્ય વ્રતની અને 'બ્રહ્મચર્ય' શબ્દની પણ વગોવણી થવા માંડી છે. ક્યારેક તો 'બ્રહ્મચર્ય' શબ્દ સાંભળીને મોઢું ચડી જાય છે. ત્યારે હવે સમજી લેવું આવશ્યક છે કે -

(૧) બ્રહ્મચર્ય એટલે શું ? (૨) બ્રહ્મચર્ય શા માટે ? (૩) ભારતીય પરંપરામાં બ્રહ્મચર્યનો ખૂબ મહિમા કેમ ગાવામાં આવ્યો છે ? હવે આપણે આ સમજવાનો પ્રયત્ન કરીએ.

(૧) બ્રહ્મચર્ય એટલે શું ?

બ્રહ્મચર્યની અનેક વ્યાખ્યાઓ આપવામાં આવે છે :

(૧) બ્રહ્મચર્ય એટલે બ્રહ્મપ્રાપ્તિ માટે આવશ્યક ચર્યા અર્થાત્ વ્યવહાર. (૨) બ્રહ્મચર્ય એટલે સર્વ ઈન્દ્રિયોનો સંયમ. (૩) બ્રહ્મચર્ય એટલે શરીર અને મનની ભૂમિકાએ ઉપસ્થ ઈન્દ્રિયનો સંયમ. (૪) બ્રહ્મચર્ય એટલે કામવૃત્તિમાંથી મુક્તિ.

માનવીમાં કેટલીક મૂળભૂત પ્રેરણાઓ અર્થાત્ વૃત્તિઓ છે. આ પ્રેરણાઓ માનવ વર્તનને સતત પ્રભાવિત કરે છે. આ પ્રેરણાઓના સ્વરૂપને તજજ્ઞો ભિન્ન-ભિન્ન રીતે અનેક સ્વરૂપે રજૂ કરે છે. ફોઈડ, મેકડુગલ, એડલર, યંગ, મેસ્લોવ આદિ મનોવૈજ્ઞાનિકોએ આ વિષય પર ઘણું કામ કર્યું છે. આપણી પ્રાચીન પરંપરામાં લોકૈષણ (કીર્તની ઈચ્છા), વિતૈષણ (કાંચનની ઈચ્છા) અને પુત્રૈષણ (કામવૃત્તિ) ને મૂળભૂત પ્રેરણાઓ ગણવામાં આવે છે.

ભિન્ન-ભિન્ન વર્ગીકરણનો અભ્યાસ કરતાં સ્પષ્ટ લાગે છે કે કામવૃત્તિનો સમાવેશ તો સર્વત્ર છે. સૌ એકીઅવાજે કામવૃત્તિને મૂળભૂતવૃત્તિ તરીકે સ્વીકારે છે. સિંઘન ફોઈડ તો પ્રારંભમાં કામવૃત્તિને એકમાત્ર પ્રેરણા ગણતા હતા. પાછળથી તેમના મતમાં થોડું પરિવર્તન આવ્યું, પરંતુ છેવટ સુધી તેઓ કામવૃત્તિને માનવની સૌથી પ્રબળ વૃત્તિ તો માનતા જ હતા.

આ કામવૃત્તિમાંથી મુક્તિ, તે બ્રહ્મચર્ય છે. આ વાતને બીજી રીતે રજૂ કરીએ તો શરીર અને ચિત્ત-આ બંને દ્વારા ઉપસ્થ ઈન્દ્રિયનો સંયમ, તે બ્રહ્મચર્ય છે. કામવૃત્તિમાંથી મુક્તિ તે બ્રહ્મપ્રાપ્તિ અર્થાત્ આધ્યાત્મિક વિકાસ માટે એટલી બધી આવશ્યક અને મૂલ્યવાન છે કે કામવૃત્તિને બ્રહ્મપ્રાપ્તિ માટે આવશ્યક તેવી ચર્યા ગણીને તેને 'બ્રહ્મચર્ય' એવું ગૌરવપૂર્ણ નામ આપવામાં આવ્યું છે. બ્રહ્મચર્ય એટલે બ્રહ્મપ્રાપ્તિ માટે આવશ્યક ચર્યા અર્થાત્ વ્યવહાર. મધ્યમપદલોપી સમાસ છે. આમ બ્રાહ્મીસ્થિતિએ

પહોંચવા જે આવશ્યક વ્યવહાર છે, તે બ્રહ્મચર્ય ગણાય છે. આ વ્યુત્પત્યાત્મક અર્થ છે અને તેમાં બ્રહ્મચર્યનું ખરું સ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે.

બ્રહ્મચર્યનાં બે સ્વરૂપ છે :

(૧) નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્ય : મન, વાણી અને કર્મથી કામવૃત્તિનો સંપૂર્ણ ત્યાગ એટલે નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્ય. નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્યમાં કામવૃત્તિ અને કામોપભોગનો સંપૂર્ણ ત્યાગ કરવાનો હોય છે.

(૨) સાદુ બ્રહ્મચર્ય : ગૃહસ્થ પુરુષ અને સ્ત્રી એક પત્નીવ્રત પાળે, સંયમી જીવન જીવે અને માત્ર પ્રજોત્પત્તિ માટે જ કામોપભોગ આચરે તો તેઓ પણ બ્રહ્મચારી ગણાય છે. તેમના બ્રહ્મચર્યને સાદુ બ્રહ્મચર્ય ગણવામાં આવે છે.

ભિન્ન-ભિન્ન પરંપરામાં બ્રહ્મચર્યના ભિન્ન-ભિન્ન અર્થ અને ભિન્ન-ભિન્ન સ્વરૂપોનું કથન છે. આમ છતાં બ્રહ્મચર્યનો આપણે અહીં જે અર્થ જોયો તે વિશેષતઃ સર્વસ્વીકૃત ગણાય છે.

(૨) બ્રહ્મચર્ય શા માટે ?

સનાતન પરંપરામાં પાંચ મહાવ્રતોનો ખૂબ મહિમા છે

અહિંસાસત્યાસ્તેયબ્રહ્મચર્યપરિગ્રહા યમાઃ । (યોગસૂત્ર : ૨-૩૦)

“અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ - આ પાંચ યમ છે.”

જાતિદેશકાલસમયાનવચ્છિન્નાઃ સાર્વભૌમા મહાવ્રતમ્ । (યોગસૂત્ર : ૨-૩૧)

“જન્મ, દેશ, કાળ અને સમય (પ્રસંગ) આમાંથી કોઈ કારણસર ભંગ ન કરી શકાય તેવાં, સર્વદા પાલન કરવા યોગ્ય અને સાર્વભૌમ મહાવ્રતો છે.” એટલે કે આ પાંચ મહાવ્રતો જાતિ, દેશ, કાળ અને સમય (પ્રસંગ) થી અબાધિત અને સાર્વભૌમ મહાવ્રતો છે. એટલે કે અધ્યાત્મપથના પથિક માટે તેમનું પાલન સર્વથા અને સર્વદા અનિવાર્ય ગણાય છે. બ્રહ્મનિષ્ઠા માટે અર્થાત્ બ્રાહ્મી સ્થિતિમાં આરૂઢ થવા માટે આ પાંચ વ્રતોનું પાલન આવશ્યક છે.

હવે આપણી સમક્ષ પ્રશ્ન એ કે ઉપર્યુક્ત પાંચેય વ્રતો બ્રાહ્મીસ્થિતિની પ્રાપ્તિ માટે આવશ્યક ચર્યા છે અને છતાં કામવૃત્તિના ત્યાગ માટે જ 'બ્રહ્મચર્ય' શબ્દનો પ્રયોગ વિશેષતઃ થાય છે. આમ શા માટે ? બ્રહ્મચર્યા તો પાંચેય વ્રતો છે અને છતાં કામત્યાગ માટે જ 'બ્રહ્મચર્ય' શબ્દનો પ્રયોગ કયા કારણસર થાય છે ?

બ્રહ્મચર્યનું એક શારીરિક પાસું છે, બ્રહ્મચર્યનું એક માનસિક પાસું છે, બ્રહ્મચર્યનું એક સામાજિક પાસું છે, બ્રહ્મચર્યનું એક નૈતિક પાસું પણ છે, પરંતુ આ સર્વથી અધિક અને સૌથી મહત્વપૂર્ણ તો બ્રહ્મચર્યનું આધ્યાત્મિક પાસું છે. આ વર્તમાન યુગમાં બ્રહ્મચર્યની સામે ઘણો ઊંડાપોહ

ધર્મ સૃષ્ટિ

ઊઠ્યો છે, ત્યારે એ સમજવું આવશ્યક છે કે અધ્યાત્મપથના પથિક માટે બ્રહ્મચર્યનો આદેશ શા માટે થયો છે ? એવો પ્રશ્ન વારંવાર ઉપસ્થિત કરવામાં આવે છે કે જાતીય વૃત્તિના ભોગમાં અનૈતિક શું છે ? એ વાત સાચી છે કે જાતીય વૃત્તિના વૈધાનિક (અવૈધ ન હોય તેવા) ભોગમાં અનૈતિક કશું નથી, પરંતુ અધ્યાત્મ વિદ્યાના મર્મજ્ઞ પુરુષોએ બ્રહ્મચર્યને માત્ર નૈતિક કારણોસર જ મહત્ત્વ અપાયું નથી. બ્રહ્મચર્યપાલનની આવશ્યકતાનું સૌથી ગહન અને સૌથી રહસ્યપૂર્ણ કારણ આધ્યાત્મિક છે અને તે અર્થમાં જ આ વ્રતને ‘બ્રહ્મચર્યવ્રત’ આવું ગૌરવપૂર્ણ નામ મળ્યું છે અને આ અર્થમાં જ બ્રહ્મચર્યને બ્રહ્મપ્રાપ્તિ માટે આવશ્યક ચર્યા કહી છે.

અધ્યાત્મ જગતનાં અનેક રહસ્યો છે અને તે રહસ્યોના જ્ઞાનને આધારે અધ્યાત્મપથની શિસ્ત નક્કી થાય છે. હવે આપણે જોઈએ કે આધ્યાત્મિક વિકાસ માટે બ્રહ્મચર્યને આટલું વિશેષ મહત્ત્વ શા માટે આપવામાં આવ્યું છે ?

અધ્યાત્મની કેન્દ્રસ્થ ઘટના છે - ચેતનાનું ઊર્ધ્વીકરણ. એક પશુચેતના છે, એક માનવીચેતના છે અને એક દિવ્યચેતના છે. માનવી ચેતના ઊર્ધ્વગમન દ્વારા દિવ્યચેતના સુધી પહોંચે, તે અધ્યાત્મની મૂળ વાત છે. જાતીયવૃત્તિના ભોગ દ્વારા શું બને છે ? ચેતના ઊર્ધ્વગામી બને છે કે ચેતના નિમ્નગામી બને છે ? ચેતના નિમ્નગામી બને છે ! અધ્યાત્મની ગમે તેટલી ઊંચી ભૂમિકામાં સ્થિત પુરુષ પણ જો કામોપભોગ તરફ વળે તો તેની ચેતના નીચે ઊતરે જ છે, તેથી જ આપણે ત્યાં સાધકના બ્રહ્મચર્યવ્રતના ભંગ માટે ‘પતન’ શબ્દ પ્રયોજાયો છે. પતન એટલે નીચે પડવું તે અર્થાત્ ચેતનાનું નીચેની દિશામાં વહેવું તે. કામોપભોગ નૈતિક અધઃપતન હોય કે ન હોય, તે પ્રશ્ન બાજુમાં રાખીને વિચારીએ તો પણ કામોપભોગ, તે આધ્યાત્મિક પતન તો છે જ. આપણી પરંપરામાં બ્રહ્મચર્યનો વિચાર માત્ર નૈતિક કારણોસર નહીં, પરંતુ પ્રધાનતઃ આધ્યાત્મિક કારણોસર થયો છે.

એકવાર કેટલાક ભક્તો એક યુવાન સાધકને ઠાકુર રામકૃષ્ણ પરમહંસ પાસે લઈ આવ્યા. તે સાધકની કુંડલિની શક્તિનું જાગરણ થયું હતું. કુંડલિની શક્તિનું જાગરણ એટલે ચેતનાના ઊર્ધ્વગમનની ઘટના ! પરમહંસદેવ થોડી વાર શાંત રહ્યા અને પછી કહે છે :

“જો સાધક કોઈ સ્ત્રીનો કામભાવે સ્પર્શ કરશે તો કુંડલિની શક્તિ નીચે આવી જશે અને તેના ઊર્ધ્વગમનમાં બાધા ઉપસ્થિત થશે !”

...અને બન્યું પણ તેમ જ. તે યુવાન સાધક બ્રહ્મચર્યનું પાલન ન કરી શક્યો અને કુંડલિની શક્તિનું નિમ્નગમન અર્થાત્ પતન થયું.

આ ઘટનાનો અર્થ સ્પષ્ટ છે આધ્યાત્મિક વિકાસ એટલે ચેતનાનું ઊર્ધ્વીકરણ અને જાતીયવૃત્તિનો ભોગ એટલે ચેતનાનું અધોગમન. આ બંને પરસ્પર વિરોધી ઘટનાઓ છે અને બંને સાથે ન હોઈ શકે, તેથી જ બ્રહ્મચર્યને અધ્યાત્મપથ પર વિશેષ મહત્ત્વ આપવામાં આવ્યું છે.

(3) બ્રહ્મચર્યનો મહિમા :

જ્યાં સુધી ચેતનામાં વાસનાની ભીનાશ હોય ત્યાં સુધી અધ્યાત્મનો અગ્નિ પ્રજ્વલિત થતો નથી. અધ્યાત્મપથનું આ એક પરમ રહસ્ય છે. કોઈ સ્વીકારે કે ન સ્વીકારે, તેથી સત્ય મિથ્યા થતું નથી. તે તો રહે જ છે !

આ સત્યને આપણે યૌગિક પરિભાષા દ્વારા સમજવાનો પ્રયત્ન કરીએ. બ્રહ્મચર્ય તે માત્ર શારીરિક સંયમ નથી, બ્રહ્મચર્ય તે માત્ર માનસિક સંયમ નથી, બ્રહ્મચર્ય તે માત્ર નૈતિક પૂર્ણતા માટે નથી અને બ્રહ્મચર્ય, તે માત્ર સામાજિક સુખાકારી માટેની શિસ્ત પણ નથી. આ બધી બાબતો મૂલ્યવાન છે અને છતાં બ્રહ્મચર્ય સૌથી વિશે તો પ્રાણમય શરીરની ઘટના છે. બ્રહ્મચર્ય એટલે પ્રાણસંયમ. પ્રાણના સંયમથી શરીર અને મનનો સંયમ સિદ્ધ થાય છે, કારણ કે શરીર અને મન, બંનેને શક્તિ આપનાર તત્ત્વ ‘પ્રાણ’ છે.

પ્રાણનું ઊર્ધ્વગમન તે ચેતનાના ઊર્ધ્વગમનનું વાહન છે, કારણ કે પ્રાણ ચેતનાનું વાહન છે અને હનુમાનજી (પ્રાણતત્ત્વ) ભગવાન શ્રીરામ (આત્મરામ) નું વાહન છે. તદ્દનુસાર ઉચ્છૃંબલ પ્રાણને આધારે આધ્યાત્મિક વિકાસ સિદ્ધ થઈ શકે નહીં. અધ્યાત્મપથ પર સૌથી બાધાકારક તત્ત્વ છે - પ્રાણની ઉચ્છૃંબલતા અને સૌથી સહાયક તત્ત્વ છે - પ્રાણસંયમ. પ્રાણસંયમ તે બ્રહ્મચર્યની કેન્દ્રસ્થ બાબત છે, તેથી પ્રાણસંયમના સ્વરૂપે જ બ્રહ્મચર્યને બ્રહ્માનુરૂપ ચર્યા ગણી છે અને તેથી જ તે ‘બ્રહ્મચર્ય’ જેવું ગૌરવવંતું નામ પ્રાપ્ત થયેલ છે. પ્રાણનું ઊર્ધ્વગમન તે ચેતનાનું ઊર્ધ્વગમન છે અને પ્રાણનું અધોગમન, તે ચેતનાનું અધોગમન છે. બ્રહ્મચર્ય પ્રધાનતઃ પ્રાણનો સંયમ અને પ્રાણનું ઊર્ધ્વગમન છે. બ્રહ્મચર્યભંગ, તે પ્રાણનું અધોગમન છે, તેથી બ્રહ્મચર્ય આધ્યાત્મિક વિકાસ માટે અનિવાર્ય સાધન ગણાય છે અને બ્રહ્મચર્યભંગ, તે આધ્યાત્મિક પતનનું કારણ છે.

જાતીય વૃત્તિના ભોગથી પ્રાણશક્તિનો ક્ષય થાય છે અને પ્રાણહીન પુરુષો આધ્યાત્મિક છલાંગ લઈ શકે નહીં. અહીં શારીરિક બળની વાત નથી. આંતરિક પ્રાણશક્તિની વાત છે. પ્રાણશક્તિની જાળવણી પણ બ્રહ્મચર્યનો એક હેતુ છે. ભોગથી આવતી અશક્તિ માત્ર ભૌતિક શરીરની ઘટના નથી, પરંતુ પ્રાણવ્યયનું પરિણામ છે. અવૈધ ન હોય તેવો કામોપ-ભોગ પણ અનૈતિક ક્રિયા નથી, પરંતુ અનાધ્યાત્મિક ક્રિયા તો છે જ !

સમાપન :

અતિ ભોગ કે અવૈધ ભોગનો તો આપણે અહીં વિચાર કરતા નથી. અહીં તો બ્રહ્મચર્યનાં આધ્યાત્મિક મૂલ્યોનો જ વિચાર થયો છે. અતિભોગ કે અવૈધભોગ તો કુદરતના કાનૂનનો ભંગ છે અને કુદરતના નિયમોનો ભંગ કરનારને કુદરત સજા કરે જ છે. સમજવું હોય તો $1 + 1 = 2$ જેવું સરળ અને દીવા જેવું સ્પષ્ટ છે ! ન સમજવું હોય તેને બ્રહ્મા પણ ન સમજાવી શકે !

સંત પરંપરામાં સંસ્કૃતિનું અનુરણન

જીવનું કલ્યાણ અને લૌકિક - પારલૌકિક ઉન્નતિ કરવા, પરમસુખ મેળવવા, ઋષિમુનિઓ - સંતોએ બતાવેલા રાહ પર ચાલીને સામર્થ્યવાન કહો કે પૂર્ણ વ્યક્તિત્વનાં નિર્માણ માટે સંસ્કૃતિનું નિર્માણ થયેલું છે. સંસ્કૃતિને શાસ્ત્રકારોના શબ્દોથી અમરત્વ મળ્યું છે. જ્ઞાનયોગ, ભક્તિયોગ, કર્મયોગ અને કર્મકાંડથી તેને વર્તાવ મળ્યો છે. સત્ય, ધર્મ, અહિંસા, અપરિગ્રહ, અસ્તેય, ત્યાગ, તપ, દાન, બ્રહ્મચર્ય, કર્મ, જીવ, માયા, પરમતત્ત્વ વગેરે મહાન આદર્શોને બાંધીને સંસ્કૃતિ સાંધીને રાખી છે. આનંદની વાત એ છે કે આપણે આવી મહાન સંસ્કૃતિના સીધી લીટીના વારસદાર છીએ.

‘સંસ્કૃતિ’ એટલે ‘શુદ્ધ કરવાની ક્રિયા’. વિશેષ અર્થ કરવા જઈએ તો ‘ધર્મ આચરણ, વિદ્યા અને જીવનના તમામ પાસાઓનો વિકાસ’ એવો લઈ શકાય. સમ્ + કૃતિ = ઉત્તમ કૃતિ. દેહ, ઈન્દ્રિય, પ્રાણ, મન, બુદ્ધિ વગેરેની સમ્યક ચેષ્ટાઓ. જેમાં લૌકિક, પારલૌકિક, ધાર્મિક, અધ્યાત્મિક, આર્થિક, રાજનૈતિક અને તમામ પ્રકારની પ્રગતિની પ્રક્રિયાઓનો સમાવેશ થાય છે. અંગ્રેજીમાં ‘કલ્ચર’ શબ્દ ‘સંસ્કાર’ કેન્દ્રી અર્થનું

વહન કરે છે. સંસ્કૃતિ જ માનવજાતિની કરોડરજજી છે. ભારતીય સંસ્કૃતિની વિશેષતાઓનો વિચાર કરીએ તો એમાં જ્ઞાનયોગ, ભક્તિયોગ, કર્મયોગ અને યોગ એ ચાર પાયા પર આખી સંસ્કૃતિ ઊભી છે. અધ્યાત્મ આપણી સંસ્કૃતિનું કેન્દ્ર છે.

સંતપરંપરા અને સંતસાહિત્ય સંસ્કૃતિ સાથે અદ્વૈત ભાવે જોડાયેલ છે. ઋષિઓ દ્વારા સંસ્કૃતિનું સર્જન અને જતન થયું. સંત પરંપરાના વાહક ઋષિ જીવન પરંપરા સાથે અનુબંધ ધરાવતા સંતોએ લોકોને સંસ્કૃતિની ધારા સાથે જોડવામાં મહત્ત્વની ભૂમિકા ભજવી છે. સંતો લોકમાં શ્રદ્ધેય હતા. તેઓના જીવન આચરણ પ્રેરક હતું. સંત

પરંપરામાં ગુરુમહિમા, મોક્ષવિચાર, પરમતત્ત્વનો સ્વીકાર, કોઈપણ ભેદ વિના પરમતત્ત્વ સાથે જોડાણ કરવાનો અને મેળવવાનો હક્ક, દેહથી દેહાતીત થવા માટે યોગના વિવિધ માર્ગો અને ધર્મ વિચારણા, વેદ-વેદાંગ, બ્રાહ્મણગ્રંથો પ્રણિત વિચારણાનો સ્વીકાર, જન્મ-પુનર્જન્મનો સ્વીકાર, ભાગ્યબળનો સ્વીકાર, ત્યાગ, આત્મા-પરમાત્મા, જીવ-શિવનું જોડાણ, પિંડમાં બ્રહ્માંડનો સ્વીકાર, રહસ્ય વિચારણા, દરેક જીવ પ્રત્યે સમભાવ, બ્રહ્મચર્ય, ક્ષમા વગેરે આદર્શો છે. વૈદિક સંસ્કૃતિ હોવાથી જગતમાં અજોડ અને બેનમૂન છે. સંત પરંપરા તેનું વહન કરવામાં સક્ષમ હોવાથી પ્રભાવક રહી છે.

જે સંસ્કૃતિ આત્મા-પરમાત્મા સાથેનાં જોડાણમાં રસ લઈને માણસનાં દૈવતત્ત્વને પ્રગટાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે તે સંસ્કૃતિ અમર રહેવાની શક્યતા ધરાવે છે. અનેક પ્રજાનાં આક્રમણ સામે મજબૂત આદર્શોથી ભારતીય સંસ્કૃતિનું અસ્તિત્વ ટકી શક્યું છે. ભારતીય સંસ્કૃતિ જીવતા શીખવે છે. એના પાયામાં વેદ-ઉપનિષદ, બ્રાહ્મણગ્રંથો, અરણ્યકો, બ્રાહ્મસૂત્રો, ભગવદ્-ગીતા, રામાયણ, મહાભારત, ધર્મશાસ્ત્રો, યોગીઓ, સિદ્ધ-સાધકો,

સંતો-ભક્તો, મરમી કવિઓ વગેરે છે. તે માણસના દિલ-આત્મા પર શાસન કરતા શીખવે છે. આત્મશુદ્ધિને મુખ્ય માનીને આત્મદર્શન માટે જીવનના પરમ પુરુષાર્થ ખર્ચવામાં માનનારી આપણી સંતપરંપરા સાધના સિધ્ધાંતોથી અલગ લાગે પણ એનું મૂળરૂપ કે જનકતત્ત્વ તો સંસ્કૃતિ જ છે.

સંતપરંપરામાં સૂરદાસ, મેકરણ, ભાણસાહેબ, રવિસાહેબ, નરસિંહ, મીરાં, જીવાભગત, ગંગાસતી, તુકારામ જેવા સંતો અને તેમણે રચેલું સંતસાહિત્ય સંસ્કૃતિનું સીધું પ્રતિબિંબ ઝીલે છે. એ રીતે સંતસાહિત્ય સંસ્કૃતિનું ઉત્તમ વાહક છે. સંતપરંપરા માણસને એના

ધર્મ સૃષ્ટિ

દૈહિક ખોખામાંથી કે ખોખાં સાથે વળગેલા ખોટા ખ્યાલોને ઊતરડીને અંદર રહેલા ખરા દેવત્વને ઉજાગર કરે છે. આપણી સંસ્કૃતિ વાલિયાને વાલ્મિકી બનાવવા માટે સક્ષમ છે. તેનાથી દેવત્વવાળા માણસને, ઈશ્વરની નજીક જવાની લાયકાતવાળા માણસને, પરિશુદ્ધ આત્માની સાથે જોડાયેલ માણસને ઘડવાનું કામ કરેલું છે. એ રીતે સંતવાણીમાં સંસ્કૃતિનો ધબકાર સંભળાય છે.

જે કાર્ય શાસકો ન કરી શકતા તે કામ સંતો વાણીમાં કહેતા અને વ્યવહારથી ચરિતાર્થ કરી બતાવતા હતા. એ રીતે સંતો સંસ્કૃતિના જીવતા જાગતા પ્રમાણો-વાહકો રહ્યા છે. સંતો જીવન રચાવે છે, જીવન ટકાવે છે અને જીવન બચાવે છે. એ માટે સંતો પ્રહારનું શસ્ત્ર નહિ પણ કોઈ આદર્શનું શસ્ત્ર લઈને ચાલ્યા છે. આજે અન્ય સંસ્કૃતિના આક્રમણની વચ્ચે અભાણ એવો અદનો આદમી તેના મૂળ લોકધર્મી સંસ્કારોથી ટકી રહ્યો છે. તેનાં ટકવાના મૂળમાં સંતો-ભક્તોએ સીચેલું સંત છે, અમીજળ છે. સંતવાણી એના કંઠ અને હૈયામાં રાહબર બનીને બિરાજી છે. ધર્મસાધના વિવિધ રંગે ભરત ભરેલી ચૂંદડી જેવી છે. વિવિધ પંથપરંપરાઓએ પોતાની આગવી કેડીઓ રચી હોવા છતાં એની અલગતામાં એકતા જોવા મળે છે. એનાં ભીતરમાં ભારતીય સંસ્કૃતિનું વહેણ ભરેલું છે.

ઈતિહાસ પર નજર કરીએ તો જોવા મળે છે કે વિશ્વમાં અનેક સંસ્કૃતિઓ ઉદ્ભવી અને વિલાતી ગઈ. લોપાઈ ગયાનાં મૂળમાં જોવા જઈએ તો તેનું તકલાદીપણું હતું. એમાં માનવને માનવ બનાવવા કરતા એને દૈહિક રીતે બલિષ્ઠ બનાવીને સંહારક કે સત્તા લાલચુ બનાવી દેવાનું પ્રયોજન હતું. મિસરની સંસ્કૃતિ, સુમેરીયન સંસ્કૃતિ, બેબીલોન સંસ્કૃતિ, એસિરીયન સંસ્કૃતિ, ચીની સંસ્કૃતિ, ઈરાની સંસ્કૃતિ, ગ્રીસ સંસ્કૃતિ, ભારતીય સંસ્કૃતિ વગેરે. જે સંસ્કૃતિના વાહકોને કે સંતાનો ગુલામ બનાવતા શીખવે, દાનવ બનીને માનવ પર જુલ્મો કરતા

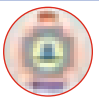
શીખવે. હૃદય પર શાસન કરતા ન શીખવે અને જમીન પર શાસન કરતા શીખવે, સંપત્તિ-સત્તાનું પ્રભુત્વ જમાવીને ટકવાનું શીખવે તે સંસ્કૃતિ અમર બની શકતી નથી.

ભારતીય સંસ્કૃતિના કોઈપણ એક આદર્શને વળગી રહે તો પણ મહાન બનવાની લાયકાત મેળવી શકાય તેમ છે. એક જ આદર્શને વળગી રહેવામાં આવે તો બાકીના આદર્શો આપમેળે આવવા લાગે એ રીતનું તંત્ર છે. આદર્શનું અનુસરણ કરનારને ગમે તેવાં આવરણો વચ્ચે ટકી રહેતા શીખવે છે. આક્રમક સ્વભાવ ધરાવતી સંસ્કૃતિ ઈનીવવી લેવાનું શીખવે છે. તેની સામે આપણી સંસ્કૃતિએ આપણને ‘અણહક્કનું લેનારો સુખી થતો નથી.’ એવું ઘોળીને પાચેલું છે.

આપણા સંતો ઓટલાને કે રોટલાને લઈને, વાણીને લઈને, સત્ય કે અહિંસા જેવા કોઈ એક સત્ત્વને લઈને નીકળે તો એમાં દૈવત આવી જતું એનો પ્રભાવ પથરાતો. એના પ્રભાવમાં અન્ય આવતા અને ઓજસ્વી બની જતા, માણસ બની જતા. જીવન જીવીને કે બીજાને જીવાડીને જતા. એના શાસકો પણ કોઈ સંત કે ગુરુનાં શરણમાં રમતા અને સંસ્કારો લઈને મોટા થતા. સંસ્કૃતિને પચાવીને શાસન સંભાળતા. એ રીતે સંસ્કૃતિ માનવથી માનવેન્દ્ર સુધી પોતાનો પ્રભાવ પાથરીને રહેલી છે.

વિશ્વનાં નાભિ કેન્દ્ર બનીને બિરાજતી ભારતીય સંસ્કૃતિ ચારે ખૂણામાં વિસ્તરી છે. દરેક દેશને ધર્મ, સાધના અને વિચારધારાનો વારસો આપ્યો છે. જ્યાં જ્યાં ભારતીય પ્રજાએ વસવાટ કર્યો ત્યાં ભારતીય સંસ્કૃતિનો ધ્વજ રોપ્યો છે. ભારતીય સંસ્કૃતિને કાળનાં આવરણો ભેદવાનું વરદાન મળ્યું છે. તેનું પ્રાચીનરૂપ હોવા છતાં એનાં મૂળરૂપને જાળવી રાખીને હયાતી બતાવે છે. એવી મહાન પરંપરાના આપણે સીધા વારસદાર છીએ. ■

મો. ૯૮૭૯૮ ૩૫૭૧૭

યોગાહાર : આહારનો યોગ મીઠાના ઉપયોગમાં થતી ભૂલો

લેખક : રાજેશ પટેલ
યોગાહાર એક્સપર્ટ

ક્ષાર (મીઠું) ગરમ થયેલું નુકસાન કરે

- ❖ તપેલીમાં રોજ પાણી ઉકાળીએ એટલે તેની દીવાલ પર ક્ષારના પોપડા જામે, તેવી રીતે શરીરમાં જેટલો ક્ષાર ગરમ થઈને જાય, તે શરીરમાં ક્ષારના પોપડા બનાવે. કિડનીમાં પથરી, લીવરમાં ક્ષારની પથરીઓ, પિત્તાશયમાં પથરી, આંખોમાં મોતિયા જેવી અસરો થાય, સાથે લોહીની નળીઓમાં ક્ષાર જામવાથી લોહીની નળીઓ કડક બને જેથી સ્થિતિસ્થાપકતા ઓછી થવાથી બીપી વધે છે. ❖ ટામેટાનો ગરમ ગરમ સૂપ, રોજ લાંબો સમય વધારે પ્રમાણમાં પીવામાં આવે તો કિડનીમાં પથરી થાય અને જો કાચા ગરમ કર્યા વગરના ખટાશ વાળા ટામેટા ખાઈએ તો, લાંબા સમયે પથરી ઓગળે. આમ ટામેટા પથરી માટે જવાબદાર નથી પણ ટામેટામાં રહેલ ક્ષાર, ગરમ થઈ જાય તો પથરી કરે. ❖ ક્ષાર ફક્ત ટામેટામાં જ હોતો નથી, પાણીમાં પણ હોય છે. ખોરાક રંધાતી વખતે મીઠું (ક્ષારનો ભંડાર) નાખીએ, ગરમ થઈ શરીરમાં જાય તો દરેક અંગ ક્ષારથી જામ થાય, દરેક અંગની કાર્યક્ષમતા ઘટે. લીંબુ જેવા ખાટા (એસીડીક) ખોરાક ક્ષાર ઓગાળે.

ધી મહેસાણા અર્બન કો.ઓપ.બેન્ક લિમિટેડ

(મલ્ટી સ્ટેટ શિડ્યુલ બેન્ક)

: હેડ ઓફિસ :

અર્બન કોર્પોરેટ બિલ્ડિંગ, હાઈવે, મહેસાણા-૩૮૪૦૦૨, ફોન : (૦૨૭૬૨) ૨૫૭૨૩૩, ૨૫૭૨૩૪

E-mail: info@mucbank.com | Website : www.mucbank.com

પ્રગતિનાં સોપાન (તા. ૩૧-૦૩-૨૦૨૪) અન ઓડિટેડ (ઓડિટ વર્ગ 'અ')

(રકમ રૂ. કરોડમાં)

શેર ભંડોળ : ₹ ૩૮૮.૭૮	કામકાજનું ભંડોળ : ₹ ૧૦૯૯૧.૫૦
રીઝર્વ ફંડ : ₹ ૧૦૦૦.૫૦	ગ્રોસ નફો (૩૧-૦૩-૨૦૨૪) : ₹ ૨૪૭.૯૬
ધિરાણ : ₹ ૬૧૧૭.૯૪	નફો (૩૧-૦૩-૨૦૨૪) : ₹ ૧૨૨.૯૫
ડિપોઝિટ : ₹ ૯૧૮૬.૭૦	ડીવીડન્ડ (સાધારણ સભાની* મંજૂરીની અવેસાએ) : ૧૫%*

58
શાખાઓ

થાપણનાં વ્યાજના દર (તા. ૨૧-૦૨-૨૦૨૩ થી અમલમાં)

૦૭ થી ૨૯ દિવસ સુધી : ૩.૭૫%	૧૨ માસ વધુ થી ૨૪ માસ સુધી : ૭.૨૫%
૩૦ થી ૯૦ દિવસ સુધી : ૪.૨૫%	૨૪ માસ વધુ થી પરંતુ ૩૬ માસ સુધી : ૭.૭૫%
૯૧ થી ૧૮૦ દિવસ સુધી : ૫.૦૦%	૩૬ માસ થી વધુ પરંતુ ૬૦ માસ સુધી : ૭.૫૦%
૧૮૧ થી ૩૬૪ દિવસ સુધી : ૬.૦૦%	૬૦ માસ થી વધુ પરંતુ ૧૨૦ માસ સુધી : ૭.૫૦%
૧૨ માસ સુધી : ૬.૭૫%	સેવિંગ્સ ડીપોઝિટ ઉપર મળવા પાત્ર વ્યાજ : ૩.૭૫%

સીનીયર સીટીઝન ખાતેદારને ૦.૫% વધારે વ્યાજદર ● સુપર સીનીયર સીટીઝન(૭૫ વર્ષ પૂર્ણ કરેલ હોય તેવા) થાપણદારને સીનીયર સીટીઝન ખાતેદાર કરતા ૦.૧૦% વધારે વ્યાજ દર

1,16,646 સભાસદો

અર્બન બેન્કની વિવિધ સેવાઓ

(૧) કોર બેન્કીંગ સુવિધા તમામ ૫૮ શાખાઓમાં	(૭) સેવિંગ્સ-કરંટ ખાતેદાર તથા બેન્કના સભાસદોને
(૨) ATPAR ચેકબુક ફેસિલીટી, ATM તથા SMS ની સુવિધા	રૂ. ૫ લાખનો અકસ્માત વિમાનો લાભ વિના મૂલ્યે
(૩) RTGS, NEFT તથા NACH ફંડ ટ્રાન્સફરની સગવડ	(૮) બીજી બેન્કોના ATM સેન્ટરથી નાણા ઉપાડવાની સગવડ
(૪) બેન્ક ગેરંટી તથા LC ઈસ્યુ	(૯) મોબાઈલ, ઈન્ટરનેટ તેમજ વોટસએપ બેન્કીંગ સુવિધા
(૫) ૧૦ શાખાઓમાં સ્ટેમ્પ ફેન્ડીંગ તથા ૨૮ શાખાઓમાં લોકર સુવિધા	(૧૦) કરન્સીચેસ્ટ, પબ્લીક ઈસ્યુ ભરવા માટે ASBA ફેસિલીટી, DEMAT સુવિધા
(૬) સ્થાપના વર્ષથી જ સતત ૪૦ વર્ષથી નફો કરતી બેન્ક	

શ્રી કે.કે.પટેલ
ચેરમેન

શ્રી જી.કે.પટેલ
વાઈસ ચેરમેન

શ્રી એમ.એસ.પટેલ
ચીફ એક્ઝીક્યુટીવ

બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ

શ્રી ચંદુભાઈ આઈ. પટેલ	શ્રી ખોડાભાઈ એન.પટેલ	શ્રી ડૉ.અનિલભાઈ ડી.પટેલ	શ્રી કાનજીભાઈ એસ.પટેલ
શ્રી નરોત્તમભાઈ એસ.પટેલ	શ્રી જીતેન્દ્રભાઈ પી.પટેલ	શ્રી ભાઈલાલભાઈ એમ.પટેલ	શ્રીમતી કોકીલાબેન એન.પટેલ
શ્રી ઘનશ્યામભાઈ કે.પટેલ	શ્રી અમૃતભાઈ જી.પટેલ	શ્રી વિનોદભાઈ બી.પટેલ	શ્રીમતી દીપીકાબેન આર.પટેલ
શ્રી ઉપેન્દ્રભાઈ કે.પટેલ	શ્રી અલ્કેશભાઈ બી.પટેલ (C.A.પ્રો.ડિરેક્ટર)	શ્રી અશોક કુમાર	
શ્રી લક્ષ્મણભાઈ એસ.વણકર	શ્રી સોમાભાઈ બી.પટેલ (પ્રો.ડિરેક્ટર)	(એકીશનલ ડાયરેક્ટર-આર.બી.આઈ.)	

તેમજ સમગ્ર અર્બન બેન્ક પરિવાર...

ઉત્તમ, ઝડપી, વિનયી, ગ્રાહક સેવા એજ અમારો ધ્યેય

મહાશિવરાત્રિ

ગુપ અને શિવના મિલનની રાત્રિ અને ભોળાનાથને પ્રસન્ન કરવાનો અવસર

મહાશિવરાત્રિ એટલે ભોળાનાથ અને માતા પાર્વતીના મિલનનો દિવસ. મહાશિવરાત્રિ એ હિંદુ સંસ્કૃતિનો એક મહત્વપૂર્ણ તહેવાર છે. શિવજીના ભક્તો આ દિવસની આતુરતાપૂર્વક રાહ જોતા હોય છે. હિંદુ ધર્મના મુખ્ય ત્રણ દેવોમાંના એક મહાદેવની ભક્તિ માટે આ તહેવાર મહા વદ ચૌદસના દિવસે શિવના જન્મોત્સવરૂપે ઉજવવામાં આવે છે. આ દિવસે ભગવાન સ્વયં એક વિશાળ અને જવલંત જ્યોતિર્લિંગ સ્વરૂપે અવતરિત થયા હતાં. આ તહેવાર ઉપવાસ કરીને તથા ભોળાનાથની પ્રાર્થના કરીને સમગ્ર દેશમાં મનાવવામાં આવે છે. શિવરાત્રિ આમ તો દર મહિને કૃષ્ણપક્ષની ચતુર્દશીને દિવસે આવે છે પણ મહા (માઘ) મહિનામાં આવતી કૃષ્ણપક્ષની ચતુર્દશીને મહાશિવરાત્રિ કહેવાય છે. ભોળાનાથને રિઝવવા ઈચ્છતાં લોકો માટે સૌથી મહત્વનો દિવસ શિવરાત્રિ છે. શિવરાત્રિ ભગવાન શંકરને સમર્પિત દિવસ છે. શિવરાત્રિના દિવસે દ્વાપર યુગનો પ્રારંભ થયો હતો. એક માન્યતાનુસાર આ દિવસે શિવ-પાર્વતીના વિવાહ થયા હતા, તેથી ઘણા મંદિરોમાં શિવ-વિવાહના આયોજન પણ થાય છે.

મહાશિવરાત્રિનું મહત્વ :

મહાશિવરાત્રિ એ હિંદુ ધર્મનો એક પણ એક વ્રત છે. આ તહેવાર શિવ મંદિરોમાં આવે છે, તથા પવિત્ર દૂધનો અભિષેક કરાય ભગવાન શિવના આશીર્વાદ મેળવવા માટે કરી પ્રભુ ભજન કરે છે તથા ભગવાન માટે કહ્યું છે કે, “શિવો ભૂત્વા શિવમ્ કરવી જોઈએ. આપણે ત્યાં આ રાત્રિનું બહુ અધ્યાયમાં માતા જગદંબાની સ્તુતિ કરતાં મોહરાત્રિશ્ચ રાદુણા” - અર્થાત્ માતા ‘મહારાત્રિ’ એટલે ‘શિવરાત્રિ’ - દેવી સંવાદ અંતર્ગત યમરાજાએ સાવિત્રિને ત્યારે તેને મહાશિવરાત્રિ, રામનવમી, અવશ્ય કરવા જોઈએ.

પવિત્ર તહેવાર ગણાય છે. મહાશિવરાત્રિ એ ઉત્સવ નથી ધામધૂમથી ઉજવાય છે. શિવને બીલી પત્રો ચઢાવવામાં છે. મંદિરોમાં અખંડ ધૂનના કાર્યક્રમો યોજાય છે. આ દિવસે લોકો ઉપવાસ કરે છે. રાત્રે જાગરણ શંકરની ષોડશોપચાર પૂજા કરે છે. શિવની પૂજા યજેત”. એટલે કે શિવ બની શિવની ઉપાસના મહત્વ છે. દુર્ગા સપ્તશતિના પ્રથમ વર્ણવ્યું છે કે, “કાળરાત્રિ મહારાત્રિ જગદંબા મહારાત્રિ સ્વરૂપ છે. આ ભાગવતના નવમા સ્કંધમાં યમ-સાવિત્રિ કહ્યું કે - “દરેક મનુષ્ય ભૂતળ ઉપર આવે જન્માષ્ટમી, નવરાત્રિ આ બધાં વ્રતો

શિવરાત્રિને દિવસે રાત્રિ પૂજાનું વિધાન છે. એનું મુખ્ય કારણ એ છે કે, આપણી અંદર ત્રણ ગુણો કાર્ય કરે છે. એ ત્રણ ગુણ એટલે - સત્ત્વગુણ, રજોગુણ અને તમોગુણ. આમાં તમો ગુણ એ રાત્રિના સમયે વ્યક્તિમાં પ્રવેશ કરે છે. આ તમો ગુણનું નિવારણ કરવાવાળા દેવ શિવજી છે. માટે શિવરાત્રિના સમયે રાત્રિ પૂજા થાય છે. શ્રાવણ માસ પછી શિવજીને પ્રસન્ન કરવાનો બીજો અવસર મહાશિવરાત્રિ છે. મહાશિવરાત્રિની મધ્ય રાત્રિએ શિવલિંગ પૂજનનું વિશેષ મહત્વ છે. આ દિવસે તમામ શિવાલયો “બમ બમ ભોલે” અને “ૐ નમ: શિવાય” ના નાદથી ગુંજી ઉઠે છે. એક વખત શિવલોકમાં શિવજીએ સર્વ ભક્તોને વરદાન માગવા કહ્યું, તેથી એક ભક્તે કહ્યું - “ભોળાનાથ હું આપના દર્શન મૃત્યુલોકમાં થાય તેમ ઈચ્છું છું. આપ ક્યારે અને કેવી રીતે દર્શન આપશો?” તેનો ઉત્તર આપતાં ભગવાન શંકરે કહ્યું - “મહા વદ ચૌદસની મધ્યરાત્રિએ હું મૃત્યુલોકના પ્રત્યેક શિવલિંગમાં પ્રવેશ કરીશ. આ સમયે કોઈપણ પ્રાણી મારી વિધિવત્ પૂજા કરે, ઉપવાસ કરે, જાગરણ કરે અને કોઈપણ પ્રકારે મને પ્રસન્ન કરે, તો તેને મનોવાંછિત ફળની પ્રાપ્તિ થશે.” વેદાદિ શાસ્ત્રોમાં દર્શાવ્યા મુજબ શિવ ઉપાસનાના

કવર સ્ટોરી

વિભિન્ન સ્વરૂપ દર્શાવવામાં આવ્યા છે. શિવજીની મંત્ર ઉપાસનામાં પંચાક્ષરી મંત્ર “નમઃ શિવાય” અથવા “ૐ નમઃ શિવાય” અને “મહામૃત્યુંજય જાપ - ત્ર્યંબકમ્ યજ્ઞમહૈ....” મંત્રોના જાપનો વિશેષ મહિમા છે.

મહાશિવરાત્રિના મેળાઓ :

મહાશિવરાત્રિના દિવસે દેશમાં ઘણી જગ્યાએ મેળાઓ ભરાય છે. ગુજરાતમાં આવેલ જુનાગઢ શહેરમાં ગિરનાર પર્વતની તળેટીમાં ભવનાથનો મેળો ભરાય છે. આ મેળામાં દેશ - વિદેશમાંથી લાખો લોકો આવે છે. મહાશિવરાત્રિના દિવસે ગિરનારના જંગલોમાં રહી તપસ્યા કરતા નાથ સંપ્રદાયના સાધુઓ ભવનાથમાં આવેલ મૃગીકુંડમાં સ્નાન કરવા માટે આવે છે. પોતાની ગુફાઓમાંથી પર્વત ઉતરીને વર્ષમાં એક જ વાર નીચે તળેટીમાં આવે છે. મહાશિવરાત્રિના દિવસે રાત્રે ૧૨ વાગ્યે સાધુ - સંતોની રવાડી નીકળે છે, જે શહેરના મુખ્ય માર્ગો પર ફરે છે. સાધુ - સંતો (નાગા બાવા) ની આ રવાડી જોવા હજારો માણસો ઉમટી પડે છે અને દર્શનનો લહાવો લે છે.

શિવ એટલે શું ?

‘શિવ’ એટલે ‘કલ્યાણ’ અને કલ્યાણ એટલે પ્રેમ - સ્નેહ અને સંવેદનાનો ત્રિવેણી સંગમ. કલ્યાણ એટલે શાશ્વત સુખ, શાંતિ અને આનંદ. દરેક જીવ આ કલ્યાણને પામવા સતત પ્રયત્નશીલ હોય છે. જીવ એ જ શિવ છે. શિવ વગરના જીવનનું કોઈ જ અસ્તિત્વ નથી. આ શિવતત્ત્વ સમગ્ર સૃષ્ટિના સારરૂપ છે. તમામ પ્રકારની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય માટે કારણરૂપ એક માત્ર ‘શિવ’ જ છે. મુક્તિનું ધામ પણ ‘શિવ’ જ છે. શિવ સમગ્ર સૃષ્ટિના આરાધ્ય દેવ છે. કોઈપણ ધર્મ, સંપ્રદાય કે જાતિના લોકો શિવની ઉપાસના કરી તેના કૃપાપાત્ર બની શકે છે શિવ આદિ, અનાદિ, અવિનાશી અને અજન્મા દેવ છે, તે નિરંજન નિરાકાર છે. જેને દેવો પણ પૂજે અને દાનવો પણ પૂજે છે. શિવ સનાતન ધર્મના આદ્યસ્થાપક છે. વેદો, શાસ્ત્રો અને પુરાણો તેનું ગાન કરે છે. તેઓ સ્વયંભૂ અને જન્મ - મરણથી પર છે એટલે કે અજન્મા છે. ૩૩ કરોડ દેવતાઓમાં શિરોમણિ દેવ શિવ છે. તેઓ અલૌકિક શક્તિ ધરાવે છે.

ભગવાન શંકર જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને સાધુતાના પરમ આદર્શ છે. તેઓ રુદ્રરૂપ છે તો સ્વભાવે ભોળા પણ છે. દુષ્ટ - દૈત્યોના સંહારક છે તો દિન - દુષ્ટિયાની મદદ કરવામાં એટલા જ દયાળુ છે. એકવાર ભોળાનાથ પ્રસન્ન થાય તો માનવીનો બેડો પાર થઈ જાય અને મનોવાંછિત ફળની પ્રાપ્તિ થાય. સમુદ્રમંથનમાંથી નીકળેલાં લક્ષ્મી, કામધેનુ, કલ્પવૃક્ષ અને અમૃત અન્ય દેવતાઓ લઈ ગયા, પરંતુ તેમાંથી નીકળેલું વિષ તો શિવ પી ગયા અને નીલકંઠ કહેવાયા. એક પત્નીવ્રતના અનુપમ આદર્શ શિવજી સંગીત અને નૃત્યકલાના આદિ આચાર્ય છે. તાંડવ નૃત્ય કરતી વખતે તેમના ૩૨ મુદ્રામાંથી સંગીતના સાત સ્વરોનો પ્રાદુર્ભાવ થયો. જ્યારે ભગવાન શ્રીરામે લંકા ઉપર ચઢાઈ કરી ત્યારે સૌથી પહેલાં રામેશ્વરમાં તેમણે ભગવાન શિવની સ્થાપના અને પૂજન કર્યું હતું.

મૃત્યુંજય મહાદેવ ત્રાહિમામ્ શરણાગતમ્ ।

જન્મમૃત્યુજરાવ્યાધિમ્ પિડિતમ્ કર્મ બંધને ॥

શિવ એટલે કલ્યાણ “શ” અક્ષરમાં સુખશયનનું સમાધિ સત્ય છે, “ઈ” અક્ષરમાં ત્રિતાપ હારિણી શક્તિ છે, “વ” અક્ષરમાં અમૃતવર્ષા સમાયેલી છે, તેથી જ તેનો અર્થ કલ્યાણ થાય છે. શિવ સર્જક પણ છે અને સંહારક પણ છે. શિવના સહસ્ત્ર નામ છે તેમાંથી એક નામ રૂદ્ર પણ છે. શિવલિંગની પંચોપચાર અથવા ષોડશોપચાર પૂજા કરવાથી મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે.

મહિલાઓ માટે શિવરાત્રિનું વિશેષ મહત્ત્વ છે. અવિવાહિત મહિલાઓ ભગવાન શિવ જેવો પતિ મેળવવા માટે શિવને પ્રાર્થના કરે છે, તો વિવાહિત મહિલાઓ પોતાના પતિ અને પરિવાર માટે શિવને મંગલ કામના કરે છે, આથી તેનું દામ્પત્ય જીવન સફળ રહે છે.

શિવલિંગ પૂજનનું મહત્ત્વ :

ભોળાનાથની પૂજા લિંગરૂપે થાય છે. વાયુપુરાણ અનુસાર પ્રલયકાળમાં સમગ્ર સૃષ્ટિ જેનામાં લીન થઈ જાય છે અને ફરીથી સૃષ્ટિકાળમાં જેનાથી પ્રગટ થાય છે તેને લિંગ કહે છે. આ રીતે વિશ્વની સંપૂર્ણ ઊર્જા એ લિંગનું પ્રતીક છે. શિવલિંગની પૂજામાં અભિષેકનું અને

કવર સ્ટોરી

બીલીપત્રનું વિશેષ મહત્ત્વ છે. શિવજીની સાથે ગણેશજી, માતા પાર્વતી, નંદી, કાયબો તથા શિવના ચિન્હો જેવાં કે રૂદ્રાક્ષ, ત્રિશૂળ, ડમરું વગેરેની પણ પૂજા થાય છે. શિવમહાપુરાણના સૃષ્ટિખંડમાં બ્રહ્માજીના પુત્ર સનતકુમાર વેદવ્યાસજીને ઉપદેશ આપતાં કહે છે કે, “દરેક ગૃહસ્થે દેહધારી સદ્ગુરુ પાસેથી દીક્ષા લઈને પંચદેવો (શ્રીગણેશ, સૂર્ય, વિષ્ણુ, દુર્ગા અને શંકર) ની પ્રતિમાઓનું પૂજન દરરોજ કરવું જોઈએ. ભગવાન શિવજી સર્વ દેવતાઓના મૂળ છે તેથી મૂળને સીંચવાથી બધા જ દેવતાઓ તૃપ્ત થઈ જાય છે. ભગવાન વિષ્ણુએ એકવાર બ્રહ્માજી સાથે શિવને પ્રાર્થના કરી - “હે પ્રભુ ! આપ કેવી રીતે પ્રસન્ન થાઓ છો ?” ત્યારે શિવજી બોલ્યા, “મને પ્રસન્ન કરવા માટે શિવલિંગનું પૂજન કરો. જ્યારે કોઈ સંકટ કે દુઃખ આવી પડે તો શિવલિંગનું પૂજન કરવાથી સમસ્ત દુઃખોનો નાશ થાય છે.” (શ્રીશિવમહાપુરાણ, સૃષ્ટિખંડ)

એકવાર સૃષ્ટિના રચયિતા બ્રહ્માજી દેવતાઓને લઈને ક્ષીરસાગરમાં ભગવાન વિષ્ણુ પાસે પરમતત્ત્વને જાણવા માટે પહોંચ્યા. ત્યારે શ્રી વિષ્ણુએ બધાને શિવલિંગની પૂજા કરવાની આજ્ઞા આપી અને વિશ્વકર્માને બોલાવીને દેવતાઓ અનુસાર અલગ - અલગ દ્રવ્યમાંથી શિવલિંગ બનાવી આપવાની આજ્ઞા આપી અને પૂજાવિધિ પણ સમજાવી. (શ્રીશિવમહાપુરાણ, સૃષ્ટિખંડ) આ દિવસે જ ભગવાન શિવનું જયોતિર્લિંગ સ્વરૂપ પ્રગટ થયું હતું.

શિવલિંગના ગૂઢ રહસ્યો :

શિવલિંગ સાથે કેટલાંક ગૂઢ રહસ્યો જોડાયેલા છે. આ રહસ્યો જાણશો તો તમારી શ્રદ્ધા અનેકગણી વધી જશે. શિવલિંગ ત્રણ ભાગમાં વિભાજિત હોય છે. સૌથી નીચેનો ભાગ જમીન સાથે જોડાયેલો હોય છે. મધ્યભાગ સમતલ અને ઉપરનો ભાગ અંડાકાર હોય છે. શિવલિંગનો સૌથી નીચેનો ભાગ બ્રહ્માજીનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. વચ્ચેનો ભાગ સૃષ્ટિના પાલનહાર ભગવાન વિષ્ણુને સમર્પિત છે. વિષ્ણુ સૃષ્ટિની રક્ષા કરે છે. સૌથી ઉપરનો અંડાકાર ભાગ શિવને દર્શાવે છે, જેનો અર્થ અનંત અને ઉન્નતિ છે. શિવલિંગના મુખ્ય બે પ્રકાર છે : એક ઉલ્કા શિવલિંગ અને બીજું પારદ શિવલિંગ. અન્ય પ્રકારોમાં સ્વયંભૂ શિવલિંગ, મનુષ્ય શિવલિંગ, બરફ શિવલિંગ, દેવ શિવલિંગ, અસુર શિવલિંગનો સમાવેશ થાય છે. શાસ્ત્રો અનુસાર શિવલિંગની પૂજા કરવી એટલે સમગ્ર બ્રહ્માંડની પૂજા થઈ જાય છે. કારણ કે શિવલિંગમાં ત્રિદેવનો વાસ છે. બીજું શિવજી સમસ્ત જગતના મૂળ છે. ભગવાન શિવ નિરંજન, નિરાકાર પરબ્રહ્મ છે. શિવલિંગ એ નિરાકાર પરમાત્માની એક નિશાની છે. લિંગ એટલે એક બિન્દુ. બ્રહ્મતત્ત્વ બિન્દુ સ્વરૂપ છે. શિવલિંગ સ્વયં ઉર્જાબિન્દુ છે એટલે કે શક્તિ સ્વરૂપ છે.

શિવપૂજન કેવી રીતે કરશો ?

બધાં જ ભોળાનાથને રીઝવવા ઈચ્છતાં હોય છે. સોમવારે, શિવરાત્રિએ કે કોઈપણ દિવસે પ્રાતઃકાળે ઉઠીને સ્નાનાદિ કાર્ય પૂર્ણ કરી ત્રિદલવાળા સુંદર, સાફ, ક્યાંયથી કપાયેલાં ન હોય તેવા બિલીપત્ર પાંચ, સાત કે નવમી સંખ્યામાં લો. અક્ષત એટલે કે ચોખાના દાણા લો, સુંદર સ્વચ્છ લોટામાં જળ લો, દૂધ લો, ધૂપ, અગરબત્તી, ચંદન લો. આ બધું સ્વચ્છ પાત્રમાં એકત્રિત કરીને શિવમંદિર જાઓ. જો શિવમંદિર ન હોય તો બિલી વૃક્ષ પાસે જાઓ. શિવલિંગને સ્વચ્છ જળ અને દૂધથી સ્નાન કરાવો, ત્યારબાદ તેના પર અક્ષત ચઢાવો, પુષ્પ ચઢાવો, હળદર - ચંદન વડે શિવલિંગ પર લેપ કરો. ત્યારબાદ ભગવાનને ધૂપ અર્પણ કરો અને “ૐ નમઃ શિવાય” મંત્ર બોલતાં - બોલતાં બિલીપત્ર ચઢાવો. સૌથી છેલ્લે પોતાના પાપોની ક્ષમાયાચના માગો. શિવજી ખૂબ જ ભોળા છે. સાચા મનથી પૂજા કરવામાં આવે તો ઝડપથી પ્રસન્ન થઈ જાય છે. ભગવાન ભોળાનાથે સ્વયં કહ્યું છે કે, કોઈ વિશેષ મંત્રોચ્ચાર ન જાણતા હો તો પણ પૂરી શ્રદ્ધાથી જ મને પુષ્પ, ફળ કે જળ સમર્પિત કરે છે તે ક્યારેય પણ મારી દષ્ટિથી ઓઝલ નથી હોતો. પૂજાના દિવસે માત્ર ફળાહાર કરવો. ફળ - મીઠાઈનો ભોગ ચઢાવો. શિવજીની સાથે માતા પાર્વતીની પૂજા - અર્ચના પણ કરવી. ધૂપ - દીપ કરો, આ દરમિયાન “ૐ નમઃ શિવાય” મંત્રનો જાપ કરવો. અંતમાં ભગવાન શિવની આરતી જરૂર કરવી.

આધિ - વ્યાધિ અને ઉપાધિથી પીડાતા લોકો શિવપૂજનથી શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે. ભક્તજનો શિવજીની ઉપાસના અનેક રીતે કરે છે. કોઈ જળાભિષેક, રુદ્રાભિષેક, દુર્ગાભિષેક તો કોઈ ચંદનાભિષેક સહિત અનેક પ્રકારના અભિષેક કરી ભોળાનાથને રીઝવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. રુદ્રાભિષેકમાં ગંગાજળ, દૂધ તથા પંચામૃત ચઢાવવામાં આવે છે. ■

બાળકોની ઉપેક્ષા - રાષ્ટ્રની શરમ

યુનિસેફે હમણાં જે અહેવાલ પ્રસિદ્ધ કર્યો તેનાં તારણો આપણા દેશ માટે ચોંકાવનારાં છે. એ અહેવાલ મુજબ વિશ્વમાં સહુથી વધુ અપૂરતું પોષણ મેળવતાં બાળકો ભારતમાં છે. વિશ્વમાં ૧૪ કરોડ ૬૦ લાખ આવાં બાળકોમાંથી ૫ કરોડ ૭૦ લાખ બાળકો ભારતનાં છે. ૪૭ ટકા બાળકો તો પાંચ વર્ષથી નાની ઉંમરનાં છે. ચીનમાં ૮ ટકા છે. ઈથોપિયામાં ૪૭ ટકા, બાંગ્લાદેશમાં ૪૮ ટકા છે. આપણે આ બાબતમાં દુનિયાના ગરીબમાં ગરીબ દેશો ઈથોપિયા અને બાંગ્લાદેશની સમકક્ષ છીએ.

અપૂરતા પોષણનો અર્થ એ છે કે ખોરાકમાં (ન્યુટ્રીશન) પોષણ યુક્તતાનું પ્રમાણ ઓછું છે. એક તો ખોરાક જ ઓછો મળે છે અને જે મળે છે તેમાં પોષણયુક્ત ઓછો હોય છે. આથી બાળકો માંદગીનો ભોગ બને છે, તંદુરસ્ત રહેતાં નથી. પરિણામે અભ્યાસમાં ધ્યાન આપી શકતાં નથી.

આપણા દેશમાં દીકરી-દીકરા વચ્ચે ભેદ કરાય છે. દીકરા કરતાં દીકરીને ખોરાક ઓછો અપાય. અપૂરતા પોષણવાળો અપાય, તેથી બાળકીઓ અપોષણવાળી વધુ જોવા મળે છે. ગરીબાઈ, ગંદકી, અજ્ઞાનતાના કારણે તથા યોગ્ય સમયે રસી ન મૂકાવવાથી બાળકો રોગનાં ભોગ બને છે.

હૈદરાબાદની નેશનલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ન્યુટ્રીશનના એક અભ્યાસ પ્રમાણે શાળાએ

જતાં ૫૦ ટકા બાળકોને ખોરાક પૂરતો મળે છે, પરંતુ તેમાં પ્રોટીન, કેલરી, વિટામીન્સ, મીનરલ્સની સપ્તમાણતા જળવાતી ન હોવાથી ઉપરથી તંદુરસ્ત દેખાતાં હોવા છતાં સાચા અર્થમાં તંદુરસ્ત નથી.

બાળકને પ્રભુનું પયગંબર કહેવામાં આવ્યું છે અને તેને જન્મતાંની સાથે લાંબું તેમજ નિરોગી જીવન જીવવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થયો છે, પરંતુ વાસ્તવિક પરિસ્થિતિ આનાથી ઊલટી છે. ભારતમાં ઘણાં બાળકો માટે ટકી રહેવાનું પણ કઠિન બને છે.

જન્મતાં બાળકોમાંથી પચાસ ટકાને પોષક આહાર મળતો નથી. દર એક હજારે સાઠ બાળકો એવાં છે જે પોતાનો પ્રથમ જન્મદિન જોઈ શકતાં નથી, જ્યારે દર વર્ષે ત્રીસ લાખ જેટલાં બાળસકો રોકી શકાય એવા રોગોનો ભોગ બનીને પાંચ વર્ષની વયે પહોંચતા પહેલાં જ મરણશરણ થઈ જાય છે. આર્થિક પ્રગતિ અને વિકાસ છતાં તેમજ બંધારણે આપેલી બાંહેધરી છતાં બાળકોને તેમની પ્રાથમિક તેમજ પાયાની જરૂરિયાતો મળતી

નથી. તાજેતરમાં હૈદરાબાદમાં 'બાળકોનો આહારનો અધિકાર' એ વિષય પર મળેલી અખિલ ભારતીય પરિષદમાં છ વર્ષથી નાની વયનાં બાળકોના અધિકારનું રક્ષણ કરવામાં ઈન્ટિગ્રેટેડ ચાઈલ્ડ ડેવલપમેન્ટ સર્વિસીઝ (સંકલિત બાળવિકાસ સેવાઓ-આઈ.સી.ડી.એસ.) દ્વારા ભજવવામાં આવતા ભાગ પર ચર્ચા થઈ હતી. વિશ્વની આ સૌથી મોટી બાળવિકાસ યોજના હોવા છતાં તેને નાણાંના ભંડોળનો અભાવ પીડે છે. આ યોજના હેઠળની ઘણી

આંગણવાડીઓની કામગીરીની પદ્ધતિમાં તેમજ માળખાકીય સવલતોમાં સુધારા કરવાની જરૂર છે. તેમને પૂરતાં વાસણો અને પાણી-પુરવઠો પણ ઉપલબ્ધ નથી. આંગણવાડીના કાર્યકરો અત્યારે નજીવા વેતનથી કામ કરે છે. ઉપરાંત તેમને તાલીમ આપવાની અને તેમની સંખ્યામાં વધારો કરવાની પણ જરૂર છે. હૈદરાબાદમાં મળેલા સંમેલને આઈ.સી.ડી.એસ.નું સ્વરૂપ વ્યાપક બનાવવા પર ભાર મૂક્યો છે. એટલે

શિક્ષણ સૃષ્ટિ

કે છ વર્ષથી નાનાં તમામ બાળકો અને સગર્ભા મહિલાઓને આ સેવા હેઠળ આવરી લેવાં જોઈએ એવું તેણે કહ્યું છે. સુપ્રિમ કોર્ટે પણ ૨૦૦૧ના તેના ચુકાદામાં આઈ.સી.ડી. એસ. તેમજ મધ્યાહ્ન ભોજન યોજનાને વ્યાપક સ્તરે લઈ જવા જણાવ્યું હતું. છતાં ઘણાં રાજ્યોમાં એનો અમલ થઈ શક્યો નથી. અત્યારે ૧૦,૭૦,૦૦૦ આંગણવાડીની આવશ્યકતા છે, તેની સામે ૬,૫૦,૦૦૦ની રચના થઈ છે અને એમાં છ લાખ કાર્યરત છે. આ ઉપરાંત આ ક્ષેત્રે ઘણું બધું કરવાનું બાકી છે. ત્રણ વર્ષથી નાનાં બાળકોને વધારાનો પોષક આહાર પૂરો પાડવો, બાળકોને પોષક આહાર આપવા અંગે માતાઓને સલાહ આપતું તંત્ર ઊભું કરવું તેમજ ગરીબવર્ગને બાળકના આરોગ્યના મુદ્દે જાગૃત કરવાની કામગીરી કરવાની છે. વાસ્તવમાં બાળકોના આરોગ્યને જેટલું મહત્ત્વ આપવું જોઈએ તે આપવામાં કેન્દ્ર તેમજ રાજ્ય સરકારો ઊણી ઊતરી છે.

આપણી ભવિષ્યની પ્રજા તંદુરસ્ત ત્યારે જ બની શકે જ્યારે તેને યોગ્ય માત્રા અને પ્રકારનો પોષણયુક્ત આહાર મળી રહે. આ માટે રાજ્ય, સમાજ અને શાળાની સજાગતા જરૂરી છે.

આ બાળમજૂરો ચાની લારીએ કામ કરતા, સિમેન્ટ, ગારો કે ઈંટના બાંધકામ ઉદ્યોગમાં કામ કરતા, ફટાકડાની ફેક્ટરીમાં, બીડી વાળવાના ઉદ્યોગમાં કામ કરતા, બૂટપોલીશ કરતા, કચરો વીણતા, સફાઈ કરતા જોવા મળે છે.

કરુણતા એ છે કે દુનિયાના દર ચાર બાળમજૂરો પૈકી એક બાળક ભારતીય છે. દેશમાં દર સાતમું બાળક એક વર્ષની ઉંમર પહેલા મૃત્યુ પામે છે. દેશમાં ૧૮ કરોડ બાળમજૂરોમાંથી ૪.૪ કરોડ બાળમજૂરો અરક્ષિત દારૂગોળો, ફટાકડાની ફેક્ટરી જેવા ભયજનક વિસ્તારોમાં કામ કરે છે.

આ ઉંમરના બાળકો હોવાં તો જોઈએ શાળામાં, પણ છે મજૂરીકામમાં. આવાં જ બાળકો અપોષણયુક્ત આહાર પામે છે, ભણી શકતાં નથી, માટે તેમનું ભવિષ્ય નથી.

યુનોની મહાસભાએ બાળકોની સમસ્યા જેટલી વધારે વિકટ સમસ્યા વિશ્વમાં બીજી કોઈ નથી એ સ્વીકાર્યું છે. આપણા સમાજની સંવેદશના ક્યારે જાગશે? આપણાં આ માસૂમ બાળકોનું તેમનું બાળપણ માણવા મળે તેવી વ્યવસ્થા ક્યારે કરીશું? કોઈપણ રાજ્યની પ્રાથમિક ફરજ તેના આ ભવિષ્યના નાગરિકો સારું જીવન જીવી શકે, અભ્યાસ કરી શકે, પોષણયુક્ત આહાર મેળવી શકે તે વ્યવસ્થા કરવાનું છે. શેરબજારની તેજથી હર્ષ પામવાને બદલે આ બાળકોની હાલત સુધારવા કંઈક કરવાની જરૂર છે.

વિશ્વ વિખ્યાત વિભૂતિ આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈનના મતે 'વિશ્વમાં એકપણ બાળક દુખિયારું હોય ત્યાં સુધી કોઈપણ શોધ મહાન ગણી શકાય નહીં કે કોઈ પણ પ્રગતિ ભવ્ય કહેવાય નહીં.'

સ્વપ્નની પરી

વિશ્વ દિકરી દિવસ
(તા. ૨૪-૦૧-૨૦૨૫) ના
અનુસંધાને
વિશેષ પ્રસ્તુતિ

કવયિત્રી પ્રજ્ઞા પટેલ 'પ્રાર્થી'

સ્વપ્નની પરી ખોળે મળી,
એની કુમળી હથેળીએ ચૂમી ભરી
માતા-પિતાની એ પરછાઈ,
હૈયાના હીંચકે ખૂબ ઝૂલાવી.

ભીતરે રમતી આભા અદકેરી,
ઓરડે-ઓરડે અજવાળા કરતી,
આંગણીયે તુલસીની ક્યારી
એ તો મારી છે દુલારી.

ગુલાબ, જૂઈ, નાગરવેલ નમણી.
પારિજાતની સોડ પસવારી,
જીવન-ઉપવન દેતી મહેકાવી,
જાણે વસંત સાથે આણી.

માતા-પિતાના હૃદય વલોવતી,
બનતી એ માખણ ને મિસરી,
ભરતી ને ઓટની દિવાદાંડી,
એતો મારી છે દુલારી.

સંસ્કાર સુવાસની એ ધૂપસળી,
બળીને પણ સુગંધ રેલાવતી,
માન, મોભો, મર્યાદા જાળવતી,
ઘરની જ્યોત પરઘેર અજવાળી.

ધન્ય એ ઘર ને ધન્ય એ ઘરતી,
જે ઘેર લક્ષ્મી થઈને પૂજાતી,
મહાશક્તિનો અવતાર ગણાતી,
દીકરી વિશ્વદીને ઉજવાતી.

મો. ૯૬૩૮૦૫૯૫૨ (કલોલ)

શિક્ષણ વિરુદ્ધ કેળવણી (હાસ્ય વ્યંગ)

સરળ પરથી કઠિન પર જવું. સાદા પરથી સંકુલ તરફ જવું અને જ્ઞાત તરફથી અજ્ઞાત તરફ જવું એ અધ્યેતા માટે શિક્ષણના પ્રસ્થાપિત સિદ્ધાંતો છે. શિક્ષણના આ સિદ્ધાંતો મને શિક્ષકના સ્થાન સુધી પહોંચવામાં ખૂબ કામ લાગ્યા છે. આમ છતાં જો પ્રામાણિકપણે કહું તો આ શિક્ષણથી હું શિક્ષિત નથી થઈ શક્યો. આ કેળવણીથી કેળવાઈ પણ નથી શક્યો. હા, સાક્ષર જરૂર થયો છું. ડિગ્રીધારી થયો છું. પરંતુ જે થોડીક સમજણ મળી છે એ ઈતર વાંચન અને સમાજ જીવનના નિરીક્ષણ અને અનુભવ થકી જ. સરળ ભાષામાં કહું તો ઠેબા ખાઈ ખાઈને શીખ્યો છું.

ભણ્યા ગણ્યા પછી ભિખારીને ઉપદેશ દઉં છું. જીવનમાંથી શ્રમ કેમ ઓછો કરી શકાય એની વેતરણમાં રહું છું. મોટી મોટી વાતો નાના માણસોને ગળે કેમ ઉતારી શકાય એનું ચિંતન કર્યા કરું છું. પ્રવાસે જાઉં છું ત્યારે અનેક સફાઈ કામદારોને રોજી રોટી મળે એવા શુભાશયથી સામે ડસ્ટબીન પડી હોય તો પણ આજબાજુ કચરો ફેંકી કે ગંદકી કરીને દેશની બેરોજગારી દૂર કરવામાં થાય એટલી મદદ કરું છું. પાણી બચાવવા અને વૃક્ષો ઉછેરવાના વિષય પર નિબંધો જ નહીં, વક્તૃત્વની સ્પર્ધાઓમાં મેળવેલા શિલ્ડની લાઈન આખી અભેરાઈ પર થઈ ગઈ છે. પરંતુ કોઈ એમ પૂછે કે પોતે કેટલા વૃક્ષો ઉછેર્યા તો માથું ખંજવાળવું પડે છે. કેમ કે તુલસીની રોપ ત્રણેક વખત ઘેર પહોંચાડ્યા સિવાય આ ક્ષેત્રમાં માટું વિશેષ કોઈ યોગદાન નથી.

એક વખત ભગાકાકા ચાલતા ચાલતા મારી સાથે થઈ ગયા. ખબર નહિ કેમ, એમણે ગાયના ઘી-દૂધના ગુણ મહાત્મ્યની કથા માંડી.

એનું એ જ્ઞાન ખતમ થઈ જાય એ પહેલાં એક ડેરી પર તેઓ અટક્યા. ઘીની પૂછપરછ કરી પેલાએ કહ્યું: 'ગાયનું તાજુ ઘી સવારે જ આવ્યું છે.' ભગાકાકાએ કહ્યું 'ગાયનું શું કરવું છે? ભેંસનું લેવા આવ્યો છું...' આપણા આખા શિક્ષણનો સાર આટલો જ છે!

અનેક મહાપુરુષોના અનેક પાઠો ભણી ભણીને નાનામોટાં ટેબલ-ખુરશી પર પહોંચાનારાઓમાંથી બહુધા ટેબલ નીચે હાથ લંબાવીને પૈસા બનાવવાની જાદુગરી શીખી લે છે!

પ્રદૂષણની સમસ્યા પાણી અને હવા સાથે એકરૂપ થઈ ગઈ છે. એમાં ફક્ત ભણેલાં લોકોનું કોઈ પ્રદાન ન હોત તો કદાચ સ્થિતિ આ હદે તો ન જ પહોંચી હોત. ભણેલાની ગાડી અને ફેક્ટરીઓએ હવા અને પાણીને આજની કક્ષાએ લાવી મૂક્યું છે.

આજનું શિક્ષણ જ આપણને સરળ પરથી કઠિન તરફ લઈ જાય છે. આજનું આ કઠિન જીવન એ પહેલાંના સરળ જીવનથી શરૂ થઈને અહીં પહોંચ્યું છે. સાદા જીવનને આ શિક્ષણે જ સંકુલ જીવનમાં ફેરવી નાખ્યું છે. જ્ઞાત પરથી અજ્ઞાત તરફ જવાના અભરખાએ જ્ઞાત તો ભૂલાવી દીધું છે અને અજ્ઞાત વધારે અજ્ઞાત થતું જાય છે.

કઠિન બાબતને સહેલી કરીને શીખવે એ સંત. સહેલી બાબતને અઘરી કરીને સમજાવે એ વિદ્વાન. આપણા શિક્ષણનો પરિપાક સંતો નહિ, વિદ્વાનો છે. ઉપદેશ આપવો એ માનવમાત્રનું મુખ્ય કર્મ છે. કોઈ અડફેટે ન ચડે તો પોતાના છોકરાંવ તો હાજર હોય જ. એનેય ટાઈમ ન હોય તો ખાવા જમવાના ટાણે તો ઘેર આવવાના જ છે. અરે, મહિલાઓને પત્ની બન્યા પછી ઉપદેશ આપવા માટે જે મોટું અને

કાયમી પ્લેટફોર્મ મળે છે એનું નામ છે - 'પતિ'. એ પણ બિચાકળો ઊઠતા-બેસતા, ખાતા-પીતા, સુતા-જાગતા ઉપદેશ ત્રહણ કર્યા જ કરે છે, કર્યા જ કરે છે... મનને મારવાની વાત એક ભોળા ગંગાસતીએ જાહેર કરી છે. બાકી મનનેય ખબર ન પડે એમ બધી પાનબાઈઓ મનને મારી નાખે છે - બીજાના!

કોઈ જાણે કેમ મારા સહપાઠી જેટલી હોશિયારી ને બુદ્ધિ તો મારામાં નહોતી, એમના કોઈ જેટલી શારીરિક તાકાત પણ નહોતી. બાળકને ત્રણ વખત શીખવવું જોઈએ. એ સિદ્ધાંતોનો જનક હું નહોતો છતાંય આ સિદ્ધાંતના પ્રયોગપાત્ર તરીકે તો વિના સંકોચે બધા શિક્ષકોએ મને જ અગ્રતા આપેલી.

ચોથા ધોરણમાં ગાય પર નિબંધ લખવાનો આવ્યો ત્યારે મેં લખ્યું હતું એ હજુએ યાદ છે:

નિબંધ-ગાય:

કોઈ મંદિરમાં ગાય છે તો કોઈ રેલ્વેના ડબ્બામાં ગાય છે. કોઈ રસ્તા પર ગાય છે તો કોઈ ઝાડ પર ચડી ગાય છે. કોઈ એકલા ગાય છે કોઈ ભેગા થઈને ગાય છે.

એક ગાય છે. બીજો વગાડે છે. ત્રીજો નાચે છે તો ચોથો થાકી જાય છે. તોય પેલી ગાય છે. કોઈ ટાઢા પાણીએ નહાતા નહાતા ગાય છે. તો કોઈ ગાતા - ગાતા નહાય છે.

સાહેબે મારો નિબંધ વાંચ્યો એ ખૂબ રાજી થયા. એ સાહેબના બાપુજીને મારા દાદાના ખેતરના શેઠાની માથાકૂટ ચાલતી હતી એ એમના રાજી થવાનું કારણ હતું એવું વર્ષો પછી મને સમજાયું.

ભુદરાના નિબંધને તો સાહેબે ખૂબ વખાણ્યોને મોટેથી વર્ગ સમક્ષ વાંચવાનું આહ્વાન કર્યું. ભુદર તો આ તકનો લાભ લઈને

શિક્ષણ સૃષ્ટિ

તરસ્યો થયો હતો તો પણ જોરજોરથી ગણું ફાડીને વાંચવા લાગ્યો.

નિબંધ - મારી ગાય :

ગાય એટલ ગા. ગાને ચાર પગ હોય છે. ગાને બે શીંગડા હોય છે. ગાના કાન લાંબા હોય છે. ગાનું પૂછડું લાંબું હોય છે. ગા રાતી, ધોળી, કાળી અને કાબર ચિતરા રંગની હોય છે. હવે તો સંકર ગા પણ ક્યાંક જોવા મળે છે. આ ગાય દૂધ ઘણું આપે છે પણ દેશી ગાયની જેમ પૂજાતી નથી. એટલે દેશી ગા મને બહુ ગમે છે. બાપુજીને પણ ગા ગમે છે. દાદાને પણ ગા ગમે છે. અમને બધાને ગા ગમે છે. ગાના દીકરાને વાછડો કહેવાય છે. વાછડો મોટો થઈને બળદ બને છે. ગાની દીકરી વાછડી કહેવાય છે. વાછડી મોટી થઈને

પાછી ગા બને છે. ગા પવિત્ર છે. ગા ઉપયોગી છે. સાહેબે ભુદરાને સરળ પરથી કઠિન તરફ લઈ જતા ગાની જગ્યાએ બાનો નિબંધ લખવા કહ્યું. ભુદરો તો પોરસાઈ ગયેલો. તેણે પેલા નિબંધના ફોર્મેટમાં જ આ નવો નિબંધ શરૂ કર્યો.

નિબંધ - મારી બા :

બા એટલે બા. બીજા વનવગડાના વા. બાને બે હાથ અને બે પગ હોય છે. બાને શીંગડા હોતા નથી. બાને ટૂંકા કાન હોય છે. બાને પૂંછડું નથી હોતું પણ અંબોળો હોય છે. બા કાળી, ધોળી કે ઘઉં જેવા રંગની જોવા મળે છે. બા મને બહુ ગમે છે. બાપુજીને પણ બા ગમે છે. દાદાને પણ બા ગમે છે. બધાને બા હોય છે. બધાને બા ગમતી હોય છે. બાના વાછડાને દીકરો કહેવાય

છે. બાની વાછડીને દીકરી કહેવાય છે. દીકરો ભણે નહિ તો મોટો થઈને બળદ બને છે. દીકરી ભણે કે ન ભણે મોટો થઈને બા બને છે. બા બધા માટે પૂજનીય છે. બા આખા ઘરનો ભાર વેંદારે છે એટલે સૌને બા ગમે છે.

અમારા વર્ગના સાહેબ એકવડિયા શરીરના હતા, એટલે બીપીનો કોઈ પ્રશ્ન નહોતો. પણ એની ચકળવકળ થતી આંખો પરથી મને લાગ્યું કે કંઈક તો થયું જ છે. બીજી જ ક્ષણે તેઓ પુરશી પરથી ઝડપથી ઊઠીને ભુદરાનો કાન રબરનો નહોતો છતાં રબરની જેમ ખેંચતા આચાર્યની ખાલી ઓફિસમાં લઈ ગયા. પછી ખબર નહિ શું થયું ? ભવિષ્યના એક બક્ષીની ભૂણહત્યા અચૂક થઈ ગઈ હતી !! ■

મો. ૯૮૭૯૮ ૭૯૯૦૦

VISHVESH PATEL
9879590685

Garden of Delight

CHIRAG PATEL
9825010685

Gold Roof
DESIGNER DIAMOND JEWELLERY
VVS • IF • IGI CERTIFIED

202/3/4, Madhav Complex, Nr President Hotel, Off C. G. Road, Ahmedabad - 9

“વ્યક્તિનું જ્ઞાન : એક મહામૂલ્ય મૂડી”

જ્ઞાન એટલે શું? કોઈપણ ક્ષેત્રમાં, વિષયમાં કે પ્રદેશ વિશેની, ધાર્મિક કે અન્ય વિશે સમજણપૂર્વકની માહિતી કે અભ્યાસ. ઈંગ્લીશમાં Knowledge કહેવામાં આવે છે. જ્ઞાનની અગત્યતા શું? **What is importance of knowledge?** આમ જુઓ તો જ્ઞાન અને ભણતર એ ટુ વે પ્રોસેસ છે. પરંતુ હાલ વન વે પ્રોસેસ બની ગઈ હોય તેવું જણાય છે. જ્ઞાન માટે ભણતર જરૂરી છે અને ભણતર હોય તો જ્ઞાન આવે. પરંતુ ભણતર હોય તો જ્ઞાન આવે જ છે તેમ કહેવું એ હાલના સંજોગોમાં થોડું અતિશયોક્તિ ભરેલું લાગે છે.

આપણે કોઈપણ અભ્યાસ કરીએ અને ડીગ્રી મેળવીએ જેવી કે એમ.બી.બી.એસ., બી.ઈ, બી.એસ.સી. કે બી.કોમ વગેરે, તો આ અભ્યાસ પ્રમાણે તેના વિષયનું જ્ઞાન હોવું જરૂરી છે. ફક્ત સારા માર્ક કે ટકા સાથે ડીગ્રી મેળવવી કે આગળના રેન્કમાં આવીને ડીગ્રી મેળવવાથી જ્ઞાન આવી જાય હોઈ તેમ માનવાને કોઈ કારણ નથી. જે તે વિષયમાં સમજણપૂર્વકનો અભ્યાસ એટલે કે જ્ઞાન ભવિષ્ય ઘડવામાં સહાયરૂપ થશે. વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ પૂરો કરી નોકરી મેળવવા માટે ઈન્ટરવ્યૂ આપવા જશે ત્યારે ઈન્ટરવ્યૂ કમીટી સમક્ષ સારો દેખાવ તો જ કરી શકશે કે તેમને સમજણપૂર્વકનો અભ્યાસ કરેલ હશે. ફક્ત ડીગ્રી મેળવવા જ અભ્યાસ કરેલ હોય તો સારો દેખાવ કરી શકશે નહીં.

સરકારી કે પ્રાઈવેટ કંપનીમાં નોકરી મેળવવા માટે ટકાવારી કે રેન્ક જરૂરી છે પરંતુ તે પૂરતું નથી. ધારો કે સંજોગોવશાત ટકાવારી કે રેન્કના આધારે નોકરી મળી ગઈ, પરંતુ લાયકાત મુજબ પરફોર્મન્સ ત્યારે જ બતાવી શકશું કે આપણામાં જે તે વિષયનું લાયકાત મુજબ સમજણપૂર્વકનું જ્ઞાન હશે. ક્યારેક એવા સંજોગો આવશે કે આપણે આપણી લાયકાત કે ડીગ્રીને લીધે ઉચ્ચ હોદ્દા ઉપર બેસી શકશું પરંતુ જે તે વિષયના જ્ઞાનના અભાવે ક્યારેક નાનપ અનુભવવી પડશે. ધારો કે આપણે કૃષિ વિષયમાં ઉચ્ચ ડીગ્રી મેળવી, કૃષિ વૈજ્ઞાનિક તરીકે નિમણૂક મેળવી અને ફરજના ભાગરૂપે કૃષિ શિબિર, ખેડૂત સભા કે અન્ય જગ્યાએ કૃષિ વૈજ્ઞાનિક તરીકે ખેડૂતોને ટેકનીકલ માહિતી આપવાની થાય છે તો આ જવાબદારી નિભાવવા માટે ટેકનીકલ જ્ઞાન જરૂરી છે, નહીં કે ફક્ત સારી ટકાવારી સાથેની ડીગ્રીની.

જ્ઞાનના અભાવે ક્યારેક આવી જવાબદારીમાંથી ખોટા કારણો બતાવી છટકવાનો પ્રયત્ન કરવો પડે છે. એમ.બી.બી.એસ.ની ડીગ્રી

મેળવી દર્દીઓને સાજા કરવા જ્ઞાનની જરૂર પડે છે. એન્જિનિયરીંગની ડીગ્રી મેળવી સિવિલ, ઈલેક્ટ્રીકલ, મિકેનિકલ ક્ષેત્રનું જ્ઞાન હશે તો જ તે ક્ષેત્રમાં સફળતા મળશે. આપણે કોઈને એવી ચર્ચા કરતા જોયા છે કે આ ડોક્ટરને એમ.બી.બી.એસ.માં નેવું ટકા હતા કે રેન્કમાં ટોપર હતા એટલે તેમની પાસે દવા લેવા જાવ, દર્દીઓને ડોક્ટરની ટકાવારી સાથે કંઈ લેવા દેવા નથી તેમને તો ડોક્ટરની હોશિયારી સાથે જ મતલબ છે. હા એમ ચોક્કસ કહેવામાં આવે છે કે આ ડોક્ટરનું નિદાન બહું જ સારું છે. આ ડોક્ટરની દવાની અસર ખૂબ જ સારી થાય છે. એક જ વખત દવા લેવાથી રોગ મટી જાય છે. એમ પણ ચર્ચા થતી હોય છે કે આ ડોક્ટર પાસે જતા નહીં, કોઈ ફેર પડતો નથી. આ બધી ચર્ચાઓ શું બતાવે છે? ડોક્ટરનું જ્ઞાન, અનુભવ ઉપરથી મેળવેલ જ્ઞાનની જ જરૂરિયાત જણાય છે.

આપણી પાસે જેમ ઉચ્ચ ડીગ્રી તેમ લોકોને કંઈક મેળવવાની અપેક્ષા પણ વધુ હોય છે. લોકોની અપેક્ષા સંતોષવા માટે અને ડીગ્રીની ગરીમા જાળવવા માટે આપણી પાસે જે તે વિષયનું સમજણપૂર્વકનું જ્ઞાન જરૂરી છે. ક્યારેક એવું બને છે કે બે ચાર ડોક્ટર કે બે ચાર વૈજ્ઞાનિક પોતાના વિષય કે ટોપીક ઉપર ચર્ચા કરતા હશે તો આપણે તેના જેટલી જ ડીગ્રી ધરાવતા હશું તો પણ તે અંગેનું જ્ઞાન કે સમજ નહીં હોય તો તે ચર્ચામાંથી દૂર જતું રહેવું પડે છે. આવી ઘટનાઓ ઘણી વખત બનતી હોય છે. આમ જોવો તો જ્ઞાન એ એક કુદરતી સંશોધન (Natural Resource) છે. જે એક એવું કુદરતી સંશોધન છે કે જેમાં બહારના

શિક્ષણ સૃષ્ટિ

માધ્યમથી પણ વધારો કરી શકીએ છીએ. જેમ કે ખેડૂત પુત્રને ખેતી શીખવવાની જરૂર પડતી નથી. ચારણના દિકરાને લોકસાહિત્યનું જ્ઞાન નેચરલી હોય છે. લુહાર/સુથારના દિકરાને તેના ધંધાનું જ્ઞાન કુદરતી હોય છે. ફક્ત અભ્યાસ કે ભણતરમાંથી જ જ્ઞાન મળે છે તેવું નથી. અભ્યાસ, વાંચન, અનુભવ, ધર્મનું આચરણ, કોઈ નવા પ્રકારના માણસોના સંપર્કમાં આવીને આ સંશોધનમાં વધારો કરી શકાય છે. અમુક વ્યક્તિ ઓછું ભણેલ હોય કે કશુંજ ભણેલ ન હોય તો પણ તેમનામાં વિશિષ્ટ પ્રકારનું જ્ઞાન હોય છે. આપણો ઈતિહાસ જાણીએ તો નરસિંહ મહેતા, સ્વામી વિવેકાનંદ, દયાનંદ સરસ્વતી વગેરે ક્યાં લાયકાત કે તેમની ડીગ્રીથી ઓળખાયા છે? આ મહાન માણસો ફક્ત તેમનામાં રહેલ જ્ઞાન અને વિદ્યાર્થી ઓળખાયા છે.

આપણે જાણીએ છીએ કે એક વખત અસાધ્ય ગણાતા રોગો જેવા કે ટી.બી., શીતળા, પોલીયો અને રક્તપિત જેવા રોગો આજે લગભગ આખી દુનિયામાંથી નાબૂદ થઈ ગયેલ છે. શીતળા જેવા રોગોની તો નવી પેઢીને જાણકારી પણ નહીં હોય. આ માટે જે કોઈ વૈજ્ઞાનિકો અને તેમની ટીમના જ્ઞાન અને મહેનતને આભારી છે. શીતળાની રસીના શોધક એડવર્ડ જેનર (Edward Jenner - California, USA) અને તેમની ટીમ, ટી.બી. (T.B. - Tuber Culosis) ની રસીના શોધક એલબર્ટ કાલમેટ અને કેમીલ ગ્યુરીન (Albert Calmette and Camille Guerin) અને તેમની ટીમ, પોલીયોની રસીના શોધક એલબર્ટ બ્રુસ સેબીન (Albert Bruce Sabin - America) અને તેમની ટીમ કે જેનાથી આખી દુનિયામાંથી આ રોગોને નાબૂદ કરી દેવામાં આવેલ છે. આ જ્ઞાન કે વિદ્યા નાની સુની ન કહેવાય અને આ વિદ્યા દ્વારા આખી દુનિયાના લોકોની સેવા કરેલ છે જે અનન્ય કહેવાય, જેની નોંધ લેવાવી જોઈએ. આપણે રાજ્ય કક્ષાએ કે દેશ કક્ષાએ વિશિષ્ટ સેવા કરવાવાળાની નોંધ લઈએ છીએ અને તેને યાદ પણ કરીએ છીએ, તેમ થવું જ જોઈએ. પરંતુ જેમને આવી સેવા કરવા માટે કોઈ વિસ્તાર કે દેશની સીમા જોઈ નથી, કોઈ કોમ જોઈ નથી કે કોઈ ધર્મ જોયો નથી. ફક્ત અને ફક્ત માનવ ધર્મનું પાલન કરેલ છે તેવા લોકોના આજે આપણને નામ પણ ખબર નથી જે એક કમનસીબી કહેવાય. સમયાંતરે આવા લોકોને દુનિયાએ યાદ કરતા રહેવા જોઈએ.

જ્ઞાનનું શું મહત્ત્વ છે તેનું એક વિશિષ્ટ ઉદાહરણ હોય તો ડૉ. આપ્ટેએ ૧૯૮૦માં પુનામાં સ્થાપના કરેલ જ્ઞાનેશ્વર વિદ્યાપીઠ છે. ડૉ. આપ્ટે એવું માનતા કે કોઈ 'ઠ' કે ડકોળ હોતું નથી. માણસ ઈચ્છે તે

શીખી શકે છે, જાણી શકે છે અને ઈચ્છે તે શીખવાનો માણસનો અધિકાર જન્મજાત છે. આ વિચારધારા હેઠળ ડૉ. આપ્ટેએ જે વિદ્યાપીઠ સ્થાપી તેનો એક જ હેતુ હતો કે માણસના જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરવો નહીં કે તેની ડીગ્રીના સર્ટિફિકેટનો. જ્ઞાન માટે ક્યારેક શિક્ષણ પદ્ધતિ પણ જવાબદાર હોય છે. આજે શાળાઓમાં શિક્ષણ વિષય પ્રધાન છે. આપણી શાળાઓમાં પરંપરાથી ચાલ્યા આવતા વિષયો, વિદ્યાર્થીઓને રૂચે ન રૂચે તો પણ ભણવા પડે છે અને તે વિષયોના સારા અભ્યાસી ગ્રેજ્યુટો / પોસ્ટ ગ્રેજ્યુટોને આપણે શિક્ષકો તરીકે પસંદ કરીએ છીએ. શાળાના વિષયો, વિદ્યાર્થીઓ માટે છે પણ વિદ્યાર્થીઓ, વિષયો માટે નથી, એ બાબત આપણા લક્ષમાં રાખવામાં આવે તો આજે આપણે વિષયના જાણકારને શોધીએ છીએ તેમ વિદ્યાર્થીઓના જાણકારને શોધતા હોત. શિક્ષણમાં જે જે કરવામાં આવે છે કે કરવાનું વિચારીએ છીએ તે વિદ્યાર્થીઓ ઉપર શું પરિણામ લાવશે, વિદ્યાર્થીઓના અંતરને સારી વસ્તુ તરફ કેટલું અભિમુખ કરશે, તેની શક્તિમાં કેટલો વધારો કરશે તેના જીવનમાં કેટલું જડાઈ જશે વગેરેનો વિચાર કરીને કરવામાં આવે તો યોગ્ય રહે. ફક્ત આપણને સારું લાગ્યું માટે વિદ્યાર્થીઓને સારું લાગવું જ જોઈએ અને વિદ્યાર્થીઓનો વિચાર સરખો ન કરવો તેમ માનીને ચાલવું બરાબર નથી લાગતું. આજે વિદ્યાર્થીઓ શાળાઓમાં કે છાત્રાલયોમાંથી કેળવણી મેળવે છે તેના કરતા ટ્યુશનમાં કે બહાર અન્ય જગ્યાએથી વધારે મેળવે છે. શાળા, છાત્રાલયોમાંથી છૂટીને હાશકારો અનુભવે છે.

આપણા બાળકો પરીક્ષામાં આગળનો નંબર મેળવે તો આપણે પોરશ અનુભવીએ છીએ અને તેની આગળ ઉપર જિંદગીની આ ગેરંટી હોઈ તેવા ભ્રમમાં રાચીએ છીએ. સાચી વાત એ છે કે શાળા કે કોલેજની તેજસ્વિતાને ભવિષ્યની સફળતા કે નિષ્ફળતા સાથે ઝાઝી લેવા દેવા હોતી નથી. શાળા - કોલેજમાં કેટલી માહિતી કંઠસ્થ કરી તેના કરતાં આપણી ગ્રહણ શક્તિ, સમજણ શક્તિ અને જ્ઞાનની પિપાસાને આપણે કેટલી અગત્યતા આપીએ છીએ તે મહત્ત્વની બાબત છે. જ્ઞાન મેળવવા માટે દરેકે એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે વિદ્યાર્થીઓને જે વિષયમાં કે લાઈનમાં રૂચિ હોય તે પ્રમાણે પસંદગી કરવા દેવી જોઈએ જેથી તે લાઈનમાં તે વધુ સારો દેખાવ કરી શકશે અને તે અંગેનું જ્ઞાન સારી રીતે મેળવી શકશે તેમજ પચાવી પણ શકશે. ફક્ત ડીગ્રીથી જોઈતી નોકરી મળી જશે પરંતુ સફળતા માટે તો સાથે જ્ઞાનની જરૂર પડવાની છે. ■

મો. ૯૮૨૫૯ ૫૦૪૨૨
E-mail:njrankja2007@yahoo.com

उन्नति
सबमर्सिबल पम्प

U Since 1988 **Unnati**
SUBMERSIBLE PUMP

*"Together we can do it
Together we have always done it"*

Unnati Pumps Private Limited

81, Amamath Industrial Estate, Opp. Shayona Estate, Naroda Road, Ahmedabad -
380025. Gujarat, INDIA. Phone : 079-22203434 / 0128

Email : sales@unnatipumps.com Website: www.unnatipumps.com

સ્વયં શિસ્ત એક માત્ર ઉપાય

‘બુકે’ પ્રથામાં બગાડ જરૂર અટકાવી શકાય. જો દરેક વ્યક્તિમાં સ્વયં શિસ્ત આવે તો, ગુજરાતમાં ગુટકા ખાવા, વેચવા પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો છે તેમ ‘બુકે’ ભોજન અંગે કોઈ નિયમ કરવામાં આવે તો બગાડ અટકી શકે. ધનવાન, મધ્યમ કે ગરીબ પરિવારમાં આવતા પ્રસંગોમાં વધુ નહીં, અંગત લોકોને જ આમંત્રણ આપી બગાડ રોકી શકાય. દેખા-દેખીથી પ્રસંગ ન થાય તો આર્થિક બચત થાય અને ભોજન બગાડ ન થાય. ‘બુકે’ ભોજનમાં જનાર વ્યક્તિઓએ પણ મારું માની અનુકૂળ વાનગીનું જ ભોજન લેવું જોઈએ. જેથી બગાડ ન કરવામાં મદદરૂપ થવાય. બાળકો સાથે હોય તો તેની અલગ ડિશ લેવાને બદલે પોતાની સાથે ભોજન કરાવવું જોઈએ. વિશાળ મેળાવડા, ઉત્સવો, સમૂહલગ્નો, વિદ્યાર્થી સન્માન, સમારંભો, કોન્ફરન્સ, મીટિંગ, જન્મદિન, લગ્નદિન, ઉત્તરક્રિયા વગેરે પ્રસંગો સાદાઈથી યોજી રચનાત્મક કાર્યો કરીએ તો ભોજન બગાડ અટકે.

પ્રસંગનાં નિયંત્રણ કાર્ડમાં ભોજનમાં બગાડ ન કરવાની વિગત લખવી જોઈએ. નાનાં બાળકો, યુવાનોને ઘરમાંથી જ આ સમજ આપવાથી તેમનામાં ‘ભોજન બગાડાય નહીં’ નો અભિગમ કેળવાશે. ‘બુકે’ ભોજનમાં માત્ર મર્યાદિત પણ પૌષ્ટિક, સ્વાદિષ્ટ, ઓછા ખર્ચવાળી ડિશ રાખી આર્થિક બચત કરીએ તો ભોજન બગડે નહીં. ‘બુકે’ કાઉન્ટર ઉપર ભોજન બગાડ ન કરવાની સૂચના આપતી પ્લેટ મૂકી જાગૃતિ લાવી શકાય. મંદિરો, સદાપ્રતો, અન્નક્ષેત્રો, ગરીબોને ‘બુકે’

ભોજન કરાવે છે. તે સારી વાત છે, પણ આવા સ્થાને બગાડને બદલે મોટી બચત થઈ શકે.

સરકારી સંસ્થાઓએ ક્રાંતિ કરવી જોઈએ. મારા પિતા કહેતા કે, ‘જમવામાં ઊણા ઈ કયા’, ઔર ગમ ખાનેવાલે કા મન સ્વસ્થ રહેતા હે.’ આ નિયમને આજે પણ હું પાળું છું.

અન્નપૂર્ણાની પૂજા કરવાને બદલે જો તેનો બગાડ જ કરવામાં આવે તો પછી સાંપ્રત સમયનો માનવી દુઃખી જ થાય અને તેનામાં અનેક રોગો

ઘર કરી જાય. યુવાનીમાં રક્તદાન, મૃત્યુ બાદ ચક્ષુદાન, જાગો ગ્રાહક જાગો, આવાં સૂત્રોનો પ્રચાર-પ્રસાર થાય છે. તે જ રીતે રેડિયો, દૂરદર્શન, ટી.વી. ચેનલો, અખબારો અને સામયિકો ભોજનનો બગાડ ન થાય તે માટે પ્રચાર કરી અદ્ભૂત પરિણામ મેળવી

શકે. ‘જાગો, સૌને જગાડો, ભોજન બગાડ અટકાવો.’ જેવા સૂત્રો લોકોમાં વહેતાં મૂકી શકાય.

નિરર્થક વાણીનો બગાડ મૌન રહી, ટપકતાં પાણીને નળ બંધ કરી, વિજળીની સ્વીચ ઓફ કરી બચત થઈ શકતી હોય તો ભોજન જરૂર પૂરતું આરોગી જરૂર બગાડ અટકાવી શકાય. જો આમ કરવામાં નહીં આવે તો ડીઝલ, પેટ્રોલનું ભવિષ્ય ચિંતાજનક છે. તે જ રીતે અનાજનું ભવિષ્ય હશે અને આવનારી પેઢીને ઘણું જ સહન કરવું પડશે. તેથી જ સૌને કહીએ, ‘જાગો, સૌને જગાડો, ભોજન બગાડ અટકાવો.’ ■

મો. ૯૯૭૪૦ ૦૯૦૪૨

ઉપેક્ષાનો અંત એ જ અપેક્ષા

આપણા ભારતીય સમાજમાં સ્ત્રીઓ રીતરિવાજોના ભાર નીચે હંમેશા દબાયેલી જ જોવા મળે છે. દુનિયાના બીજા કોઈપણ દેશોમાં સ્ત્રીઓ ઉપર રિવાજોના આટલાં બંધન નથી. સ્વયં પોતાને આધુનિક, ભણેલ-ગણેલ કહેવડાવનારા સમાજ પણ અજ્ઞાનતાના અંધકારમાં ઠોકર ખાઈ રહ્યો છે. અંધારું જે સમાપ્ત થવાનું નામ જ લેતું નથી. પંડિતો અને પુરોહિતોના પાથરેલા ધાર્મિક આડંબરમાં ફસાયેલ સમાજ જૂના રૂઢિ-રિવાજોને જ ધર્મ માને છે.

૨૧ મી સદીમાં જ્યારે ચંદ્ર પર વસવાટ કરવાની શક્યતાઓ વિચારાઈ રહી છે ત્યારે ૫૦ ટકા ભારતીય સમાજનાં કુટુંબો એવાં છે જે આજે પણ દીકરીઓ કરતાં દીકરાની જ વધારે આશા રાખે છે. હિન્દુ સમાજમાં દીકરાના સહારે જ વંશ-વેલો ચાલે છે અને શ્રાદ્ધ-કર્મ કે અંતિમ સંસ્કારના હેતુ માટે દીકરો હોવો આવશ્યક છે. આ નાતે પોતાની જ કૂખમાં પાંગરી રહેલી પુત્રીની ભીષણ, કૂર રીતે હિંસા કરાવી નાખે છે. આમ તો સ્વયંને અહિંસાવાદી અને શાકાહારી કહે છે પણ પોતાના જ શરીરના હિસ્સાને મારતા લેશમાત્ર સંકોચ અનુભવતાં નથી. એક મા પોતાના પરિવાર કે પતિના દબાણમાં આવીને પોતાના જ ગર્ભમાં રહેલી બાળકીને કઈ રીતે મારી શકે ? ભારતીય બંધારણ જો એક ખૂન માટે ફાંસીની સજા કરે તો પછી એવા પરિવાર કે એવા મા-બાપ માટે કઈ સજા છે જે સ્વયં પોતાના જ ગર્ભમાં રહેલા શિશુની હત્યા કરાવી નાંખે છે ?

દીકરા-દીકરીમાં આવો ભેદભાવ શા માટે ? શું દીકરાની સરખામણીમાં દીકરીમાં બુદ્ધિ ઓછી હોય છે ? કમજોર હોય છે ? સમાજશાસ્ત્રના થયેલા અન્વેષણ પરથી તો ખ્યાલ આવે છે કે છોકરીઓ સ્કૂલ, કોલેજ તથા

સ્પર્ધા કે પરીક્ષાઓમાં છોકરાની અપેક્ષા વધુ સારા માર્ક્સ લાવી શકે છે. શું શ્રાદ્ધકર્મ માટે છોકરો હોવો જરૂરી છે ? શ્રાદ્ધ તો એક પ્રકારનું તર્પણ છે, પ્રાર્થના છે જે કોઈપણ કરી શકે એમાં આવું બંધન શા માટે ? આજે પ્રત્યેક ૧૦૦૦ છોકરાની સામે પંજાબમાં ૮૫૦, હરિયાણામાં ૮૭૫ અને દિલ્હીમાં ૮૦૦ છોકરીઓ છે. સરેરાશ છોકરીઓની સંખ્યામાં જે દિનપ્રતિદિન ઘટાડો થઈ રહ્યો છે તે દર્શાવે છે કે છોકરીઓની કેટલી ઉપેક્ષા થઈ રહી છે. સમગ્ર ભારતમાં આજે ૧૦૦૦ પુરુષોની સામે ૮૨૮ સ્ત્રીઓની સંખ્યા છે.

સમાજમાં આવી અસમાનતા અને ભેદભાવ છે. શું છોકરીઓ નોકરી કરીને કમાણી નથી કરી શકતી ? શહેરોમાં તો આજે સર્વિસ કરતી છોકરીઓ આગળ છે જ. જેઓ ઘર અને ઓફિસ બંને જગ્યાએ જવાબદારી સંભાળે છે.

આજે પણ ગામડાની સ્ત્રી ઘર અને બાળકોને સંભાળીને, ખેતરમાં મજૂરી કરીને પણ ઘર ચલાવી રહી છે. ત્યાં સુધી કે અશિક્ષિત સમાજમાં પણ સ્ત્રીઓ પારકાં ઘરનાં કામ કરીને પોતાના ઘરનું કામ સંભાળે છે. સ્ત્રી પાસે બુદ્ધિ, શિક્ષણ અને તક જો આ ત્રણ વસ્તુ જ હોય તો પણ તે પોતાનું અને પરિવારનું ભરણપોષણ સારી રીતે કરી શકે છે. આમ સ્ત્રી બુદ્ધિ કે શક્તિની રીતે પુરુષ કરતાં ઓછી છે એ વિચાર જ અયોગ્ય છે. છોકરા કે છોકરીમાં તેના પોતાના વિશેષ ગુણ હોય છે. એકબીજાને ઓછાવત્તા પ્રમાણમાં જોવા જ ના જોઈએ. “દેવીપુરાણ” માં લખેલું છે જ્યારે પુરુષોના હાથે રાક્ષસોનો નાશ ના થયો ત્યારે દેવીના હાથે રાક્ષસોનો નાશ થયો હતો. દીકરી તો સાક્ષાત્ દેવી સ્વરૂપ છે, શક્તિ સ્વરૂપ છે અને પોતાની શક્તિ પ્રદર્શિત કરતી જ રહે છે.

દેવીની આરાધના, દેવીનું પૂજન કરવા-વાળો આપણો સમાજ દીકરીની ઉપેક્ષા કેવી રીતે કરી શકે ? હવે સમય આવી ગયો છે કે આ ઉપેક્ષાનો અંત આવે. સમાજમાં પરિવર્તન આવી રહ્યું છે. “દી’ વાળે એ દીકરી’ હવે ચળકતી ચાંદની બનીને ઉજાસ ફેલાવી રહી છે.

અમેરિકાના પેન-સીલવાનિયા રાજ્યના જર્મન ટાઉન ગામના એક કુટુંબની દીકરી ‘લૂઈઝા’ની વાત છે. જગતના સૌથી વિખ્યાત સાહિત્યકારોમાં આ નાનકડી નારીનું અપૂર્વ સ્થાન છે. જે એક સ્ત્રી હતી અને સ્ત્રીઓ વિષે લખતી હતી. પરંતુ મનમાં એક જ ઈચ્છા હતી કે – “હું મારા બાપનો દીકરો થઈને અવતરી હોત તો” - કારણ કે અતિ કપરા સંજોગોમાં, ભયાનક દરિદ્રતામાં જિંદગીભર એણે કુટુંબ માટે સંઘર્ષ કર્યો હતો અને કુટુંબને નિભાવ્યું હતું. એણે લખેલી દંતકથા છપાવવા માટે એ જ્યારે પ્રકાશક પાસે ગઈ ત્યારે પ્રકાશકે કહી દીધું કે લખવાનું તમારું કામ નહિ. બસ આટલા શબ્દો એને ચાબુકના ફટકા સમાન લાગ્યા, એનું ગુમાન ઘવાયું અને પછી એણે એક નવલકથા લખી - “લિટલ વિમેન” જે એક શતાબ્દી પછી આજે પણ વિશ્વનું શ્રેષ્ઠ પુસ્તક છે. અત્યાર સુધીમાં “લિટલ વિમેન” ના અનેક ભાષામાં ભાષાંતર થયા છે. જે નાટક, ચલચિત્ર અને ટી.વી. ઉપર પણ રજૂ થયેલ છે. એટલી સફળતા આ નવલકથાને મળી. લૂઈઝાને ખૂબ નાણાં મળ્યાં અને એણે કુટુંબને નિભાવ્યું. દરિદ્ર કુટુંબ માટે માનભરી જિંદગી અને સુખભર્યો રોટલો કમાવાની અદમ્ય તમન્નાથી લૂઈઝાએ નવલકથા “લિટલ વિમેન” નું સર્જન કર્યું. હાડ ગાળતી ઠંડી અને પેટ બાળતી ભૂખના અનુભવમાંથી જે નવલકથા મળી જે આજે પણ આંખમાં આંસુ લાવી દે છે અને સાબિત કરે છે કે દીકરી કુટુંબ માટે કેટલું કરી શકે છે. ■

સ્ત્રીને પુરુષની સમાન બનવાની જરૂર નથી

દુનિયામાં કોઈ દેશ એટલો સૌભાગ્યશાળી નથી, કે પ્રેમના તત્વને આટલા ઊંડાણથી સમજ્યો હોય. પતિની પાછળ સતી થવાની ઘટના ફક્ત આપણા દેશમાં જ બને છે આનો અર્થ એવો થાય ખરો કે પ્રેમનું તત્વ આપણા દેશની સ્ત્રીઓને જ સમજાયું છે. આ દેશની સ્ત્રીઓએ આ બાબતમાં પુરુષોને મહાત કરી નાખ્યા છે અને કાયમને માટે એ સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે કે પુરુષોના પ્રેમની વાત બધી પોકળ છે.

સતીઓ ઘણી થઈ છે. સત્તા કોઈ થયા નથી એનાથી એવું સાબિત થઈ શકે કે પુરુષના હૃદયનો વિકાસ સ્ત્રીના હૃદયના વિકાસથી અનેક ગણો ઊતરતો છે. જોવાની વસ્તુ તો એ છે કે પ્રેમનાં ગીતો, બધા પુરુષો જ ગાય છે. પ્રેમની વાર્તાઓ, પ્રેમની કથાઓ પુરુષ લખે છે પરંતુ પ્રેમના પ્રમાણ તો સ્ત્રીઓએ જ આપ્યા છે. અગ્નિની પાસે હાથ લઈ જાવ તો ખબર પડે, હાથ જરાક બળે તો કેટલી તકલીફ થાય છે. તો હસતા હસતા ચિતા પર ચઢી જવું એ કોઈ જેવી તેવી ઘટના કેવી રીતે ગણાય? માણસ શરીર નથી, પણ આત્મા છે. એવી વાતો પુરુષોએ ઘણી કરી છે. પણ આ દેશની સ્ત્રીઓએ તો એ સાબિત કરી બતાવ્યું છે કે માણસ શરીર જ નથી, શરીરથી કાંઈક વધારે છે.

એક યુવાન સ્ત્રીને, એક કુમળી વિધવાને પોતાની પતિની ચિતા પર બેઠેલી ભલે આપણે જોઈ નથી, પરંતુ વિચાર કરી લેવાં જેવી વાત છે. શરીર તો કહેતું હશે આ પીડા સહન નથી થતી, શરીર તેને નીકળી જવા ખેંચતું હશે, ઊંટો, ભાગો કહેતું હશે. પરંતુ કોણ તેને ત્યાં રોકી રાખતું હશે? તેની અંદર શું બની રહ્યું હશે? પુરુષ કદી આટલી હિંમત કરી શકે ખરો? પુરુષો તો શાસ્ત્ર લખે કે “માણસ શરીર નથી પણ આત્મા છે” અને પુરુષોએ એવા શાસ્ત્રો પણ લખ્યાં છે કે ‘પ્રેમ એ આત્માનો પ્રાણ છે’ પરંતુ કોઈએ એવી હિંમત કરી નથી કે પોતાની પ્રેયસીની સાથે સળગતી ચિતામાં ઝંપલાવ્યું હોય? આ બાજુ પ્રેયસી મરી નથી કે બીજી સ્ત્રીની શોધમાં લાગી જાય છે. સ્મશાનમાં જ તેના સંબંધીઓ વિચાર કરવા લાગે કે હવે આ ભાઈનું ક્યાં ગોકલવું, આમાં પુરુષનું કેટલું ધોર અપમાન છે.

આ દુનિયાના પરમ સત્યોને માણસે વિકૃત કર્યાં છે તેમ આ સતીની વ્યવસ્થાને પુરુષોએ વિકૃત કરી નાંખી છે. એક સ્ત્રી હત્યાના સ્વરૂપમાં ફેરવી નાખી છે. હજારો સ્ત્રીઓને જબરજસ્તીથી બાળી દેવામાં આવી. અંગ્રેજોએ આવી હત્યા બંધ કરાવી દીધી. પરંતુ સતીપ્રથા તો પહેલાં જ મરી ગઈ હતી. સતી થવાથી સ્વાભાવિક અસલ વાત તો ક્યાંય જોવાજ મળતી નહોતી. પુરુષોની પ્રતિષ્ઠા વધારવાનો, અહંકારને પોષવાનો ઘાતકી રિવાજ બની ગઈ. સ્ત્રીઓની હત્યા જ કરાતી હતી. જે મહાપુરુષોએ આ બધું બંધ કરાવ્યું તે ચક્રવર્તી પુણ્યના અધિકારી બની ગયા.

ફલાણો મર્યાં તેની પત્ની ચિતા પર ચઢી ગઈ તે પ્રતિષ્ઠાની વાત થઈ ગઈ. તો દરેકને વિચાર આવવા લાગ્યો કે આપણા મર્યા પછી આપણી સ્ત્રી ચિતા પર ન ચઢે તો બદનામી ગણાય. એટલે સતી થવાનું આયોજન પાડું કરી લીધું. આવા આયોજનમાં પ્રેમ તો બિલકુલ રહ્યો જ નહિ ફક્ત પ્રતિષ્ઠાની વાત રહી ગઈ. અહંકારને પોષવાની વાત બની ગઈ.

આયોજન એવું કર્યું કે સ્ત્રી જો ભાગવા પ્રયત્ન કરે તો આખું ગામ ભેગું થઈને પકડીને પરાણે ચિતામાં ધકેલી દે અને ચિતામાં ઘી એટલું બધું નાખવામાં આવે કે આગની એક જ ઝાળ લાગે કે સ્ત્રી ખતમ અને ચારે બાજુ સળગતી મશાલો લઈને

લોકો ઊભા હોય કે જો ભાગે તો બધા જાણેને કે જે પોતાની ઈચ્છાથી ચિતા પર ગઈ નથી તો ભાગવાની તો ખરી અને બૂમો પણ પાડવાની છે. એટલે સ્ત્રીનું રુદન, પોકાર કોઈને સંભળાય નહિ તે માટે ઢોલ-નગારા જોરથી વગાડવામાં આવે, મંત્રોચ્ચાર કરવામાં આવે, ધૂન પણ જોરથી બોલાવાય. અંદર શું થઈ રહ્યું છે તે કોઈ જોઈ ન શકે તે માટે પુષ્કળ ઘી રેડીને ધુમાડો, ધુમાડો કરી નાખવામાં આવે.

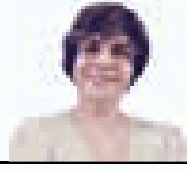
જો કોઈ સ્ત્રી બચી જતી તો જીવનભર અપમાન સહન કરતી. વિધવા સ્ત્રીનું અપમાન ભયંકર રીતે કરવામાં આવતું. ત્રાસ એટલો આપવામાં આવતો કે વિધવા સ્ત્રીને એમ લાગે કે આના કરતા મરવું સારું. વિધવાનું સન્માન નહોતું કરાતું તે એટલા માટે કે દરેક સ્ત્રી સતી થવા તૈયાર થાય. સતી થાય તેની પ્રશંસા કરાતી. જો સમાજમાં સ્ત્રીની પ્રશંસા થાય તે એ પણ એક દબાવ છે. સતીની સમાધિ બનાવવામાં આવે તો પણ એક તરકીબ છે. તે એ વાતનો પ્રચાર છે. મરે તો પ્રશંસા કરતાં અને ન મરે તેનું અપમાન કરવામાં આવતું. પુરુષોની આવી તરકીબો અને આવો પ્રચાર આજે પણ બીજા ક્ષેત્રોમાં ચાલે છે. ‘સ્ત્રીની ભુદ્ધિ પાનીએ’ એ વાત પુરુષોની જે તરકીબો છે તેનો એક મર્મ છે અને તે આજની દરેક સ્ત્રીઓએ સમજી લેવા જેવો છે.

પુરુષોએ બહુ મોટો અપરાધ કર્યો છે. આપણે ત્યાં સ્ત્રીને સંપત્તિ માનવામાં આવે છે. પુરુષોએ સત્રીને સંપત્તિ માનીને એવો વ્યવહાર એ વખતે કર્યો છે કે, ‘હું મરી જાઉં પછી મારી સંપત્તિ બીજો કોઈ ભોગવે.’ એ પુરુષના અહંકારને મોટી ચોટ હતી. અને આજે પણ પુરુષની એ મનોવૃત્તિ મોજૂદ છે. જીવતાં તો બંધન રાખ્યું જ છે કે પોતાની સ્ત્રી બીજા કોઈની તરફ પ્રેમની નજરે ન જુએ. મર્યા પછી પણ પોતાની સ્ત્રી કોઈના પ્રેમમાં ન પડે એવો ભય છે જ. પ્રેમ તો છે નહિ. પ્રેમ જો હોય તો એવી ઈર્ષ્યા ન હોય. પ્રેમ જેવું કાંઈ નથી એટલે માત્ર અધિકાર રહ્યો. સ્ત્રી માત્ર પુરુષનો એક પરિગ્રહ બની રહી છે.

આજે પણ પુરુષ સ્ત્રીઓને સમજાવ્યે રાખે છે કે ‘પતિ પરમાત્મા છે’ અને સ્ત્રીઓએ એ માની લીધું કે પતિ પરમાત્મા છે. ખરેખર પતિમાં પરમાત્મા જેવું કાંઈ દેખાતું તો નથી, પરંતુ પરમાત્મા પણ જો પતિ જેવો હોય તો સ્ત્રીઓ પરમાત્માથી પણ ડરવા લાગશે! પુરુષો આજે પણ બીજી તરકીબોથી સ્ત્રીનું શોષણ કરે છે. પુરુષોએ સ્ત્રીઓને ક્યારેય પોતાની સમાન નથી ગણી. તુલસીદાસ જેવાએ પણ લખ્યું કે, ‘ઢોલ, ગંવાર, શુદ્ર, પશુ, નારી, યે સબ તાડન કે અધિકારી.’ એ જ તુલસીદાસે સીતાને દેવી બનાવી ઊંચે આસને બેસાડી છે. જેથી દેવીઓનું શોષણ વધુ સારી રીતે કરી શકાય.

સીતાનો ત્યાગ થઈ શક્યો. રાજપાટ નથી ત્યાં ગયું. રાજપદ વધુ મૂલ્યવાન છે. સીતામાં શું બળ્યું છે? સ્ત્રીનો ભોગ લઈ શકાય કોઈપણ બહાને! પ્રજાને કહી શકાયું હોત કે પ્રજાને મારામાં, મારી પત્નીમાં વિશ્વાસ ન હોય તો હું આ પદ પર ન રહી શકું તો વાત સમજાય એવી છે. પરંતુ ગર્ભવતી સીતાને જંગલમાં મોકલતા જરાયે મુશ્કેલી ન લાગી. પુરુષોની આ તરકીબ છે. સાધારણ સ્ત્રી પણ પ્રેમની બાબતે પુરુષને પાછળ રાખી દે છે. સ્ત્રીને પુરુષની સમાન બનવાની જરૂર નથી, કે દેવી બનવાની જરૂર નથી. સ્ત્રી જેવી છે તેવી રહે તોયે તે તેના તોલે પુરુષ આવી શકે તેમ નથી. ■

પ્રેમ આનંદનો ઉપહાર છે

પરિચય : અનેક સામયિકોમાં તથા અખબારોમાં તેમની રચનાઓ અવાર-નવાર પ્રસિદ્ધ થાય છે. તેમણે લખેલું “પ્રેમનું તત્ત્વજ્ઞાન” પુસ્તક ખૂબ જ પ્રસિદ્ધ પામ્યું છે. તેમને વિવિધ પ્રકારના એવોર્ડથી સન્માનિત કરવામાં આવ્યા છે :- વર્લ્ડ બુક રેકોર્ડ U.K. સ્ટાર ૨૦૨૦, બ્રહ્મગૈરવ એવોર્ડ, પ્રદેશ કક્ષાનો કવયત્રિ એવોર્ડ, બ્રહ્મરત્ન સન્માન, ગુર્જર કાવ્યરત્ન સન્માન, મેઘાણી સન્માન, હરિવંશરાય બચ્ચન સન્માન, સાહિત્ય સરસ્વતી સન્માન, નચિકેતા બાલ સાહિત્ય સન્માન વગેરે. આ લેખિકાને “ઉમાસૃષ્ટિ” માં આવકારતાં આપણે હર્ષ અનુભવીએ છીએ.

“સંબંધોથી પ્રેમ મળતો નથી, પ્રેમથી સંબંધો બનતા હશે...!”

પ્રેમ અવ્યાખ્યાયિત છે : તમે જેને પ્રેમ કરો છો તેની યાદ આવતાં જ વાણી મૌન. જે સમાજમાં આવી જાય તે પ્રેમ જ ન હોય. પ્રેમ તો અથાહ અવર્ણનીય છે. પ્રેમને સમજમાં લાવવાની ચેષ્ટા પણ ન કરશો. બસ, પ્રેમ કરવાની મજા છે તે માણો. બુંદ સાગરમાં સમાઈ શકે છે પણ સાગરને બુંદમાં સમાવવાની શક્યતા ખરી? પ્રેમ અસીમ છે - બુદ્ધિની સીમાઓથી બહાર, એની કોઈ વ્યાખ્યા જ ન કરી શકાય. વ્યાખ્યાનો અર્થ છે જેને બુદ્ધિ સંપૂર્ણપણે સમજવામાં સફળ થઈ ગઈ.

બોલો સૌંદર્ય એટલે શું? બોલો સંગીત એટલે શું?

બોલો સુગંધ એટલે શું? બોલો પ્રેમ એટલે શું? બોલો મૌન એટલે શું?

ઉપર્યુક્ત વિષયો અવ્યાખ્યાયિત છે એટલે કે તેને વ્યાખ્યામાં ન બાંધી શકાય. એનો તો ફક્ત અનુભવ જ કરી શકાય. તેવું જ પ્રેમમાં પણ સમજવું. પ્રેમમાં અસીમ વિશાળતા છે. પ્રેમમાં ભરાવ છે. તેમાં પૂરું બ્રહ્માંડ સમાઈ જાય છે. સાગરની ગહરાઈ અને કિનારાને એકસાથે ન સમજી શકાય. વૈજ્ઞાનિકો અને દાર્શનિકો પણ પ્રેમનું રહસ્ય નથી સમજી શક્યા. પ્રેમ પારા જેવો છે - તેને પકડવા જશો તો નહીં પકડી શકો. દરેકની વ્યાખ્યા ન થઈ શકે. વિજ્ઞાન સ્થૂળને જ પકડી શકે, સૂક્ષ્મને નહીં. આંસુ, હર્ષ, વિરહને તો પ્રેમ કરનાર જ સમજી શકે છે.

મૌન (ભાવપૂર્ણ કાવ્ય - સુનિતા ડી. વ્યાસ)

મૌન એક ભાષા છે, મૌન પણ બોલે છે. મૌન ક્યારેક હસે છે,

મૌન ક્યારેક રો છે. પણ મૌનને કોણ સમજી શકે છે.

આંસુ પણ એક ભાષા છે, નિ:શબ્દમાં પણ શબ્દ છે

પણ એને કોણ સમજી શકે છે.

ઘણું બધું બોલું છું, ઘણું બધું લખું છું, ઘણું બધું ઝીલું છું, ઘણું બધું આપું છું.

પણ એને કોણ સમજી શકે છે.

પ્રેમ થઈ જાય છે, કરી શકાતો નથી. પ્રેમ અપેક્ષાથી મુક્ત હોય છે, પ્રેમ ભયથી પણ મુક્ત હોય છે. ક્યારેક નયનની છોટી છોટી ગગરિયામાંથી સાગરની જેમ ઉમટી પડે છે તો ક્યારેક મૌનમાં ખુશીના આંસુ, ક્યારેક જુદાઈમાં વિરહનાં આંસુ રૂપે છલકાઈ જાય છે... માટે જ ખરેખર પ્રેમનું બીજું નામ એટલે વહેવું. તમને થતું હશે અને કહેવાય છે કે વહેણનું બીજું નામ વહેવું તો પ્રવાહ પણ એક ઠેકાણે નથી રોકાતો તો પ્રેમ પણ શું રોકાઈ શકે?... ના... ! હા... રોકાઈ શકે છે પણ જ્યારે તમે સાગર બનો છો ત્યારે બધી જ નદીઓ તમારામાં વિશ્રામ કરે છે ને તમે નદીઓમાં... અને એ આનંદના ગીતોનો અવાજ... સાગર ખુશ થઈને જે ગીત ગાય છે, નદી ખુશ થઈને જે ગીત ગાય છે તેનો અવાજ ભાવનારૂપી સાગરના કિનારે ઊભા રહી સાંભળી શકો છો. સમય લઈ તમારી જાત પાસે બેસજો ને પૂછજો તો તમને

સમજશો કે તમારા પાગલપનને પણ દુનિયાએ પ્રેમનું નામ આપી તમને પ્રેમી બનાવ્યા. શું તમે ખરેખર કોઈને પ્રેમ કરી શક્યા છો ખરા?

પ્રેમ બેબૂજ પહેલી છે. પાણીમાં લકીર (રેખા) શું કામ ખેંચી રહ્યા છે? શું કંઈ બનાવી શક્યા છો આજ સુધી? કંઈ મેળવી શક્યા છો આજ સુધી? વ્યર્થ વાતોમાં ન ઉલગાવો પોતાના મનને... “હું અને મારું” ને મિટાવી દો તો જ પ્રેમ કરી શકશો અને પ્રેમ મેળવી પણ શકશો અને તો જ તમે વિચારશૂન્ય થઈ ભાવપ્રધાન બની જશો. પછી તમારે ગુમાવવા જેવું કંઈ જ નહીં રહે. બધું જ વગર માંગે મળી જશે. તમે જેની વર્ષોથી આશા કરી હતી તે બધું જ તમે મેળવી શકશો - તે બધું જ તમને મળી જશે જેની તમે કલ્પના કરી હતી.

ફૂલો જેવા બનો. હવા કેવી છે તેની ચિંતા ન કરો. ફૂલ નથી પૂછતું કે હવા કેવી છે. એ તો બસ સુગંધ આપવાનું જ જાણે છે. તમે પણ ફૂલ જેવા બનો.

પ્રેમ તો આનંદનો ઉપહાર છે. તેમાં શરત કરવાની ન હોય... પ્રકૃતિએ તમને કેટલું બધું આપ્યું છે. તમે જેટલું આપશો તેથી વધુ મેળવશો તેમાં શંકાને કોઈ સ્થાન નથી. પ્રકૃતિ જેવા બનો તો જ પ્રેમની ગહરાઈને સમજી શકશો. પ્રેમને સમજવા માટે તમારે મૂર્તિકાર શિલ્પીની જેમ એકાગ્ર બનવું પડે છે. જ્યારે શિલ્પી મૂર્તિ બનાવે છે ત્યારે પોતાની જાતને પણ ભૂલી જાય છે ત્યારે જ સુંદર મૂર્તિની રચના કરી શકે છે. પ્રેમમાં પણ એવું જ છે.

“પ્રેમ એ કોઈ કપડાં નથી કે જૂનાં થતાં ફેંકી દઈએ

પ્રેમ એ કોઈ મકાન નથી કે જૂનું થતાં તોડી દઈએ

પ્રેમ એ કોઈ વસ્તુ નથી કે જૂની થતાં ફેંકી દઈએ

પ્રેમ એ કોઈ વિષય નથી જે જૂનો થતાં બદલી દઈએ

પ્રેમ એ કોઈ કલર નથી જે જૂનો થતાં નવો કરીએ.”

એક પ્રેયસી તેના પ્રેમીને જોઈને એટલી પાગલ થઈ જાય છે કે હોશ પણ નથી રહેતો. અચાનક તેના મુખમાંથી બે પંક્તિ બોલાઈ જાય છે :

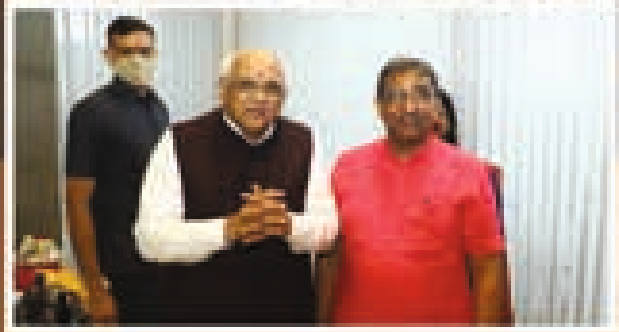
“ઘણું બધું કહેવું છે પણ બોલી નથી શકતી,

આંખોમાં આંસુ ને શબ્દો પણ મૌન છે.”

છતાં પણ તેનો પ્રેમી કહે છે તું કેમ બોલતી નથી, શું તને મારું અચાનક આગમન ન ગમ્યું...?

મિત્રો, આજે પણ આપણે ઘણી વખત આવી જ રીતે કહીએ છીએ... પણ... કહેવાય છે કે પ્રેમના સાગરમાં ડૂબવું એટલે શું એ તો પ્રેમ કર્યો હોય તે જ જાણી શકે છે અને મૌન એટલે શું એ પણ જેણે પ્રેમ કર્યો હોય તે જ જાણી શકે છે. મૌનની ગહરાઈ, આંસુની ભાષાને સમજવાની શક્તિ આપણે ગુમાવી ચૂક્યા છીએ. આપણે હજી પ્રેમને જ સમજી નથી શક્યા ને પ્રેમ કરવા ઈચ્છીએ છીએ. સુંદર હવાનો સ્પર્શ તમારી આરપાર થઈ ગયો છે છતાં તમે શોધો છો કે હવાની ફેંકટરી ક્યાં છે? ■ મો. ૯૪૨૯૯૫૫૮૧૭

તપી દિશા... તથા વિચાર...

સહકારથી સમગ્ર સમાજની સેવા

- આમરિફો માટે પૂરું સહકાર્યત વૈજ્ઞ્ય યોજનાની શુભ પરિભ...
- ઘણું સહાય યોજનાનો સમય...
- ટાપુ સિવાઈ યોજનામાં જાહેરિત યોગદાન...
- ઘણર ફેરિનિત યોજનામાં જાહેરિત સહાય...
- ખેતીકામમાં ઉપયોગી તાત્કાલિકોનો સહકારે વિતરણ...
- જમીન ઘણરણી ટેક તથા સ્થાનિક યોજનાી સ્વરૂપ રૂને ટેરિંગની સુવિધા...
- એ.સી. યોજનાકામમાં શુભ અને સરિતિ યોજનાી વિતન ઘણરણા...
- ઘણ રૂ. ૧૦/- માં સર્વી ઉપોચિતીક ઘણ-ઘણરણી સુવિધા...
- માર્ટેકાઈમાં મામોની યોજનામાં ફો ઘણરણું વિતરણ...
- જાહેર સ્થળોએ ફો મિતરણ ઘણરણી સુવિધા...
- યોજનાકામ તથા ફાણરફાઈકામની રજ ઘણરણ સુવિધા...
- ઘણરણાકામ સુકાને ૩૦ એકર જમીનમાં જાહેર સુવિધાકામમાં માર્ટેકાઈનો સુભારંભ...
- ઘણ તાલુકા તથા ઘણર વિતરણ સુવિધા ઘણરણે ઘણરણ માં માલકામનું કાર્ય...

જય સહકાર... જય કિસાન...

દિનેશભાઈ પટેલ   અરવિંદભાઈ પટેલ   દિનેશભાઈ પટેલ
 હાલ્યાઈ સેકરટરી   ઘા, યેરમેન   ઘેરમેન
 તથા ડિરેક્ટરકામ
ખેતીવાડી પ્રિત્યક્ષ ઘણર સમિતિ, ઉઝા

દિલના અવાજને અનુસરીને નિર્ણય લો

જીવનમાં એક ધ્યેય કે પ્રયોજન રાખીને જીવવું જોઈએ એમ કહેવામાં આવે છે, પરંતુ હકીકતમાં એ જીવનધ્યેય અંગે પણ ચિંતન આવશ્યક છે. ક્યારેક કોઈ વિશેષ ઉચ્ચ ધ્યેય સિદ્ધ કરવા માટે પોતાના ધ્યેયનું બલિદાન આપવું પડે.

આ અંગે એક પ્રસંગે જોઈએ. બૌદ્ધ મહાયાન સંપ્રદાયની ચીનમાં આરંભાયેલી અને જાપાનમાં પ્રસારેલી એક શાખા તે ઝેન. હકીકતમાં તો દક્ષિણ ભારતના આચાર્ય બોધિધર્મ (ઈ. સ. ૪૭૦ થી ૫૪૩) ચીન ગયા હતા અને ત્યાં ઝેન સંપ્રદાયનો પ્રારંભ થયો. મૂળ સંસ્કૃત શબ્દ 'ધ્યાન'નું ચીની ભાષામાં 'ચ-આન' એટલે 'ચાન' અને જાપાની ભાષામાં 'ઝેન' એમ રૂપાંતર થયું છે.

ચીનમાંથી જાપાન ગયેલા આ ધર્મનાં સૂત્રોનો અનુવાદ કરવાનો જાપાનના તેત્સુજેને વિચાર કર્યો. એમનો હેતુ જાપાનની ભાષામાં ઝેન સૂત્રોનો પ્રચાર કરવાનો હોવાથી એમણે એ અનુવાદિત ગ્રંથની સાત હજાર પ્રતો પ્રગટ કરવાનું નક્કી કર્યું. આને માટે એમણે કરેલી દાનની ઘોષણાને પરિણામે ધનિકોએ સુવર્ણમુદ્રાઓ અને સામાન્ય લોકોએ સિક્કાઓ દાનમાં આપ્યા. દસ વર્ષે પ્રકાશન માટે જરૂરી રકમ એકઠી થઈ. એવામાં જાપાનની સૌથી મોટી ઉજી નદીમાં ઘોડાપુર આવ્યું અને અધૂરામાં પૂરું પછીને વર્ષે દુષ્કાળ પડ્યો. આ કુદરતી આપત્તિઓએ પ્રજાજીવનને દુઃખી, બેહાલ અને વેદનાગ્રસ્ત કરી નાખ્યું.

તેત્સુજેને પોતાને દાનમાં મળેલી રકમ આપત્તિગ્રસ્તોને માટે વાપરી નાખી. ફરી ઝેન સૂત્રો માટે દાનની અપીલ કરી, પણ ત્યાં જાપાનમાં ભયંકર રોગચાળો ફેલાયો અને દાનની એકઠી થયેલી રકમ પાછી વપરાઈ ગઈ. આમ વીસ-વીસ વર્ષની મહેનત પછી જાપાનીઝ

ભાષામાં ઝેન સૂત્રોનો અનુવાદ પ્રગટ થયો. કહે છે કે એનાં આ સૂત્રો માત્ર અર્થોવાળાં જ નહીં, કિંતુ અત્યંત હૃદયસ્પર્શી અને માનવતાની ખુશબોથી ભરેલાં છે !

આપણે જાણીએ છીએ કે દરેક વ્યક્તિ પોતાના કાર્યમાં અન્યની સહાય ઝંખે છે, એ ઈચ્છે છે કે આમાં અન્ય કોઈ વ્યક્તિ એને મદદરૂપ થાય. એની આ ઈચ્છા કે ભાવના સહેજે અસ્થાને નથી, પરંતુ સવાલ એ છે કે તમને કામ ચીંધવા આવનારી વ્યક્તિ તમારા જીવનના પ્રયોજનનો વિચાર કરે છે ખરી? તમે પ્રમાણિકપણે જીવવા ઈચ્છતા હો અને પેલી વ્યક્તિ તમારી પાસે આવીને એમ કહે છે કે 'પેલા અધ્યાપક આપના પરિચિત છે, તો જરા આપની લાગવગનો ઉપયોગ કરીને મારા પુત્રને વધુ માર્ક મળે તેવી ગોઠવણ કરશો.' આવી માગણી કરનારી વ્યક્તિ સામી વ્યક્તિના જીવનપ્રયોજનને જોતી નથી. માત્ર પોતાની ઈચ્છા પર જ એની નજર હોય છે. પરિણામે એવું પણ બને છે કે ઘણી વ્યક્તિઓ માત્ર બીજાનાં કાર્યો કરવાં ખાતર જીવતી હોય છે. કોઈ એમને એડમિશન માટે લાગવગ લગાડવાનું કહે, તો કોઈ ઓળખીતાને ત્યાં નોકરી અપાવવાની માગણી કરે. આને કારણે વ્યક્તિને પોતાના જીવનલક્ષ્યથી દૂર થઈને, સાવ અવળે માર્ગે જવું પડે છે અને એનું લક્ષ્ય જ નહીં, કિંતુ એનું આખું જીવન પ્રપંચથી ભરેલું અને વ્યર્થતાના વિષાદથી ખંડિત થઈ જાય છે.

મજાની વાત એ છે કે પોતાનું કાર્ય સોંપતી વખતે વ્યક્તિ સામેની વ્યક્તિનો લાભ લેવા માગે છે, પણ એની 'ઈમેઝ' સાચવવાનું વિચારતી નથી. આથી એ નિર્ણય લેવો મહત્વનો છે કે તમે તમારા લક્ષ્ય સાથે રહેવા માગો છો કે પછી આવા લોકો સાથે રહેવા ઈચ્છો છો? મૃત્યુ પછી તમે જ્યારે ઈશ્વરની સમક્ષ

તમારા જીવનનો હિસાબ આપશો, ત્યારે તમારી પાસે સિફારિસની માગણી લઈને આવેલા લોકો નહિ હોય, તેઓ તમારા વતી કોઈ કેફિયત પણ નહિ આપે કે પોતાનાથી આવી ભૂલ થઈ ગઈ એનો એકરાર પણ નહિ કરે. આથી બીજાઓ તમારી પાસે સમયની માગણી કરે, કોઈ કામ કરી આપો તેવી ઈચ્છા પ્રગય કરે, ત્યારે સૌથી મહત્વની બાબત એ છે કે તમારે તમારા જીવનના લક્ષ્યને દ્રષ્ટિમાં રાખીને ઉત્તર આપવો જોઈએ.

એપલ કંપનીના ચીફ એક્ઝિક્યુટિવ ટિમ કૂક વિશ્વની સૌથી મૂલ્યવાન કંપનીના સી. ઈ. ઓ. હોવા છતાં જીવનના નિર્ણયો લેવામાં સદૈવ પોતાના જીવનધ્યેયને - દિલના અવાજને - મહત્વ આપે છે. ઓબર્ન યુનિવર્સિટીમાં અભ્યાસ કરીને ૧૯૮૨માં તેઓ ઈન્ડસ્ટ્રીયલ એન્જિનિયરિંગમાં ગ્રેજ્યુએટ થયા. સ્વાભાવિક રીતે જ સહુએ એમને એન્જિનિયરિંગના ક્ષેત્રે જઈને કારકીર્દિ બનાવવાનું કહ્યું, પણ ટિમ કૂકને એન્જિનિયર બનવાને બદલે બિઝનેસમેન થવાની તીવ્ર ઈચ્છા હતી, આથી એમણે MBA થવાનો નિર્ણય લીધો અને ૧૯૮૮માં ડ્યૂક યુનિવર્સિટીમાં અભ્યાસ કરીને એ.એમ.બી.એ. થયા. એ પછી બાર વર્ષ એમણે વિખ્યાત આઈ.બી.એમ. કંપનીમાં જવું જોઈએ, આથી કોમ્પેક કંપનીમાં વાઈસ પ્રેસિડેન્ટનો હોદ્દો મેળવ્યો અને હજી આ કંપનીમાં છ મહિના વીતાવ્યા હતા, ત્યાંજ એક વિશિષ્ટ ઘટના બની.

એપલ કંપનીના સંસ્થાપક સ્ટીવ જોબ્સ સાથે મળવાનું બન્યું. બંને વચ્ચે પાંચેક મિનિટ વાતચીત થઈ, પણ કૂકને સ્ટીવ જોબ્સની સાથે કામ કરવું એટલું બધું પસંદ પડ્યું કે આ પાંચેક મિનિટની વાતચીતમાં એમના દિલમાંથી અવાજ આવ્યો અને એમણે એપલ કંપનીમાં કામ કરવાનું સ્વીકાર્યું. ■

ઘર બને સ્વર્ગ - ધન્ય બને ગૃહસ્થાશ્રમ

ઈશ્વરે આપણા વેદ - ધર્મશાસ્ત્રોમાં મનુષ્યનો ઉત્કૃષ્ટ સર્વાંગી વિકાસ થાય એટલા માટે સંસારની રચના કરી. મનુષ્યની સુખાકારી માટે મનુષ્યનું અંદાજિત સો વર્ષનું આયુષ્ય ગણી ચાર આશ્રમની રચના કરી છે : (૧) બ્રહ્મચર્યાશ્રમ (૨) ગૃહસ્થાશ્રમ (૩) વાનપ્રસ્થાશ્રમ (૪) સંન્યાસ આશ્રમ. આશ્રમ ધર્મનું યોગ્ય રીતે પાલન કરી મનુષ્ય પોતાનું જીવન સુખમય બનાવી શકે છે.

તો ચાલો, આપણે ચાર આશ્રમ ધર્મમાં કરવા લાયક કર્તવ્ય કર્મનું અવલોકન કરીએ :

(૧) બ્રહ્મચર્યાશ્રમ : ૧ થી ૨૫ વર્ષ બ્રહ્મચર્યાશ્રમના ગણાય છે. જેમાં દરેક મનુષ્યે પોતાના ભૌતિક, સામાજિક અને આધ્યાત્મિક વિકાસ માટેના યોગ્ય પદ્ધતિથી શિક્ષણની સાથે પોતાનો આધ્યાત્મિક વિકાસ થાય તે માટે અધ્યયન અને અધ્યાપન નિયમાનુસાર કરવાનું હોય છે. આમ યોગ્ય પદ્ધતિથી શિક્ષા પ્રાપ્ત કર્યા બાદ જ તમે ગૃહસ્થાશ્રમ પ્રવેશના સાચા અધિકારી બનો છો. આમાં જેટલી કયાશ તેટલો ગૃહસ્થાશ્રમ કષ્ટદાયક બની શકે છે.

(૨) ગૃહસ્થાશ્રમ : બ્રહ્મચર્યાશ્રમના ૨૫ વર્ષ ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ માટેની પૂર્વ તૈયારીના છે. ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કરવા મનુષ્ય લગ્નગ્રંથિથી જોડાઈને ગૃહસ્થ જીવનની શરૂઆત કરે છે. આમ ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કરીને મનુષ્યે સક્રિય રીતે ન્યાય નીતિથી ધન ઉપાર્જન કરી પોતાના પરિવારનું યોગ્ય રીતે પાલન પોષણ કરવાનું છે. ગૃહસ્થાશ્રમની તરીકે આપણું કર્તવ્ય અને ફરજ નિષ્ઠાપૂર્વક બજાવી પરિવાર, સમાજ અને રાષ્ટ્રને ઉપયોગી થઈ લોકહિતના કાર્ય કરવાની આપણા સૌની

ફરજ છે. આમ ૨૬ થી ૫૦ વર્ષ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહી પોતાનો સમાજ અને રાષ્ટ્રનો વિકાસ કરવા પ્રયત્ન કરવો.

(૩) વાનપ્રસ્થાશ્રમ : આ આશ્રમમાં પ્રવેશતાં આપણી સાંસારિક જવાબદારી જેવી કે પુત્ર-પુત્રીને યોગ્ય શિક્ષણ અપાવી તેને ગૃહસ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કરાવી, તેને યોગ્ય ધંધો કે નોકરીમાં જોડી તમે મુક્ત બની જાવ છો. ત્યારબાદ તમારે સામાજિક, વ્યવહારિક પ્રસંગોમાંથી ધીમે ધીમે મુક્ત થઈ આસક્તિ ઓછી કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. પોતાના પુત્ર-પુત્રીના દામ્પત્ય જીવનમાં વિક્ષેપ ન પડે એ રીતે રહેતા શીખી લેવું જોઈએ. ઘરમાં દાદા-દાદી બન્યા એટલે આપણી દાદાગીરી બંધ કરીને દાદા-દાદીને અનુરૂપ આપણી ફરજો બજાવવાની હોય છે. આપણાં ઘરમાં આપણાં વાણી, વર્તનથી પરિવારના સભ્યોને દુઃખ ન થાય તેવું આપણું વર્તન રાખવું જરૂરી છે. આપણા જીવનની માનસિક શાંતિ માટે અને શારીરિક આરોગ્ય માટે સત્સંગ, યોગ્ય સામાજિક પ્રવૃત્તિઓમાં જોડાઈ તેમજ ઉંમરને અનુરૂપ વ્યાયામ વગેરેમાં જોડાઈ જવું આપણા માટે કલ્યાણકારી રહેશે. આમ, ૫૧ થી ૭૫ વર્ષ વાનપ્રસ્થાશ્રમના ઈન્દ્રિયો અને મનના સંયમ માટેના છે. ઈન્દ્રિયો અને મનનો સંયમ જ આપણા માટે કલ્યાણકારી છે.

(૪) સંન્યાસઆશ્રમ : જીવનના ૭૬ થી સો વર્ષ સુધીનું આયુષ્ય સંન્યાસ આશ્રમનું ગણવામાં આવે છે. આ ઉંમરે મનુષ્યે પોતાના ઘરની તમામ જવાબદારી અને ઝંઝટમાંથી મુક્ત થઈ જવાનું છે. ફક્ત ઈશ્વરના શરણે જવા પ્રયાસ કરવાના છે. આ સમયે જીવનમાં

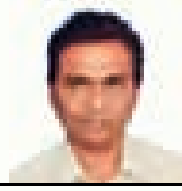
પ્રભુ ભજન અને સત્સંગનો આશરો લઈ જીવનની ઉત્તરાવસ્થાને શોભાવવાની છે. આપણું શરીર સાચવીને પરવશતા ન આવે તેની કાળજી રાખવાની છે જેથી પરિવારના સભ્યોને આપણે ભારરૂપ ન બનીએ. આવી ઉત્તરાવસ્થામાં આપણે સાથે ઘરમાં છીએ છતાં નથી એવો કુટુંબને અહેસાસ થવો જોઈએ. આમ તમામ અપેક્ષાઓથી મુક્ત બનીને જીવતાં જ મરી જવાની કળાને જીવનમુક્તિ કહેવાય.

આપણા જીવનને સુખમય બનાવવા ૩ સકારાત્મક વલણ અપનાવો : (૧) સહિષ્ણુતા (૨) સદ્ભાવ અને (૩) સમજણ. ત્રણ નકારાત્મક વલણોને ત્યાગો : (૧) આગ્રહ (૨) અપેક્ષા અને (૩) અહં. આટલું થશે તો જીવન ધન્ય બનશે.

‘લાભ - હાનિ, સુખ - દુઃખ, માન - અપમાન, યશ - અપયશની પરવા કર્યા વગર પોતાની વેદોક્ત નિયત ફરજો સાચા દિલથી બજાવવી તેમાં જ મનુષ્ય જીવનનું કલ્યાણ છે. વેદોક્ત ધર્માનુસાર ચાર આશ્રમ ધર્મ પ્રમાણે કર્તવ્ય કર્મ કરી નિયત ફરજનું પાલન કરનાર ગમે તે વેશમાં હોય પરંતુ તે સંન્યાસી ગણવા લાયક જ છે.’ ■

મો. ૯૮૭૮૫ ૫૬૮૪૮

નિષ્ફળતા - ડંખ કે તક ?

માનવજીવનમાં અભિન્ન રીતે સામ-સામા છેડાનાં બે શબ્દો જોડાયેલા છે : સફળતા અને નિષ્ફળતા. સફળતાની ગાથાઓ ઘણી સાંભળી અને વાંચી. આજે નિષ્ફળતાનું પૃથ્થકરણ કરીએ. જીવતા માણસના જીવનમાં ક્યારેક, કોઈને કોઈ સ્વરૂપે નિષ્ફળતા આવતી જ હોય છે. વિદ્યાર્થીને પરીક્ષામાં, યુવા હૈયાને પ્રેમમાં, ધંધાર્થીને વ્યવસાયમાં, વિવાહ યોગ્યને ઠેકાણું મળવામાં, પરણી ચૂકેલાંઓને સારી રીતે ઘર - સંસાર ચલાવવામાં, રાજકીય ક્ષેત્રમાં પડેલાઓને ચૂંટણીની ટીકીટ મળવાની, ચૂંટણી જીતવાની, જીત્યા હોય તો મંત્રીપદ મળવાની, સામાજિક અગ્રણીઓને હોદ્દો મળવાની, મળ્યા પછી ટકાવી રાખવાની નિષ્ફળતા. આ નિષ્ફળતા માણસજાતનો પીછો છોડતી નથી હો. સંસારની માયાજાળ ત્યાગીને ત્રણ ગામને તરભેટે સ્થાનક સ્થાપીને બેઠેલાં સાધુ - મહાત્માને પણ... પોતાના શિષ્યો, અનુયાયીવર્ગ, વિસ્તરશે કે કેમ ? તે વાતની નિષ્ફળતાનો છૂપો ડર સતાવ્યા કરતો હોય છે.

ન ઈચ્છીએ તો પણ, જીવનના ડગલે ને પગલે આવતી નિષ્ફળતાનું સ્વાગત તો ન જ હોય, પણ આવે જ છે એનું શું કરવું ? નિષ્ફળતા કોઈને જરીકેય ગમતી નથી. કારણ આપણા લોહીના કણકણમાં હજારો વર્ષોથી ઉતરી ગયેલી માનસિકતા છે. 'નિષ્ફળતા' - એ કુદરતે, સમય-સંજોગો કે સમાજે મારેલો ડંખ છે કે ? સફળતા તરફ પ્રયાણ કરવા માટે નવેસરથી વિચારીને, આયોજનબદ્ધ રીતે મંડાણ કરવાની તક છે ? જેવી આપણી સોચ. જો આપણામાં નિષ્ફળતા પચાવવાની તૈયારી, તેનું પૃથ્થકરણ કરવાની આવડત અને બોધપાઠ કે શીખામણ લેવાની સવળી વૃત્તિ હોય તો એ ડંખને આપણે તક સ્વરૂપે, આશીર્વાદ સ્વરૂપે ફેરવી શકીએ.

નિષ્ફળ ગયેલી વ્યક્તિ, નિષ્ફળતા પામેલી વ્યક્તિ પોતે અને તેના પરિવારજનો, શુભચિંતકો અને નજીકવાળા લોકો શું કરી શકે ? તેને કેવી રીતે મદદરૂપ થઈ શકે ? સૌપ્રથમ તો નિષ્ફળતાનો ભોગ બનનારી વ્યક્તિએ પોતે, જાતે, સ્વયંભૂ રીતે હકારાત્મક અને રચનાત્મક ચિંતન, મનન અને પરીક્ષણ કરવું જોઈએ કે, આવું કેમ થયું ? આમાં મારી ખામી શું રહી ગઈ ? મારો પુરુષાર્થ અને ગતિ બંને સાચી દિશામાં હતા કે ખોટી

દિશામાં હતાં ? આ કામ પાર પાડવામાં મારી ઉણપ ક્યાં રહી ગઈ ? - સાચા દિલથી પ્રયત્ન કરીશું તો અંદરથી અવાજ જરૂર આવશે. બીજું આપણે એ પણ સ્વીકારવું જ રહ્યું.

**'સંઘર્ષ સે જીવન ભરા, હમકો સીખાતી હૈ યહી,
નાકામ ગર હો કોશિશે, પ્રયાસ હોના ચાહિયે.'**

સ્વજનો અને ચાહનારાઓ, નિષ્ફળ માણસને ઉતારી ન પાડે. તેને હૃદયથી સધિયારો આપે, 'તું મૂંઝાઈશ નહીં. આપણે જિંદગી હારી ગયા નથી.' 'અમે તારી ભેળા છીએ.' આ ઉતાવળિયા, ઘોંઘાટિયા અને ભેળસેળિયા યુગમાં, પીડિત માણસના માંઘલાને સ્પર્શી જાય એવાં જીભથી નહીં પણ જીવથી બોલાયેલાં લાગણી ભીનાં શબ્દો અને સાચુકલી હૂંફ - એ સંજીવનીની ગરજ સારશે.

'બીત ગઈ સો બાત ગઈ, લેકિન આનેવાલ હૈ ઉસે રોશન કરો.'

પરીક્ષામા નાપાસ થયાં ? ધાર્યું પરિણામ ન આવ્યું ? સરકારી નોકરી ન મળી ? નોકરીમાં સહકર્મચારી કે ઉપરી અધિકારી સાથે તાલમેળ ન થયો ? ઘર - સંસાર માંડ્યો. તમારા હાથમાં ન હોય એવા કોઈ અજ્ઞાત કારણો કે પરિબળોનાં ભોગ બન્યા ? છૂટાછેડા થયાં ? હવે તમે કેવા નિષ્કર્ષ અને નિર્ણય પર આવો છો ? આ જગમાં બધી જગ્યાએ, બધું જ ખરાબ નથી હોતું. પરમાત્માએ શુભ તત્ત્વ પણ મૂકેલું છે જ. ધીરજ રાખી, પ્રયત્ન કરો. તમને સાંભળે, સમજે અને સંભાળે એવું કોઈ પાત્ર મળી પણ જાય. નિરાશ થવા કરતાં આશાવાદી રહેવું હિતકર છે.

આપણે જીવતા માણસ છીએ એટલે સફળતા - નિષ્ફળતા આવ્યા કરશે, પણ હિંમત હારીને, હારી જઈને ન કરવાના ખોટા નિર્ણયો ના કરીએ. ગુસ્સો અને આવેશમાં આવી જઈને કરેલાં નિર્ણયો કે પગલાં પાછળથી પેટ ભરીને પસ્તાવા સિવાય કાંઈ નહીં આપે. આપણાં મા-બાપ, પરિવારજનો અને ચાહકો ઉપર શું વીતતું હશે ? જરા વિચારજો દોસ્તો. જીવન મૂલ્યવાન છે, વારંવાર મળતું નથી.

'નિશાન ચૂક માફ, નહીં માફ નીચું નિશાન.'

■ મો. ૯૪૨૮૫ ૬૦૮૯૩

ક્રિયા - કર્મની ઓળખ અને અલગતા

મનુષ્ય એટલે કાર્યશીલ પ્રાણી. મનુષ્ય એક પણ માટે પણ કાર્ય કર્યા વગર રહી શકતો નથી. મનુષ્ય માત્રને કાર્ય કરવું પડે છે. માત્ર કાર્ય અગત્યનું નથી. તે કાર્ય ક્યા ભાવથી કરવામાં આવે છે તે પણ અગત્યનું છે. માત્ર સ્વહીત માટે કરવામાં આવતું કાર્ય તે ક્રિયા કહેવાય. સ્વ સાથે સર્વનું હીત થાય તે રીતે થતું કાર્ય કર્મ કહેવાય છે. ભગવદ્ગીતામાં કાર્ય - કર્મની વ્યવસ્થિત સમજ આપવામાં આવી છે. ઈશ્વર પણ જીવોને તેમના કાર્યો પ્રમાણે જ સુખ - દુઃખ અર્પે છે. કોઈપણ વ્યક્તિ તેના કાર્યોના પ્રભાવથી મુક્ત રહી શકતી નથી. મનુષ્યનું જીવન અત્યંત કિંમતી છે. જન્મથી મૃત્યુ પર્યન્ત તે કંઈક ને કંઈક કાર્ય કરતો રહેતો હોય છે. દૈનિક જીવનમાં થોડાક થોભીને ભવિષ્ય માટે ચિંતન કરવાની બહુ થોડા લોકોને આદત હોય છે. ચીલા ચાલુ જિંદગી તેમના કોઠે પડી ગઈ હોય છે. દરેક કાર્ય બીબાઢાળ રીતે થતું રહે છે. રોજ સવાર કે સાંજ નવીનતા સભર બનાવવાની ઈચ્છા બહુ ઓછા વ્યક્તિઓમાં હોય છે.

કોઈપણ વ્યક્તિને 'સારી વ્યક્તિ' કે 'ઉત્તમ વ્યક્તિ' તરીકે ક્યારે ઓળખી શકાય :

- ❖ કોઈ વિદ્યાર્થી સારી રીતે નિષ્ઠાથી ભણવાનું કાર્ય કરે તો તે સારો વિદ્યાર્થી કહેવાય.
- ❖ શિક્ષક પ્રમાણિક ભાવથી ટ્યુશનની લાલચ સિવાય વર્ગખંડમાં અધ્યાપન કાર્ય કરે તો તે ઉત્તમ શિક્ષક કહેવાય.
- ❖ અધિકારી નિષ્ઠાપૂર્વક લાંચની અપેક્ષા વગર કાર્ય કરે તો તે સારો અધિકારી કહેવાય.
- ❖ પોલીસ માત્ર ગુનેગારોને પકડવાનું જ કામ કરે, પરંતુ ગુનાઓની સંખ્યા ઘટે તેવું ન કરે તો તેને સારો પોલીસ ન કહેવાય.
- ❖ જે માતા - પિતા બાળક ભૂલ ન કરે તેવું વાતાવરણ તૈયાર ન કરે તો તેઓ આદર્શ માતા-પિતા ન બની શકે.
- ❖ જે ડોક્ટરો દર્દીને માત્ર સારી સારવાર આપે, પરંતુ સમાજમાં રોગનો ફેલાવો જ ન થાય તેવું કાર્ય ન કરે તો તેમને ઉત્તમ ડોક્ટર ગણી શકાય નહીં.

ગીતાના ઉપદેશ મુજબ દરેક વ્યક્તિ જીવનમાં બે પ્રકારના કાર્યો કરે છે : (૧) ક્રિયા અને (૨) કર્મ. જો કોઈપણ વ્યક્તિ કોઈપણ કાર્ય માત્ર આર્થિક ઉપાર્જન માટે જ કરે તો તેને ક્રિયા કહી શકાય. મોટાભાગના મનુષ્ય માત્ર આ જ કાર્ય કરતા હોય છે. પરંતુ જે કાર્ય

કરવાથી અન્યને ઉપયોગી બની શકાય અથવા સમાજોત્થાન થઈ શકે તેવા કાર્યને કર્મનો દરજ્જો પ્રાપ્ત થાય છે. ક્રિયા અને કર્મમાં પાયાનો તફાવત એ છે કે માત્ર પોતાના માટે જે કાર્ય કરવામાં આવે તેને ક્રિયા કહેવાય છે, જ્યારે અન્યોના વિકાસ માટેની પ્રવૃત્તિને જ કર્મ કહી શકાય. પોતાના માટે કરવામાં આવતા દરેક કાર્યોમાં માત્ર ને માત્ર સ્વાર્થ રહેલો હોય છે. 'સર્વજન હિતાય - સર્વજન સુખાય' માટે કરવામાં આવતી પ્રવૃત્તિના કેન્દ્રમાં નિઃસ્વાર્થપણું હોવાથી તેને કર્મ કહેવામાં આવે છે. બહુ ઓછા લોકો જ પોતાની તમામ જવાબદારીઓને ક્રિયામાંથી કર્મમાં પરિવર્તિત કરી શકે છે. મનુસ્મૃતિમાં પણ કહ્યું છે કે, "જે જે કામ કરવાથી આત્માને આનંદ થાય અને કર્મ બને તે તે કામ પ્રયત્નપૂર્વક કરો અને બાકીના કામ છોડી દો."

કમનસીબે આજે સમાજમાં કેટલાક કર્મચારીઓ, વ્યાપારીઓ, ડોક્ટરો, ઈજનેરો, રાજનેતાઓએ જે કર્મ કરવું જોઈએ તે કરતા નથી. તેઓ માત્ર ક્રિયા કરે છે. ધનપ્રાપ્તિને ધ્યાનમાં રાખીને જ જવાબદારી ઉઠાવે છે અને માત્ર કાર્ય કરતા રહે છે. જો તેઓ સામાજિક ઉન્નતિને ધ્યાનમાં રાખીને કાર્ય કરે તો તે કાર્યો ચોક્કસ કર્મ બને છે ને સમાજમાં સર્વની સુખાકારી - સમૃદ્ધિ વધે છે. ગાંધીજી, સરદાર પટેલ, લાલ બહાદુર શાસ્ત્રી, બાબુભાઈ જશભાઈ પટેલ, આંખોના નિષ્ણાંત ડૉ. દોશી, કેળવણીકાર નાનુભાઈ ભટ્ટ, મનુભાઈ પંચોલી, પૂ. રવિશંકર મહારાજ, વિનોબા ભાવે જેવા લોક સેવકોએ સમાજને જીવન સમર્પિત કરી ક્રિયા નહીં કર્મના સિધ્ધાંતની સમજ સમાજ સમક્ષ રજૂ કરી હતી. જે કાર્યથી પોતાને કે અન્યને કોઈ ફાયદો થાય કે ન થાય પણ સમાજને ફાયદો થાય તે કાર્ય ચોક્કસ 'કર્મ' બને છે. ગીતાના કર્મનો સિધ્ધાંત જ જીવનોપયોગી છે. તે જ જીવનને સફળતા - સાર્થકતા અર્પે છે. એટલે આપણું કાર્ય માત્ર ક્રિયા નહીં પરંતુ કર્મ બની શકે તેવું જીવન જીવવું જોઈએ.

- ❖ "તમે ભગવાનની નજીક કે દૂર એ તમારા કર્મ વડે જ નક્કી થાય છે." — ગુરુનાનક
- ❖ "ક્ષણવાર ભલે, તો યે સત્કર્મે જીવવું ભલું, મળે જો જીવવા લાંબુ દુષ્કર્મે તો યે ભૂંડું." — મહાભારત
- ❖ "આગથી બીઓ તેમ દુષ્કર્મથી પણ બીઓ." — સંત તિરુવલ્લુવર

SMART EXHAUST

ZERO ELECTRICITY

ECONOMICAL

DURABLE

રસીક પટેલ (ટુંડાવવાળા)

૯૮૨૫૪ ૨૧૨૨૦

વીકી પટેલ

૯૭૨૬૩૮૪૫૬૪

Mfg. Corrugated Sheets, Plane Sheets, Decorative Sheets, Skylight dome, Parking Shade, FRP Moulded Items

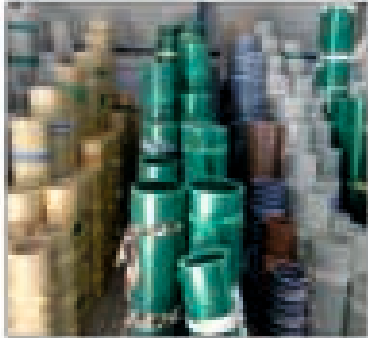

Shree **BALAJI**
FIBRE GLASS

2, Jogeshwari Estate, Nr. Revabhai Estate, Opp. Kevdawadi, C.T.M., Amraiwadi, Ahmedabad-26.

Ph. : 079-25852018, M. : 98254 21220, 97263 84564

Web : www.balajifiberglass.com • Email : info@balajifiberglass.com

મહાદેવની વિશ્વ વિખ્યાત મૂર્તિઓની યાત્રા

પ્રાચીન વિશ્વમાં કલાક્ષેત્રમાં ભારતનું સ્થાન ખૂબ પ્રતિષ્ઠિત છે. જ્યારે એક તરફ યવનો માનવ શરીરની દૈહિક સુંદરતા, મિશ્ર લોકો પોતાના પિરામીડની ભવ્યતા અને ચીની લોકો પ્રકૃતિની સુંદરતા દર્શાવવામાં સર્વોપરી હતા ત્યારે ભારતીયો પોતાના આધ્યાત્મ અને સંસ્કૃતિને મૂર્તિ સ્વરૂપ આપવામાં અદ્વિતીય હતા. એ આધ્યાત્મ જેમાં લોકોના ઉચ્ચ આદર્શ અને માન્યતાઓ સમાયેલી હતી. પાષાણ કાળમાં પણ મનુષ્ય પથ્થરના ઉપકરણોને કુશળતાપૂર્વક કોતરીને કે દબાણની તકનીક દ્વારા આકાર આપતો. પરંતુ ભારતમાં મૂર્તિ કલા હકીકતમાં હડપ્પા સભ્યતા દરમ્યાન જ અસ્તિત્વમાં આવી હતી. ત્યારબાદ સમયાંતરે મૂર્તિકલાનો વિકાસ મૌર્યયુગ, ગાંધારશૈલી, મથુરા શૈલીમાં થયો. જેમાં મથુરા શૈલી મૂર્તિકલાનો કારોબાર અકલ્પનીય છે. મૂર્તિઓ સ્થાપિત કરી એ સ્થાનનો આધુનિક જરૂરિયાતો મુજબ વિકાસ થતાં ભારતના બેસ્ટ પર્યટક સ્થળો અને યાત્રાધામો બન્યા છે. દેશ-વિદેશમાંથી આવતા લાખો લોકો એની મુલાકાત લેતાં સ્થાનિક રોજગારી સાથે દેશની આર્થિક સમૃદ્ધતા પણ વધે છે. અત્રે મહાદેવની વિશ્વ વિખ્યાત મૂર્તિઓ વિશે માહિતી શિવભક્તો માટે આપી છે, જે ચોક્કસ આપને ગમશે અને ઉપયોગી પણ થશે. શિવમૂર્તિઓની ઊંચાઈ માહિતીના આધારે આપી છે. માહિતીમાં કોઈ દોષ હોય તો ક્ષમ્ય ગણવા વિનંતી. તો ચાલો આપણે મહાદેવની વિશ્વ વિખ્યાત મૂર્તિઓની સફર નાથદ્વારાથી શરૂ કરીએ.

(૧) સ્ટેચ્યુ ઓફ બીલીવ - નાથદ્વારા, રાજસ્થાન (૩૫૧ ફૂટ) :

વિશ્વની સૌથી મોટી શિવમૂર્તિ અને દુનિયાની ચોથી સૌથી મોટી મૂર્તિ રાજસ્થાનના નાથદ્વારામાં આવેલ છે. ૨૦૧૨ માં શરૂ થયેલ આ પરિયોજનામાં દરરોજ ૧૦૦૦ થી વધુ શ્રમિકો અને ૮૦૦ થી વધુ એન્જિનિયર્સ કામ કરતાં હતાં. ભારતમાં સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટીમાં સરદાર પટેલની પ્રતિમા બાદ બીજા નંબરની આ શિવ પ્રતિમા છે. જે ૧૬ એકર જમીનમાં ઉદયપુર - જયપુર નેશનલ હાઈવે પર ગણેશ ટેકરી પર

નાથદ્વારામાં આવેલ છે. જે બંને બાજુ ૨૦ કિ.મી. દૂરથી જોઈ શકાશે. આ મૂર્તિમાં મહાદેવ ધ્યાન અને આરામની મુદ્રામાં બેઠેલા છે. સુપ્રસિદ્ધ મીરાજ ગ્રુપના ઓનર મદનલાલ પાલવાલજી દ્વારા મૂર્તિ બનાવાઈ છે. જેને 'સ્ટેચ્યુ ઓફ બીલીવ' નામ અપાયું છે. એટલે કે 'શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ' નું પ્રતિક. શિવમૂર્તિની હાઈટ પગના પંજાથી ઘૂંટણ ૬૫ ફૂટ, ઘૂંટણથી કમર ૧૫૦ ફૂટ, કમરથી ખભો ૨૮૦ ફૂટ અને ખભાની ચહેરાની હાઈટ ૬૦ ફૂટની છે. મૂર્તિને સિલ્વર અને કોપરનું ઝીંક કરેલ હોવાથી ૨૦ વર્ષ સુધી કલર ઝાંખો નહીં પડે. કલાકના ૨૫૦ કિ.મી.ની ઝડપે પવન ફૂંકાય તો પણ આ શિવમૂર્તિ સુરક્ષિત રહી શકે એવી ડિઝાઈનથી મૂર્તિ બનેલ છે. એટલું જ નહીં અમેરિકાથી મંગાવેલ સ્પે. લાઈટથી આ મૂર્તિ રાત્રે પણ મોતીની જેમ ચમકશે. મૂર્તિને ટાઢ, તડકો કે ભારે વરસાદની અસર ન થાય એ રીતે વાતાવરણ પ્રૂફ બનાવાયેલ છે. શિવની મૂર્તિની જટામાં પાણીના બે ટેન્ક છે. એક ટેન્કમાંથી જટામાંથી નીકળતા ગંગાજી દ્વારા શિવને ગંગાજળનો અભિષેક થાય છે અને બીજો ટેન્કનું પાણી, આગ કે ઈમરજન્સી માટે ઉપયોગમાં લેવાશે. શ્રદ્ધાળુઓ મહાદેવની પ્રદક્ષિણા કરી શકે એ માટે ૩૦૦ ફૂટ પરિક્રમા માર્ગ પણ તૈયાર કરાયો છે. 'સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી' ની જેમ શિવની મૂર્તિમાં ખભા સુધી જવા માટે બે VIP અને બે કોમન લીફ્ટની વ્યવસ્થા પણ કરાઈ છે. જેમાં સ્પે. લીફ્ટમાં ૧૩ અને કોમન લીફ્ટમાં ૨૮ લોકો એકી સાથે ૨૮૦ ફૂટની હાઈટ પર મહાદેવના ખભા સુધી પહોંચી નાથદ્વારાનો નજારો જોઈ શકે છે.

શિવજીની સામે બેઠેલા નંદીની હાઈટ ૨૫ ફૂટ અને લંબાઈ ૩૬ ફૂટ છે. આ ઉપરાંત ૩ ભવ્ય ગાર્ડન, ચિલ્ડ્રન પાર્ક, હર્બલ પાર્ક, ફૂડ કોર્ટ, મ્યુઝિકલ ફાઉન્ટન, બ્રીજ, નાના થિયેટર, હેન્ડીક્રાફ્ટ શોપની સાથે ૨૫૦ કારનું પાર્કિંગ થઈ શકે એવી વ્યવસ્થા છે. આ પ્રતિમા રાજકોટથી ૫૨૫ કિ.મી., અમદાવાદથી ૩૦૦ કિ.મી., ઉદયપુરથી ૫૦ કિ.મી., જયપુરથી ૩૮૫ કિ.મી., અજમેરથી ૨૨૫ કિ.મી., દિલ્લીથી ૬૨૫ કિ.મી. વડોદરાથી ૪૫૦ કિ.મી. અને મુંબઈથી ૮૦૦ કિ.મી. દૂર છે. કોઈપણ શિવભક્તનું આ વાંચીને શ્રદ્ધા અને ભક્તિ સાથે હૃદય પુલકિત થઈ જાય. આંખોમાં શિવની ચમક આવી જાય, હાથ-પગમાં એવી સ્ફૂર્તિ આવી જાય કે અત્યારે જ પહોંચી જઈએ મહાદેવના દર્શન કરવા 'સ્ટેચ્યુ ઓફ બીલીવ'. આવી અકલ્પનીય અને અદ્ભૂત શિવ પ્રતિમાનું નિર્માણ કરવા બદલ નાથદ્વારાના મિરાજ ગ્રુપને અભિનંદન.

યાત્રા સૃષ્ટિ

(૨) કૈલાસનાથ મહાદેવ - નેપાળ (૧૪૩ ફૂટ) :

નેપાળના ભક્તપુર જિલ્લામાં સાંગા ખાતે કાઠમંડૂથી કોદારી બોર્ડર (ચાયના) જતાં કાઠમંડૂથી આશરે ૩૦ કિ.મી. દૂર એક પહાડી પર આ મૂર્તિ આવેલ છે. જે રસ્તામાં ૧૦ કિ.મી. દૂરથી જોઈ શકાય છે. ઊભા શિવજીની આ મૂર્તિની ઊંચાઈ આશરે ૧૪૩ ફૂટ છે. આ મૂર્તિનું નિર્માણ કાર્ય ૨૦૦૪માં શરૂ થયેલ અને ૨૧ જૂન, ૨૦૧૧ ના રોજ અનાવરણ કરવામાં આવેલ. ૧૧ કરોડ રૂપિયાના ખર્ચે તૈયાર થયેલ આ મૂર્તિ ધનરાજ જૈન પરિવારે બનાવી છે. અહીં પહાડી પરથી નેપાળની પર્વતમાળાનો અદ્ભૂત નજારો જોવા મળે છે. મૂર્તિ પાસે ૧૨ જ્યોતિર્લિંગની સાથે અનેક મૂર્તિઓ આવેલ છે. અહીં ભોજનઆવાસની વ્યવસ્થા પણ ઉપલબ્ધ છે. નેપાળ જાવ તો અહીં જવાનું ભૂલતા નહીં.

(૩) મરૂદેશ્વર - કર્ણાટક (૧૨૩ ફૂટ) :

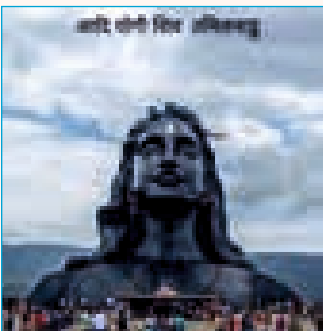
આ મૂર્તિ દક્ષિણ ભારતના કર્ણાટકમાં ઉત્તર કન્નડ વિસ્તારમાં ભટકલ જિલ્લામાં અરબી સમુદ્રના કિનારે કંદુકા પહાડી પર આવેલ છે. જે ત્રણેય બાજુ સમુદ્રથી ઘેરાયેલ છે. અહીં મરૂદેશ્વર મહાદેવનું આત્મલિંગ સ્થાપિત છે. જેનો સંબંધ 'રામાયણ કાળ' સાથે છે. મંદિરની બહાર આકાશને આંબતી ભગવાન શિવની આ મૂર્તિમાં શિવ પદ્માસન મુદ્રામાં ધ્યાન લગાવીને બેઠા છે. મરૂદેશ્વરનું પ્રવેશદ્વાર ૨૦ મંજીલનું છે. યાત્રિકો લીફ્ટ દ્વારા ૨૦ મા માળે પહોંચી શિવાલય શિવમૂર્તિ અને અનંત સુધી ફેલાયેલા અઘાટ સમુદ્રને જોઈ શકે છે.

(૪) શિવમૂર્તિ - વડોદરા, ગુજરાત (૧૨૦ ફૂટ) :

ગુજરાતના વડોદરા શહેરમાં સુરસાગર તળાવની મધ્યમાં વરદ મુદ્રામાં આશીર્વાદ આપતા મહાદેવની પૂર્ણ કદની મૂર્તિ આવેલ છે. જેની ઊંચાઈ ૧૨૦ ફૂટ છે. આ મૂર્તિની ડિઝાઈન દિલ્હીમાં આવેલ મંગલ મહાદેવી મૂર્તિ સમાન છે.

(૫) આદિ યોગી શિવ - તામિલનાડુ (૧૧૨ ફૂટ) :

મહાદેવના આદિ યોગી શિવનો માત્ર ચહેરો ધરાવતી

શિવ પ્રતિમા ૧૧૨ ફૂટ (૩૪ મી.) ઊંચી છે. જેની સ્થાપના ઈશા ફાઉન્ડેશનના સંસ્થાપક સદ્ગુરુ જગ્ગી વાસુદેવ દ્વારા ૨૦૧૭માં કરવામાં આવેલ તેનું અનાવરણ મહાશિવરાત્રી પર પ્રધાનમંત્રી નરેન્દ્ર મોદી દ્વારા ૨૪ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૭માં કરવામાં આવેલ. જેને

“ગીનીસ બુક ઓફ વર્લ્ડ રેકોર્ડ” માં સ્થાન મળેલ છે. શિવ પ્રતિમા ૫૦૦ ટન લોખંડ અને પથ્થરમાંથી બનાવવામાં આવેલ છે. આ મૂર્તિની ડિઝાઈન ખુદ સદ્ગુરુ દ્વારા તૈયાર કરાઈ હતી. એમના મતાનુસાર લોકોને યોગની પ્રેરણા આપવા આ મૂર્તિ સ્થાપિત કરાઈ છે. શિવને યોગના પ્રવર્તક માનવામાં આવે છે. એટલે એનું નામ ‘આદિયોગી’ રખાયું છે. વેલ્લીગીરીના પર્વતીય વિસ્તારની તળેટીમાં ‘ઈશા ફાઉન્ડેશન’ દ્વારા વિશાળ પ્રાકૃતિક અને નૈસર્ગિક વાતાવરણમાં આધ્યાત્મિક યોગ શિબિરો યોજાય છે. પરિસરમાં પ્રવેશતાં જ શુદ્ધતા, સાત્વિકતા અને પવિત્રતાની સાથે આધ્યાત્મિકતાનો અહેસાસ દરેક પર્યટકને અવશ્ય થાય છે. શિવ પ્રતિમા સામે નંદીની વિશાળ પ્રતિમા પણ આવેલ છે. બંને પ્રતિમા બ્લેક કલરની છે. કોઈમ્બતુરથી આ સ્થાને ૪૦ કિ.મી. મોટરમાર્ગે પહોંચી શકાય છે. આદિ યોગીની મૂર્તિ સૌથી વધુ લોકપ્રિય બની છે.

(૬) મંગલમૂર્તિ - મોરીશસ (૧૦૮ ફૂટ) :

આ મૂર્તિ મોરીશસમાં ગંગા તળાવ પાસે ઊભેલી મુદ્રામાં સ્થાપિત છે. આ સ્થળ મોરીશસના મધ્યમાં સાવને જિલ્લાના દુર્ગમ પહાડી વિસ્તારમાં આવેલ છે. જેની ઊંચાઈ ૧૮૦૦ ફૂટથી વધુ છે. આ સ્થળ મોરીશસનું સૌથી વધુ પવિત્ર સ્થળ મનાય છે. અહીં તળાવના કિનારે શિવાલય પણ આવેલ છે. શ્રદ્ધાળુ યાત્રિકો મહાશિવરાત્રી પર અહીં ખુલ્લા પગે શિવવંદના કરવા આવે છે.

(૭) શિવમૂર્તિ પ્રયાગરાજ - અલ્હાબાદ (૧૦૮ ફૂટ) :

મહાદેવની આ મૂર્તિ અલ્હાબાદમાં સંગમ સ્થાને આવેલી છે. જેની ઊંચાઈ ૧૦૮ ફૂટની છે.

(૮) શિવમૂર્તિ હરદ્વાર - ઉત્તરાખંડ (૧૦૮ ફૂટ) :

દહેરાદૂન - હરદ્વાર - દિલ્લી રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગ પર પરમ શિવ ઉપાસક ગુલશનકુમારની સ્મૃતિમાં વર્ષ ૨૦૦૩માં શિવની આકર્ષક પ્રતિમા બનાવવામાં આવેલ છે.

(૯) સિદ્ધેશ્વર શિવમૂર્તિ - (નામથી) સિક્કિમ (૧૦૮ ફૂટ) :

સિક્કિમના સોલોફોક પર્વત પર આવેલી શિવ પ્રતિમા સિદ્ધેશ્વરનાથ કે સિદ્ધેશ્વરધામ તરીકે પ્રખ્યાત છે. અહીં આવેલી શિવ પ્રતિમા પહાડના શિખર પર આવેલી હોવાથી આકાશના વાદળો પણ જાણે શિવને ચરણસ્પર્શ કરવા આવે છે. ક્યારેક વાદળો શિવ પ્રતિમાને ઘેરી લે ત્યારે દર્શન થતાં નથી એટલી ઊંચાઈ પર છે. અહીંથી મહાદેવ ચારધામ પરિસર અને ચારેબાજુ ફેલાયેલ પર્વતમાળાની જાણે દેખરેખ કરે છે. આ મૂર્તિની ચારેબાજુ ૧૨ જ્યોતિર્લિંગ આવેલા છે. આ ઉપરાંત ચારધામની પ્રતિકૃતિઓ પણ આકર્ષણનું કેન્દ્ર છે.

યાત્રા સૃષ્ટિ

(૧૦) શિવમૂર્તિ - હરીયાણા (૧૦૧ ફૂટ) :

દિલ્લીના પડોશી રાજ્ય હરિયાણાના ગંગાતાન ગામમાં મંગલનાથ મહાદેવની ૧૦૧ ફૂટની વિશાળ પ્રતિમા સ્થાપિત કરવામાં આવી છે. પદ્માસન મુદ્રામાં ધ્યાનસ્થ શિવજીની આ આકર્ષક પ્રતિમા એટલી સુંદર છે કે મૂર્તિ અને મહાદેવનાં હાવભાવ જોઈને આપણે પણ ધ્યાનસ્થ થઈ જઈએ.

(૧૧) શિવમૂર્તિ - હરદ્વાર (૧૦૦ ફૂટ) :

હર હર મહાદેવની ભૂમિ હરદ્વાની અતિ પાવન અને પવિત્ર ભૂમિમાં ગંગાનદીને કિનારે અસંખ્ય શિવાલયો અને શિવમૂર્તિઓ આવેલ છે. જેમાં બે સૌથી મોટી શિવ પ્રતિમા છે. જેમાંની બીજી શિવમૂર્તિ હર કી પૈડીના ઘાટથી થોડે દૂર આવેલ છે. એક હાથમાં ત્રિશૂલ અને બીજા હાથથી આશીર્વાદ આપતી મહાદેવના પૂર્ણ કદની પ્રતિમા આકર્ષક છે. હર કી પૈડી ભારતના સૌથી વધુ પવિત્ર ઘાટમાં એક છે. હરોજ સાંજે આ ઘાટ પર હજારો દીવડા સાથે ગંગામેયાની આરતી થાય છે.

(૧૨) શિવમૂર્તિ - ઓમકારેશ્વર (૯૦ ફૂટ) :

મધ્યપ્રદેશમાં બાર જ્યોતિર્લિંગમાંના એક ઓમકારેશ્વર મહાદેવની પવિત્ર ભૂમિમાં ૯૦ ફૂટની શિવમૂર્તિ સ્થાપિત થયેલ છે. ઓમકાર પર્વતના ગૌરી - સોમનાથ પ્રદેશમાં નર્મદા કિનારે સ્થાપિત કરાયેલ છે. આ શિવ પ્રતિમાની સ્થાપના રાજરાજેશ્વર ઈન્સ્ટીટ્યુટ દ્વારા ભારતના સંતશ્રી શિવગીરી મહારાજ દ્વારા કરવામાં આવેલ છે. ઓમકારેશ્વરથી યાત્રિકો મહાકાલેશ્વર પણ મહાદેવના દર્શને જઈ શકે છે.

(૧૩) શિવગીરી મહાદેવ - બીજાપુર (૮૫ ફૂટ) :

કર્ણાટકના બીજાપુર જિલ્લામાં શિવપુરમાં શિવગીરી મહાદેવનું શિવાલય સ્થાપિત છે. મંદિર પરિસરમાં જ શિવની વિશાળ મૂર્તિમાં શિવજીને યોગેશ્વર સ્વરૂપે બતાવાયા છે. શિવજી પદ્માસન મુદ્રામાં બેઠેલા છે. શિવનાં બંને હાથ જપ મુદ્રામાં છે. ૨૦૧૧માં આ મૂર્તિની સ્થાપના થયેલ છે.

(૧૪) નાગેશ્વર મહાદેવ - હારકા (૮૨ ફૂટ) :

૧૨ જ્યોતિર્લિંગમાં ગુજરાતમાં સોમનાથ અને નાગેશ્વરમાં બે જ્યોતિર્લિંગ છે. દ્વારકાથી આશરે ૨૦ કિ.મી. દૂર નાગેશ્વર મહાદેવ પરિસરમાં સ્થાપિત મૂર્તિ ૮૨ ફૂટ ઊંચી અને ૨૫ ફૂટ પહોળી છે. આ મંદિર પ્રારંભમાં ખૂબ નાનું હતું. બાદમાં પરમ શિવ ઉપાસક ગુલશન કુમારે નાગેશ્વર મંદિરને ભવ્યરૂપે આપવાની સાથે શિવમૂર્તિનું પણ નિર્માણ કર્યું.

(૧૫) શિવમૂર્તિ - હિમાચલ પ્રદેશ (૮૧ ફૂટ) :

હિમાચલ પ્રદેશના ઉના જિલ્લામાં અપર કોટલામાં ૮૧ ફૂટ

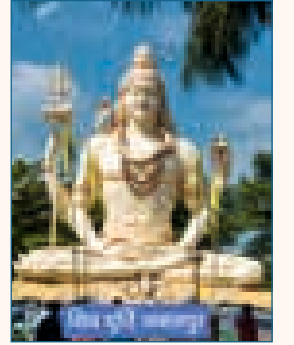
ઊંચી આ પ્રતિમા દૂરથી જોઈ શકાય છે. જંગલ અને પહાડોની વચ્ચે સ્થાપિત મૂર્તિ પહાડી વિસ્તારની આસ્થા અને શ્રદ્ધાનું પ્રતિક છે. અહીં પ્રાચીન શિવાલયનું પુનઃ નિર્માણ થતાં ભવ્ય શિવાલય બન્યું છે. અહીં દરેક માટે ભોજન વ્યવસ્થા પણ છે. ૧ કરોડ રૂપિયાના ખર્ચે આ મૂર્તિ વર્ષ ૨૦૦૬માં બનાવાયેલ છે. મહાશિવરાત્રી પર અહીં વિશાળ મેળો ભરાય છે.

(૧૬) મંગલ મહાદેવ - દિલ્લી (૮૦ ફૂટ) :

દિલ્લીમાં ઈન્ટરનેશનલ એરપોર્ટથી નજીક દિલ્લી-ગુડગાંવને જોડતા હાઈવે પર મહિપાલપુરમાં આવેલી આ શિવમૂર્તિ ૮૦ ફૂટ ઊંચી છે. ઊભા કદની આશીર્વાદ આપતી આ મૂર્તિની જમણી બાજુ માતા પાર્વતી, ગણેશ, કાર્તિકેયની સુંદર મૂર્તિ અને ડાબી બાજુ નંદી અને સામે શિવલિંગ સ્થાપિત થયેલ છે. દૂરથી પણ મૂર્તિના દર્શન થાય છે.

(૧૭) કર્પૂર શિવમૂર્તિ - જબલપુર (૭૬ ફૂટ) :

મધ્યપ્રદેશના સુપ્રસિધ્ધ જબલપુરના કચનારમાં આવેલી આ શિવ પ્રતિમાને જોઈ શિવભક્તો મોહિત થઈ જાય છે. અહીં ભગવાન શિવ કર્પૂર ગૌરં રૂપમાં પદ્માસન મુદ્રામાં ધ્યાન કરતાં બતાવાયા છે. શિવનું સૌમ્યરૂપ ભક્તોને મોહિત કરનારું છે. મૂર્તિ પાસે ૧૨ જ્યોતિર્લિંગની સ્થાપના પણ છે. જબલપુર ભેડાઘાટ, વોટરફોલ્સ, ૬૪ યોગિની મંદિર અને કાન્હા નેશનલ પાર્ક માટે પ્રખ્યાત છે.

(૧૮) કેમ્ફોર્ટ શિવમૂર્તિ - બેંગલોર (૬૫ ફૂટ) :

૬૫ ફૂટ ઊંચી આ શિવ પ્રતિમાની સ્થાપના ૧૯૮૫ માં થયેલ છે. પદ્માસન અવસ્થામાં બિરાજમાન મહાદેવની મૂર્તિની પૂજાભૂમિમાં કૈલાસ પર્વત તથા પ્રવાહિત ગંગા નદીના પણ દર્શન થાય છે. કૈલાસ પર્વત પર ધ્યાનસ્થ મુદ્રામાં મગ્ન મહાદેવની મૂર્તિ અત્યંત આકર્ષક અને ભાવવાહી છે. બે હાથ ધ્યાનસ્થ મુદ્રામાં અને અન્ય બે હાથમાં ત્રિશૂલ અને ડમરૂ છે.

(૧૯) ભિલેશ્વર મહાદેવ - ઓડીસ્સા (૬૧ ફૂટ) :

ઓડીસ્સાના ભંજનગર ખાતે ચંદ્રશેખર મહાદેવ મંદિર પાસે સ્થાપિત આ મૂર્તિનું અનાવરણ ૨૦૧૩માં થયેલ છે. આ મૂર્તિમાં મહાદેવ વ્યાધ્યર્મ પર વિશ્રામ મુદ્રામાં બેઠેલા જણાય છે. ■

મો. ૯૪૨૭૪ ૯૫૧૭૫ Email : ykgoswami@gmail.com

પુણ્યભૂમિ ભારત

જગતની કોઈપણ ભૂમિ પુણ્યભૂમિ હોવાનો દાવો કરી શકે તેમ હોય તો એ ભારતભૂમિ જ છે. એ ભૂમિમાં વિશ્વના જીવોને કર્મના હિસાબ ચૂકવવા આવવું પડે છે. એ ભૂમિમાં પ્રભુપંથે પરવરતા પ્રત્યેક આત્માએ પોતાનું અંતિમ ધામ પામવા આવવું જ પડે છે. એ ભૂમિમાં માનવતાએ નમ્રતા, ઉદારમતા, પવિત્રતા અને શાંતિની ચરમસ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી છે. આંતરનિરીક્ષણ અને આધ્યાત્મિકતાની એ શ્રેષ્ઠ ભૂમિ છે.

પ્રાચીન ઇતિહાસ :

ભારતનો પ્રાચીન ઇતિહાસ અમોઘ શક્તિ અને તેનાં વિવિધ કાર્યો, અનંત જોમ, વિવિધ શક્તિઓના આઘાત - પ્રત્યાઘાતનાં સંમિશ્રણ અને તે ઉપરાંત એક દૈવી માનવજાતની ગંભીર વિચારણાનાં વર્ણનોથી ભરપૂર છે. ઇતિહાસ એટલે કે વળ રાજામહારાજાઓની ગાથાઓ અને સમાજનાં ચિત્રો, એ કાળના સત્તાધીશોની અનિષ્ઠ કામનાઓ, ક્રોધાનલ, લોભ, આદિ સારીનરસી ભાવનાઓથી પરિણમેલા કૃત્યોનું ચિત્રણ અને એ યુગના સમાજ પર તેના પ્રત્યાઘાતનું દર્શન હોય તો એવો ઇતિહાસ કદાચ ભારત પાસે નથી, પરંતુ ભારતના ધાર્મિક સાહિત્યની લીટીએ લીટી, એની કવિતાનો મહાસાગર, એનું તત્ત્વજ્ઞાન અને વિવિધ વૈજ્ઞાનિક કાર્યો, અમુક રાજા મહારાજાઓનાં વંશવૃક્ષો અને જીવનપ્રસંગો યા જીવનકથાઓ કરતાં હજારો ગણી સ્પષ્ટ રીતે, સંસ્કૃતિના ઉદયકાળ પહેલાં પણ, ભૂખ, તૃષ્ણા, કામ અને લોભ આદિથી પ્રેરાયા છતાં જે વિશાળ ને અગાધ માનસિક શક્તિથી વિવિધ માર્ગો અને વિવિધ સાધનોથી વિખ્યાતિની પરાકાષ્ટાએ પહોંચ્યો, એની

સ્પષ્ટ ભૂમિકાનું અને પ્રગતિના પ્રત્યેક પગલાનું આપણને સુભગ દર્શન કરાવે છે. યુગોથી પ્રકૃતિ વિરુદ્ધના સંગ્રામમાં મેળવેલા અસંખ્ય વિજયોના એ વિજય ધ્વજો પ્રતિકૂલ સંજોગોના ભયંકર વાયુ સપાટાથી તૂટી-ફૂટી હાલતમાં પડ્યા છે અને યુગોથી જર્જરિત બની ગયા છે છતાં હજીયે તે પ્રાચીન ભારતની ગૌરવગાથા ગાઈ છે.

આધ્યાત્મવાદની જન્મભૂમિ :

આ જ એ પ્રાચીન ભૂમિ ! કોઈપણ પ્રદેશમાં પાંગરે તે પહેલાં જ્ઞાને આ જ ભૂમિમાં વાસ કર્યો. આ જ એ ભારતવર્ષ ! જાણે એની આધ્યાત્મિકતાનો પ્રચાર સિંધુ સમોવડી સરિતાના તરંગો દ્વારા વિરાટ સપાટી પર રેલાઈ છે. એનો અડગ હિમાલય એનાં બરફછાયા શૃંગોથી નજર ન પહોંચે એટલો ઊંચે ને ઊંચે વધી છે - જાણે સ્વર્ગના અગમ્ય ભેદ ઉકેલવા એ મથી ન હોય ! આ જ એ ભારત ! એની ભૂમિ પર યુગયુગાન્તરના સંત-મહંતોએ વિહાર કર્યો છે.

આ જ ભૂમિ પર પહેલી જ વાર માનવ-પ્રકૃતિનું સંશોધન હાથ ધરવામાં આવ્યું. આંતરિક જગતનો ક્યાસ કાઢવા મંથન થયું. આ જ ભૂમિમાં આત્માના અમરત્વના સિદ્ધાંતોએ પહેલવહેલો આકાર લીધો. નિસર્ગમાં અને મનુષ્યમાં અંતેવાસી બની રહેલા અને ચોમેર નજર રાખતા ઈશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થયો અને આ જ પ્રદેશમાં ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનના ઉત્તમોત્તમ આદર્શો છેક સંપૂર્ણતા સુધી વિકાસ પામ્યા. આ જ પ્રદેશમાંથી ઊછળતા થનગનતા તરંગો પેઠે આધ્યાત્મિકતાએ અને તત્ત્વજ્ઞાને વારંવાર બહાર ઘસી જઈને સમગ્ર વિશ્વને આવરી લીધું હતું.

દેવત્વ પ્રાપ્તિ માટે સંઘર્ષ :

કેવી ધન્ય ભૂમિ ! આ પવિત્ર ભૂમિ પર કોઈપણ ઊભો રહે. ભલે પછી એ માતૃભૂમિનું જ બાલ હોય કે પરદેશી હોય. એનો આત્મા જો પશુ કોટિની હીન કક્ષાએ પહોંચી નહિ ગયો હોય તો એને, પશુને દેવ બનાવવા સદીઓથી મંથન કરતા અને જેના પૂર્વજોને ખોળવામાં ઇતિહાસ પણ નિષ્ફળ નીવડ્યો છે એવા જગતના શ્રેષ્ઠ અને સૌથી વધુ પુણ્યશાળી પુત્રોના જીવંત વિચારો ચોમેરથી સ્પર્શી જશે; આખું વાતાવરણ જ આધ્યાત્મવાદના ધબકારે ધબકી રહેલું જણાશે.

તત્ત્વજ્ઞાન, નીતિશાસ્ત્ર અને આધ્યાત્મવાદ માટે આ પુનિત ભૂમિ છે. જે માનવીને પશુત્વ વિરુદ્ધના તેના સંઘર્ષમાં વિશ્રામસ્થાને પ્રદાન કરે છે. પશુતાનો અંચળો ફેંકી દઈ જન્મ-મરણથી પર, સદા આશીર્વાદ પામેલા અમર આત્મા તરીકે પ્રત્યક્ષ થનારનો અહીં વાસ છે. આ ભૂમિમાં તો ઉલ્લાસની પ્યાલી પણ છલકાતી ભરેલી હતી અને દુઃખના દરિયા પણ ડહોળાયા હતા; પરંતુ આ ભૂમિમાં જ મનુષ્યે પહેલી જ વાર શોધી કાઢ્યું કે એ બધું મિથ્યાભિમાન હતું. આ જ ભૂમિમાં યૌવનઝૂલે ઝૂલતાં, વૈભવ વિલાસમાં મહાલતાં સત્તાની વિપુલતા અને યશકલગીથી અલંકૃત થતાં થતા પણ પહેલી જ વાર મનુષ્ય માયાની એ શૃંખલાઓ તોડીને છટકી શક્યો.

અને અહીં જ, માનવતાના આ મહા-સાગરમાં, સુખ અને દુઃખ, બળ અને નિર્બળતા, સંપત્તિ અને દરિદ્રતા, આનંદ અને વિષાદ, હાસ્ય અને અશ્રુ તેમજ જીવન અને મૃત્યુના જંગ ખેલતાં ખેલતાં અનન્ત શાંતિના પ્રવાહી ડોલનમાં ત્યાગનું સુરેખ સિંહાસન ખડું થયું. ■ (વધુ આવતા અંકે)

“હે યુવાન...તું તારા પોતાના વિચારોથી સમૃદ્ધ થા”

હે યુવાન...તું તારા પોતાના વિચારોથી સમૃદ્ધ થા...કોઈના ઊછીના લીધેલા વિચારોથી નહિ, આપણે આપણા પોતાના કોંક્રિટ વિચારોથી સમૃદ્ધ હોવા જોઈએ,...શું સાચું...શું ખોટું... તેનું સ્વયં મૂલ્યાંકન તું જાતે જ કરી લે, લોકોના અભિપ્રાય આધારિત મૂલ્યાંકન ક્યારેય સાચું હોઈ શકે નહિ, દરેક ઘટનાનું...દરેક નવા વિચારોનું... દરેક નવા બિઝનેસ સાહસનું વિશ્લેષણ તું જાતે જ કર, બીજાઓ દ્વારા જે રસ્તો કંડારવામાં આવ્યો છે તે રસ્તો કદાચ સરળ અને સહેલો હોઈ શકે પરંતુ તું તારો રસ્તો જાતે કંડારી દે, બીબાઢાળ ચીલાયાલુ જીવન તો સૌ કોઈ જીવી શકે પરંતુ સંઘર્ષમય... કઠિન...ખડકાળ...ખરબચડા ધારદાર પથ્થરો ઉપર પણ પોતાનો અલગ ચીલો પાથરતા લોકો પોતાના લક્ષ્યાંક સુધી જલ્દી પહોંચી શકે છે, જે અઘરું હોય છે ત્યાંજ સફળતા વિરામ કરતી હોય છે, હે યુવાન તું પુરુષાર્થ કરીને મહાકાય પહાડોને ચિરીને તું તારો રસ્તો કંડારી દે...

હંમેશાં જુદું વિચારો, કુંડાળાની બહાર નીકળીને અમુક નિર્ણય કરવા પડે, ઐતિહાસિક અને ક્રાંતિકારી નિર્ણય લેવા પડે અને આવા નિર્ણયો તમારા જીવનને મહેંકાવી દેશે તે નક્કી, સરહદ ઓળંગીને વિચારો, હટકે વિચારો, સામાન્ય બનીને નહિ પરંતુ અસામાન્ય બનીને વિચારો, જે કોઈએ વિચાર્યું નથી તે તમે વિચારશો ત્યારે જ સફળતા તમારા કદમ ચૂમશે તે નક્કી, ક્યારેક પાકા રસ્તાનો સલામત રસ્તો છોડીને ખાડા ટેકરાવાળા ખરબચડા કાચા રસ્તા ઉપર આગળ વધીને સાહસ કરી જો, બંધિયાર કૂવામાંથી બહાર નીકળશો તો જ ખુલ્લા તળાવ...રૂમરૂમ વહેતી નદીઓ, ખડખડ વહેતા પાણીના ઝરણાનો અનુભવ કરી શકશો, જંગલો ખુંદતા ખુંદતા જ વહેતા ઝરણાના દર્શન કરી શકશો, જીવનભર કૂવામાં રહેનાર દેડકાને તો એમ જ લાગશે કે પૂરું ભ્રમ્માંડ આ કૂવામાં સમાયેલું છે અને કૂવાની બહાર કોઈ દુનિયા જ નથી, પરંતુ આ વિશાળ પૃથ્વીની બહાર પણ કોઈ જીવ વસેલા હોઈ શકે છે તે શક્યતાને ક્યારેય નકારી શકાય તેમ નથી. એ જીવ માણસ જેવા જ હોય તે જરૂરી નથી. આકાર, કદ, દેખાવ કંઈ પણ હોઈ શકે, આભની ઊંચાઈ માપતા પહેલાં આપણે આપણા વિચારોની દોર આભ સુધી અચૂક લાંબી કરવી પડે તે નિર્વિવાદ છે.

હે યુવાન...તું તારો ખભો એટલો મજબૂત કર કે તારે બીજાના ખભાના ટેકાની જરૂર જ રહે નહિ, જે કોઈ વ્યક્તિ પોતાના માટે પોતાનું કોઈ સ્ટેન્ડ નથી લઈ શકતી તેવી વ્યક્તિઓ હંમેશા બીજાના ખભે ટેકો શોધતા ફરે છે, પોતાના વિચારોથી તેઓ આગળ વધી શકતા નથી, આને આવું કર્યું એટલે મારે કરવું જોઈએ, આ આવું નથી કરતા એટલે મારાથી ના થાય, બીજાએ ચીલો પાથરેલો હોય તેમાં આંખો મીંચીને ચાલતા રહેતા હોય છે,...પોતે સક્ષમ હોવા છતાં જાતે રસ્તો કંડારી શકતા નથી, આ રીતે બીજાએ જે રસ્તો હોય તેમાં તેઓને સલામતી લાગતી હોય છે.

હે યુવાન...તું તારા જીવનને મૂલ્યો આધારિત બનાવ, જેથી ખુલ્લી કિતાબ જેવું તારું જીવન બને, ખુલ્લી મુઠ્ઠી સાથેનું...નિર્લેપભાવે તારું જીવન

હશે તો તારે કંઈ ઢાંકવાનું રહેશે નહિ, જેને કંઈ ઢાંકવાનું હોય તેને ચિંતા રહે કે લોકો જાણશે તો શું થશે? જીવનમાં મૂલ્યો આધારિત પ્રગતિ કરીને તું તારા લક્ષ્યાંકોને સિદ્ધ કરી બતાવ.

સૌથી વધારે દુઃખી થવાનો એક માત્ર રસ્તો...“લોકો શું કહેશે??” અરે ભાઈ તમે કશું નહિ કરો તો પણ લોકો એમ કહીને મેંહણા મારશે કે આ ભાઈ કશું કરતા જ નથી.

કોઈ પણ પ્રકારનો ઉભો થતો કાલ્પનિક ડર તમારા જીવનને ખોખલું કરી નાખે છે, ડરની સામે જો તમે પડકાર ફેંકશો તો ડર છુમંતર થઈ જશે, એવા દરેક યુવાનો જે આવા ડરની સામે બાથ ભીડીને જીવનમાં કેક કરી બતાવવાની તીવ્ર જીજીવિષા લઈને ઝઝૂમી રહ્યા છે તેવા દરેક યુવાનને ખૂબ ખૂબ શુભેચ્છાઓ આશીર્વાદ...

હે યુવાન...ક્ષણભરની છે જીવન...જીવી લો જીવન... વિતાવેલો સમય કદી પાછો આવતો નથી!

કાલે શું થવાનું છે ખબર નહિ કાંઈ! લાભ નુકશાનનું ગણિત માંડ્યા વગર...જીવી લો જીવન, ક્યારે શું થશે ખબર નહિ કાંઈ...જીવન અણમોલ છે જીવી લો જીવન ફરિયાદોના પોટલાં બાંધી બાંધીને કરશો શું??... જેમને માટે તમારી ફરિયાદો હશે તે પણ પહોંચી ગયા છે ભગવાનને ઘેર..., તો કોની ફરિયાદો કોને કરશો??...બસ જીવી લો જીવન ભવિષ્યની કલ્પનાઓ...મહત્વકાંક્ષાઓ...સપનાઓ અને ભૂતકાળની વેદના દુઃખો પીડાઓ વચ્ચે ઝીલા ખાતી જીવન, બસ આટલી જ છે જીવન... સતત દોડતો...હાંફળો ફાંફળો થતો માણસ વર્તમાનને થકવાડી દે છે પછી વર્તમાનમાં જીવવાનું જ ભૂલી જાય છે.

બસ આટલી જ છે જીવન...જીવી લો જીવન, વર્ષો વીતતા જાય છે...સમય પણ ભાગતો રહે છે...દોડતા માણસનો રસ્તો ક્યારેય પૂરો થતો જ નથી અને અચાનક રસ્તો બંધ થઈ જાય છે, અને માણસ ચત્તોપાટ થઈને પડી જાય છે અને લાંબી મંઝિલે ઉપડી જાય છે, બસ આટલી જ છે જીવન...જીવી લો જીવન,

જીવનની ધારણાઓ, માન્યતાઓ, અભિપ્રાયો, હઠ, જીદ બધું જ અધૂરું મૂકીને માણસ ખાલી હાથે પ્રયાણ કરી દે જે બસ આટલી જ છે જીવન...જીવી લો જીવન. ■

મો. ૯૮૨૫૦ ૧૪૦૬૩

ભોજન તથા આરોગ્યનું વૈદિક મેનેજમેન્ટ

ભોજનનું વૈદિક મેનેજમેન્ટ :

ભોજન અથવા અન્ન શરીર માટે આવશ્યક છે. અથર્વવેદમાં અન્નની મહત્તા ગાતા ઋષિ જટિક્રાયન કહે છે કે ખેતી કરનારા લોકો જમીન ખેડવા વિશેના નિયમોને ક્રિયાન્વિત કરતા રહે, તે કૃષિવિદ્યા દ્વારા અન્નવાન થાઓ. એ અન્ન અમે વિવસ્વાન (સૂર્ય) ને બલિદ્રુપે આપીએ છીએ. અમારું અન્ન યથાયોગ્ય અને મધુર થાઓ. (અથર્વવેદ ૬-૧૧૬-૧)

આ મંત્રમાં અન્નવિદ્ એવો શબ્દ વપરાયો છે. અન્નવિદ્યાને જાણનાર અન્નવિદ્ કહેવાય છે. અન્ન શરીરને બળ અને ઓજસ આપે છે. અન્ન તેજ, ઊર્જા, બળ અને સામર્થ્ય છે. આથી ઋગ્વેદ ૧૦-૫-૩૪ માં અન્ન જેવા તેજવાળો એવો શબ્દ વપરાયો છે

વિષ્ણોઃ ક્રમોઽતિ સપલ્હા કૃષિ સંશતોઽન્નતેજાઃ ॥

(ઋગ્વેદ-૧૦-૦૬-૩૪)

આ અન્ની પ્રાર્થના માટે ઋષિ બ્રહ્મોદન શબ્દ પ્રયોજે છે. ઋગ્વેદ ૧૦-૧૧૭ માં સૂક્તમાં વેદ ભગવાન કહે છે :

કેવલાધો ભવતિ કેવલાદી । (૧૦-૧૧૭-૬)

“જે એકલો ખાય છે તે પાપી છે. તે અન્ન નથી ખાતો, તે પોતાના પાપ ખાય છે. ભગવદ્ગીતા પણ કહે છે : જે મનુષ્ય પોતાના માટે રાંધે છે તે પાપ ખાય છે.

(૧) અન્ન બ્રહ્મ છે. પરમાત્માનું સર્જન છે. આથી અન્નનો બગાડ ન થવો જોઈએ.

(૨) અથર્વવેદ ૭-૬૦-૫માં **અન્નસ્ય કીલાલઃ** અન્નનો સારભૂત અંશ. અન્નમાં પણ જે બળવાન અન્ન હોય તેવું ખાવું જોઈએ. ફાસ્ટફૂડથી બચવું જોઈએ. જે અન્નમાં સાર નથી, સત્ત્વ નથી એવાં અન્નને લેવાથી કોઈલાભ નથી.

(૩) અન્ન પ્રાણ છે. અન્ન બળવાન છે. અન્ન બ્રહ્મનો અંશ છે. અન્નથી પ્રજા ઉત્પન્ન થાય છે. અન્ન પ્રજનન શક્તિ છે તેવું ઐતરીય બ્રાહ્મણ ૨-૮૮-૩માં કહેવાયું છે.

(૪) **સહ વો અન્નભાગઃ** । એકલા અન્નને છોડીને ન ખાવું જોઈએ. અન્ન અને પાણીમાં સાથે હોય તેને હિસ્સો આપવો જોઈએ.

(૫) ઋગ્વેદ ૧૦-૧૧૭માં ઋષિ કહે છે કે, કૃપણ, કંજૂસ, લોભી લોકોનું અન્ન ના ખાવું જોઈએ. એવું અન્ન સાક્ષાત્ મૃત્યુ છે. આમ, અન્ન અમૃત પણ છે, વિષ પણ છે.

(૬) **અત્તિ ભૂતાનિ** અન્ન વધારે ખવાય તો અન્ન જ માણસને ખાઈ જાય છે.

(૭) **અદ્યતે ભૂતૈઃ** પ્રાણીઓ અન્નને ખાય છે. અન્ન સાત્ત્વિક, રાજસ અને તામસ હોય છે. એના સેવનથી શરીર, મન, બુદ્ધિમાં પરિવર્તનો થાય છે. પુનઃ એની ચર્યા કરીશું.

આરોગ્યનું વૈદિક મેનેજમેન્ટ :

આજનું વિશ્વ સંપત્તિ, વાસના, લોભ કામ અને વિવિધ એપણાઓ પાછળ દોડે છે. પાશ્ચાત્ય સભ્યતાના પ્રભાવમાં કોઈપણ રીતે જ સમૃદ્ધ થવું, ધનવાન થવું, સ્પર્ધામાં બીજાથી આગળ નીકળી જવું, એવી ભાવના છે. આ કારણે સમાજ બિમાર છે. સમાજનો રોગ વ્યક્તિને લાગુ પડ્યો છે. એટલે માણસ અંદર અને બહારથી અસ્વસ્થ હતાશ, રોગિષ્ઠ અને નિર્બળ બનતો જાય છે.

વૈદિક જીવન માટે સારું આરોગ્ય પ્રાપ્ત કરવાના ઉપાયો છે. આ ઉપાયો વેદોથી જ સૂચવવામાં આવ્યાં છે. મહાકવિ કાલિદાસ કહે છે કે **શરીરમાઘં ખલુ ધર્મસાધનમ્ ।**

મહામુનિ ચરક કહે છે કે,

ધર્માર્થકામમોક્ષણામારોગ્યં મૂલમુત્તમમ્ ॥ (ચરકસૂત્ર ૩/૩૫)

ઋગ્વેદના ઋષિ દસમાં મંડળમાં ૧૩૭માં સૂક્તમાં રોગના નિવારણ માટે પ્રાર્થના કરે છે. આ સૂક્ત ‘રોગ નિવારણ સૂક્ત’ તરીકે જાણીનું છે. ઋષિ કહે છે કે-

‘ત્રાયન્તમિહ દેવાસ્ત્રાયતાં મરુતાં ગણઃ ।

ત્રાયન્તાં વિશ્વા ભૂતાનિ યથાયમરપા અસત્ ॥’

(ઋક્ ૧૦/૧૩૭/૫)

‘આ રોગીની રક્ષા કરો. હે મરુદ ગણ ! આ રોગીની તમે રક્ષા કરો. બધા જ પ્રાણીઓ તેની રક્ષા કરે જેથી રોગી તેનો સ્વાસ્થ્ય-લાભ પામી શકે. આચાર્ય સુશ્રુત દુઃખના સંયોગને વ્યાધિ કહે છે. રોગના ચાર પ્રકારો છે :

(૧) **આગન્તુક :** જે રોગ અકસ્માતથી ઉત્પન્ન થાય છે. જેમ કે પડવું, આકડવું, આઘાત લાગવો, સર્પદંશ થવો કે હિંસક પ્રાણીઓના કરડવાથી થતો રોગ.

(૨) **કાયિક રોગ :** શરીરમાં ઉત્પન્ન થનારા રોગો વિવિધ પ્રકારના તાવ, શરદી, માથાનો દુઃખાવો વગેરે.

(૩) **માનસ રોગ :** મનની સાથે સંબંધિત રોગ એમાં મૂર્ચ્છાવસ્થા, બેભાન થવું, મનની નબળાઈઓ, પાગલપણું વગેરે.

(૪) **સ્વાભાવિક રોગ :** આવા રોગો પ્રાકૃતિક હોય છે. આ રોગો ભૂખ, તરસ, વૃદ્ધાવસ્થા વગેરે છે.

(સુશ્રુતસંહિતા ૧-૨૩-૨૪)

આરોગ્ય સૃષ્ટિ

આ બધા રોગો કર્મ તથા દોષોથી ઉત્પન્ન થાય છે. કેટલાક રોગો આહાર, વિહારમાં અસાવધાની વધુ પડતો શ્રમ અથવા મિથ્યા પરિશ્રમ કે આચાર-વિચારને લીધે થાય છે.

કર્મ જ રોગોની ચિકિત્સા :

આમ તો સર્વ રોગો પૂર્વજન્મના કે આ જન્મના પાપને લીધે થાય છે. આથી, આરોગ્યના લાભ માટે પૂજા, દાન, દયા, યજ્ઞ વગેરે પણ સાથે કરવા જોઈએ. આપણે જાણીએ છીએ કે, એક જ દવા હોવા છતાં બધા રોગ એ દવાથી સાજા થતાં નથી. આથી એલોપથીની દવાઓ પણ દરેક રોગ માટે સફળ થતી નથી.

આયુર્વેદ માને છે કે, રોગ ન થવો એ સૌથી ઉત્તમ છે. પરંતુ રોગ હોય તો રોગીના શરીરના લક્ષણો રોગની ઓળખ અને વિવિધ રોગોના પ્રકારો પણ વિચારવા પડે.

આરોગ્ય અને ભોજન :

આરોગ્યનો સૌથી મોટો આધાર ભોજન છે. આથી જ અથર્વવેદમાં અન્નની સ્તુતિ છે. તૈત્તિરિય ઉપનિષદ સ્પષ્ટ કહે છે કે - અન્નથી પ્રેમ જન્મે છે. પ્રાણીઓ અન્નના આશ્રયે રહે છે અને અંતે અન્નમાં વિલીન થાય છે. અન્ન બધા તત્ત્વોમાં શ્રેષ્ઠ છે. અન્ન સર્વ ઔષધિરૂપ છે. બ્રહ્માનંદવલ્લી, અનુવાક-૨)

ભૃગુ ઋષિને જ્ઞાન થયું કે અન્ન એ જ બ્રહ્મ છે. અન્નથી જ પ્રાણીઓ જીવતા રહે છે. (ભૃગુવલ્લી અનુવાક-૨)

(૧) શુદ્ધ અન્ન ખાવું. (૨) સાત્ત્વિક અન્ન ખાવું. (૩) અન્નમાં પૂજ્યભાવ રાખીને ખાવું. (૪) અન્નની નિંદા ન કરવી.

સ્વસ્થ રહેવા માટે આરોગ્યના મૂળ તત્ત્વ તરીકે અન્નને માનીને શુદ્ધ અન્ન ખાવાથી સ્વસ્થ રહી શકાય છે. ભગવાન કૃષ્ણ ભગવદ્ગીતામાં આથી જ કહે છે કે વધુ ખાનારને યોગ સિદ્ધ થતો નથી એમ ન ખાનારને પણ યોગ સિદ્ધ થતો નથી. નિરોગી રહેવા માટે અન્નનું ઉચિત રીતે સેવન જરૂરી છે.

અન્ન, મન અને આરોગ્ય :

છાન્દોય ઉપનિષદ કહે છે કે -

‘આહારશુદ્ધૌ સત્ત્વશુદ્ધિઃ સત્ત્વશુદ્ધૌ ધૃવા સ્મૃતિઃ ।
સ્મૃતિલભ્ને સર્વગ્રનથીનાં વિપ્રમોક્ષઃ ॥’

(છાન્દોગ્યોપનિષદ ૭/૨૬/૨)

સ્વચ્છ અને સાત્ત્વિક આહાર લેવાથી શરીર સ્વસ્થ રહે છે. શરીર સ્વસ્થ રહેવાથી મન સ્વસ્થ રહે છે અને મનની સ્વસ્થતાને લીધે સ્મરણ શક્તિ તીવ્ર બને છે. સ્મરણ શક્તિ પ્રખર હોય તેની શરીરની ગ્રંથિઓ પણ શુદ્ધ રહે છે.

અષ્ટાંગ હૃદયમાં આરોગ્ય માટે નીચેની જીવનચર્યા બતાવે છે. સ્વસ્થ વ્યક્તિએ શું કરવું જોઈએ? તેનું એક ચિત્ર છે.

‘બ્રાહ્મો મુહૂર્તે ઉત્તિષ્ઠેત સ્વસ્થો રક્ષાર્થમાયુષઃ ।
શરીરચિન્તાનિર્વર્ત્ય કૃતશૌચવિધિસ્તતઃ ॥’

(સ્. ૨/૧)

સ્વસ્થ વ્યક્તિએ પ્રાતઃકાળે બ્રહ્મમુહૂર્તમાં જાગીને ભગવદ્ સ્મરણ કરવું, પછી સ્વાસ્થ્યની ચિંતા કરવી અને પછી શૌચક્રિયાઓ કરવી.

આરોગ્ય માટે આધ્યાત્મિકતા :

પદ્મપુરાણ ઉત્તરખંડના ૨૬૦ માં અધ્યાયમાં કહેવાયું છે કે - શ્રી હરિના ત્રણ નામ લેવાથી વિષ રોગ અને અગ્નિનો ભય રહેતો નથી. ‘ૐ અધ્યુતાય નમઃ ।’ ‘ૐ અનન્તાય નમઃ ।’ ‘ૐ ગોવિન્દાય નમઃ ।’ (પદ્મપુરાણ, ઉત્તરખંડ-૨૬૦, ૧૮ થી ૨૧)

અપથ્યનું સેવન ન કરવું :

શ્રીમદ્ ભાગવદ્ પુરાણ સ્પષ્ટ કહે છે કે - જે સુપથ્ય ખોરાક ખાય છે અને અપથ્યનું સેવન નથી કરતો તે રોગના વશમાં આવતો નથી. (શ્રીમદ્ભાગવત-૬-૧-૧૨)

આ રીતે જેનું મન માંદુ પડે છે તેનું શરીર માંદુ પડે છે. જે અયોગ્ય ખોરાક ખાય તે શરીર અને મનથી બિમાર પડે છે.

‘સમ્ભાષણ સંદેશ’ :

જાન્યુઆરી ૨૦૧૪ ના અંકમાં પૃષ્ઠ નં.-૧૬ પર એક સુંદર લેખ છે. તેમાં પ્રો. ઓર્નિષના ‘The Lancet Oncology’ નામના મેગેઝિનમાં છપાયેલ એક શોધલેખનો ઉલ્લેખ છે. આ લેખમાં એવું તારણ છે કે અસાધ્ય રોગોમાં માણસની જીવનપદ્ધતિ જ વિશેષતઃ કારણભૂત છે. તેમણે ‘ટીલોમિયર’ નામના જીવનકોશને આયુષ્યનો નિર્ણાયક માન્યો છે. આ કોશ જેમ નાનો થતો જાય તેમ તેમ આયુષ્ય ક્ષીણ થાય છે. પરંપર તો જીવનકોષનો સમૂહ એટલે જ મનુષ્યનું શરીર. આથી જ આયુર્વેદના ગ્રંથોમાં મનુષ્યના શરીરના માપ પ્રમાણે આયુષ્યની વાત કરી છે. આરોગ્યવાન રહેવા માટે (૧) શુદ્ધ ખોરાક (૨) સારા વિચારો (૩) યોગ અને વ્યાયામ (૪) ધ્યાન.

આ બધી વસ્તુઓ જરૂરી છે માત્ર દવાઓ લેવાથી કે ટોનિક લેવાથી સ્વસ્થ રહેવાતું નથી. વૈદિક ઋષિઓએ આરોગ્યનું મેનેજમેન્ટ શીખવાડ્યું છે. જેનું સ્વસ્થ શરીર એનું જ સ્વસ્થ મન. **અહીં નિરોગી રહેવા માટે બતાવેલું આ વૈદિક મેનેજમેન્ટ સમાજને પણ લાભપ્રદ છે. ■**

મો. ૭૮૭૪૫ ૩૨૨૨૫

કિડની પ્રત્યારોપણ : એક સંજીવની

લેખક સિનિયર નેફ્રોલોજી કન્સલ્ટન્ટ છે તથા કિખા શેલ્બી હોસ્પિટલ, અમદાવાદ ખાતે કાર્યરત છે. અમદાવાદ જીલ્લાનું એક મહત્વનું તાલુકા મથક એટલે વિરમગામ. અમદાવાદના બોપલ-ધુમા સ્થિતિ કિખા હોસ્પિટલમાં સાણંદ, વિરમગામ, જખવાડા, માંડલ, પાટડી સહિતના અનેક નાના - મોટા ગામોથી દર્દીઓ આવે. જેમાંના એક સુરેશભાઈ ઝીંજીવાડા સ્થિત મારા એક જૂના દર્દી અને સુરેશભાઈના પરમ મિત્ર રમેશભાઈ દ્વારા નંબર મેળવીને સુરેશભાઈએ મારો સંપર્ક કર્યો.

વાત એમ હતી કે સુડતાલીસ વર્ષના સુરેશભાઈ સપ્ટેમ્બર-૨૦૨૧ સુધી તો બિલકુલ સ્વસ્થ હતા. પરંતુ, વર્ષ-૨૦૨૧ ની નવરાત્રી - દિવાળી દરમિયાન એકાએક તેમની તબિયત બગડવા લાગી. સુરેશભાઈને ભૂખ લાગતી નહોતી, વારંવાર ઉબકા આવતા અને ઉલ્ટી થવા લાગતી. વિરમગામમાં પોતાના ફેમિલી ડોક્ટરને બતાવીને રિપોર્ટ કઢાવતાં સુરેશભાઈને કિડનીની ગંભીર બિમારી હોવાનું માલૂમ પડ્યું. જો કે, મિત્ર રમેશભાઈને વાત કરતાં જ રમેશભાઈએ ત્વરિત સારવાર કરાવવાનું સૂચવ્યું અને સુરેશભાઈ મારી પાસે આવ્યા.

જ્યારે સુરેશભાઈ મને પહેલી વખત બતાવવા આવ્યા ત્યારે તેમના શરીરનું **Serum Creatinine Level 13 mg/dl** હતું. સુરેશભાઈને તાત્કાલિક ડાયાલિસીસ શરૂ કરવામાં આવ્યા. ડાયાલિસીસ માટે **right UV double lumens catheter** નો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો. ડાયાલિસીસ કરાવવા માટે સુરેશભાઈને સપ્તાહમાં બે વખત વિરમગામથી કિખા શેલ્બી હોસ્પિટલ ખાતે ડાયાલિસીસ કરાવવા આવવું પડતું અને ડાયાલિસીસની સંપૂર્ણ પ્રક્રિયા પૂર્ણ થતાં ચારેક કલાક જેવો સમય લાગી જતો.

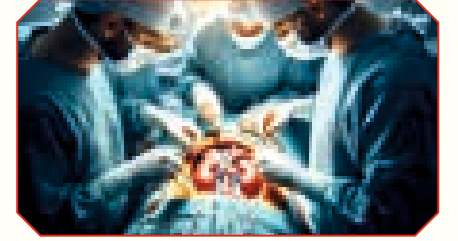
તો બીજી બાજુ, ડાયાલિસીસ સાથે - સાથે ટ્રાન્સપ્લાન્ટ વર્કઅપ પણ શરૂ કરવામાં આવ્યું. સુરેશભાઈ અને તેમના માતૃશ્રી, શાંતાબહેન, બંનેનું બ્લડ ગ્રુપ એકસરખું એટલે કે “B” પોઝીટીવ હતું. વળી, તેઓ બંને મનથી પણ અત્યંત પોઝીટીવ હતા. તમામ જરૂરી અને અને કાનૂની મંજૂરીઓ મેળવીને, તા. ૨૨-૧૨-૨૦૨૧ ના રોજ સુરેશભાઈનું કિડની ટ્રાન્સપ્લાન્ટ કરવામાં આવ્યું. ફક્ત સાત દિવસના અલ્પ સમયમાં સુરેશભાઈ અને શાંતાબહેનને ડિસ્ચાર્જ કરવામાં આવ્યા. હોસ્પિટલમાંથી ડિસ્ચાર્જ થતી વખતે **સુરેશભાઈનું Serum Creatinine Level 0.8 mg/dl** હતું.

વર્ષ - ૨૦૨૧ દરમિયાન વેઠેલ તમામ તકલીફો બાદ વર્ષ - ૨૦૨૨ ની પ્રથમ સવાર સુરેશભાઈ અને તેમના સ્વજનો માટે સ્વસ્થતાનો સોનેરી ઉજાસ લઈને આવી. આજે કિડનીનું પ્રત્યારોપણ થયેલ ચાર વર્ષ વીતી ગયા હોવા છતાં સુરેશભાઈ સંપૂર્ણ સ્વસ્થ છે અને દૈનિક કાર્યોમાં મસ્ત છે. યોગ્ય સમયાંતરે અને બિલકુલ નિયમિતપણે સુરેશભાઈ મને બતાવવા આવે છે અને તા. ૧૨-૧૨-૨૦૨૪ ના રોજ સુરેશભાઈનું **Serum Creatinine Level 1.2 mg/dl** હતું.

સુજ વાયકો, કિડનીનું પ્રત્યારોપણ એક પ્રક્રિયા છે કે જેમાં કિડનીનું દાન કરી શકે તેવા સ્વસ્થ દાતાશ્રી પાસેથી એક સ્વસ્થ કિડની લઈ **Cronic Kidney Failure** ધરાવતા દર્દીના શરીરમાં મૂકવામાં આવે છે. પરંતુ, દર્દી કિડનીના પ્રત્યારોપણ માટે યોગ્ય છે કે કેમ તે નિર્ણય પણ અનેક પ્રકારના પરિક્ષણો અને માપદંડો પર આધાર રાખે છે.

કિડની આપણા શરીરનું મહત્વનું અંગ છે. કિડનીની કામગીરીમાં ખામી ઊભી થાય તો વ્યક્તિને અનેક તકલીફો થાય છે. આવા સંજોગોમાં જો સચોટ અને સઘન સારવાર ન

મળે તો ગંભીર પરિણામો પણ આવી શકે છે. જ્યારે વ્યક્તિની બંને કિડનીને નુકસાન થાય ત્યારે કિડની ટ્રાન્સપ્લાન્ટેશન એક વિકલ્પ રહે છે. સફળતાપૂર્વક કરવામાં આવેલું કિડની પ્રત્યારોપણ વ્યક્તિના જીવનમાં ગુણવત્તાપૂર્ણ સુધારો લાવે છે.

કિડની પ્રત્યારોપણ બાદ વ્યક્તિએ પોતાના સ્વાસ્થ્યની કાળજી લેવી જરૂરી છે, જેથી ચેપ લાગવો, આડ અસરો જેવી મુશ્કેલીઓથી બચી શકાય. જે પોતાની કિડની અન્ય માટે આપે છે તેને **Donar** કહેવાય છે અને જે બીજા વ્યક્તિની કિડનીનું પોતાના શરીરમાં પ્રત્યારોપણ કરાવે છે તેને **Recipient** કહેવામાં આવે છે. સરળ શબ્દોમાં કહીએ તો જે દર્દીઓની બંને કિડનીઓ સંપૂર્ણપણે કામ કરતી બંધ થઈ ગઈ હોય તેવા દર્દીઓ માટે અંતિમ ઉપાય તરીકે કિડનીનું પ્રત્યારોપણ આશીર્વાદરૂપ છે અને સંજીવનીનું કાર્ય કરે છે.

અઘતાન ટેકનોલોજી અને ઉચ્ચ ગુણવત્તાયુક્ત સારવારના પરિણામે કિડનીના પ્રત્યારોપણની સંપૂર્ણ પ્રક્રિયા મહદઅંશે સફળ બની શકી છે. પરંતુ, અંગ્રેજીમાં એક કહેવત અહીં ખૂબ જ પ્રસ્તુત છે કે **Prevention is better than cure**, અર્થાત્ રોગના ઉપચાર કરતાં રોગનું આગોતરું નિવારણ અત્યંત સલાહભર્યું છે. આપણે સૌ આપણા સ્વાસ્થ્ય પ્રત્યે સદાય સજાગ રહીએ અને જો શરીરમાં કોઈ ફેરફારો જણાઈ આવે તો તુરંત ડોક્ટરનો સંપર્ક કરીએ. ■ મો. ૮૧૨૮૮ ૦૫૩૧૦

રોગ શામક દવાઓ તથા દર્દ શામક દવાઓ

રોગ શામક દવાઓ :

મારા ઘણા વડીલો મને વારંવાર એમ જ કહે છે કે જેમ ડોક્ટર વધ્યા તેમ દર્દો વધ્યા અને દવાઓ પણ વધી. હું તેમની સાથે સંમત નથી કારણ કે પહેલાં પણ આ બધા જ રોગો હતા પણ તેમનું નિદાન સચોટ નહોતું થતું. દરેક તાવને મેલેરિયા કે ટાઈફોઈડ ગણી ઈલાજ કરાતો. પણ અત્યારના જ્ઞાન મુજબ ફક્ત તાવના જ ૩૦૦ કારણો છે એટલે કે ૩૦૦ થી વધુ રોગો એવા છે કે જેમાં દર્દની મુખ્ય ફરિયાદ ફક્ત તાવ જ હોય છે.

એજ રીતે જેમ જેમ નવી બીમારીઓ શોધાતી ગઈ તેમ તેમ તેના માટે નવા નવા ઈલાજ પણ શોધાયા અને ઘણા ઈલાજ તો એવા હોય છે કે જે બીમારીને શરીરમાંથી કાઢી નથી શકતા પણ તેના પર નિયંત્રણ લાવે છે અને તે જ કારણે આખી જિંદગી સુધી એમની દવાઓ દર્દો લેવી પડે છે. આના દાખલાઓ અસંખ્ય છે. જેવા કે મધુપ્રમેહ એટલે ડાયાબીટીસ, લોહીનું ઉંચું દબાણ, કેન્સર, હાઈપોથાઈરોઈડીઝમ, એન્જાઈના વગેરે

આ બધા રોગો માટે શામક એટલે કંટ્રોલ માટેની દવાઓ જ વપરાય છે અને જ્યાં સુધી આ દવાઓ લ્યો ત્યાં સુધી જ તમે સુખેથી જીવી શકો પણ દવા જેવી બંધ કરો કે રોગ ફરીથી માથું ઉંચકે.

એટલે કે તમને તમારા ડોક્ટર તમારી બીમારીનું એવું કોઈ નિદાન કહે કે જે તમે પહેલી વાર સાંભળતા હો અથવા તો તે બીમારી વિશે ખૂબ જ ઓછું જાણતા હોય તો તમારી પહેલી ફરજ એ બને છે કે તમે તમારા ડોક્ટર પાસે ઊંડાણથી આ રોગ વિષે

જાણી લ્યો જેથી તમને ખ્યાલ આવે કે આ ઈલાજ રોગને જળમૂળથી કાઢી શકશે કે ફક્ત તેનું શમન કરશે.

જો આ ઈલાજ ફક્ત દર્દનું શમન જ કરતો હોય તો તમારે તે દવાઓ રેગ્યુલર લેવી જરૂરી છે. નહીંતર તમે મુસીબતમાં મૂકાઈ જશો. કારણ કે ઈલાજમાં જરા પણ ગરબડ થઈ તો પેલી બિમારી ફરી માથું ઊંચકશે અને તમને તકલીફમાં મૂકી દેશે.

તમે કદાચ એવી દલીલ કરશો કે મારા ડોક્ટરને તો મારું નિદાન કરવાનો માંડ સમય મળે છે. તો એ મારી સાથે મારા દર્દની ચર્ચાનો સમય ક્યાંથી ફાળવી શકે. તો મારો આપને એ જવાબ છે કે જે ડોક્ટરને તમારી વાતો ધ્યાનથી અને શાંતિથી સાંભળવાનો સમય નથી તે ડોક્ટરથી દુર રહો. કારણ કે તે ડોક્ટર તમારું ભલું નહીં કરી શકે.

આદર્શ ડોક્ટર તો એ છે કે જે દર્દને શાંતિથી સાંભળે અને શાંતિથી તેના નિદાન અને ઈલાજ વિશે તેમની સાથે ચર્ચા કરે. ફક્ત ગોળી આપવાથી કે ઈન્જેક્શન મારવાથી ડોક્ટરનો રોલ પૂરો નથી થતો.

આપણા લોકોમાં એક એવી વિચિત્ર આદત જોવા મળે છે અને તે એ કે ડોક્ટરને આજીજી કરવી કે મને જલ્દી સારો કરી દો. આ વધારે પડતી દર્દની આશા ડોક્ટરને એવી દવાઓ વાપરવા મજબૂર કરતી હોય છે કે જે દર્દને તુરત સારું તો કરી દે પણ લાંબે ગાળે ખૂબ નુકસાન કરતા હોય છે. ચાલો આપણે તેનો એક દાખલો લઈ સમજાવે.

દમ એટલે કે અસ્થમાની બીમારી જેમાં સામાન્ય રીતે એમાઈનોફાઈલીન નામની

ગોળીઓ અથવા ઈન્જેક્શનથી દર્દને સારું થઈ જતું હોય છે પણ થોડી ધીરજ રાખવી પડે છે. પણ ડોક્ટર ઉપરના દર્દના માનસિક દબાણને કારણે ડોક્ટરો સ્ટીરોઈડ્સ ગ્રુપની વાપરે છે જે દર્દને એમાઈનોફાઈલીન કે તેના જેવી બીજા સાલબ્યુટામોલ નામની દવાઓથી રેજીસ્ટ્રન્ટ બનાવી દે છે. આ ઉપરાંત આ સ્ટીરોઈડ્સ ગ્રુપની દવાઓ લાંબો સમય લેવાથી ખૂબ જ આડઅસર શરીરમાં ઉત્પન્ન થાય છે. જે લાંબા સમયે દર્દને ખૂબ જ નુકસાન કરે છે, તો મિત્રો તમારા દર્દ વિશે ડોક્ટર પાસેથી સમજી તેમની સલાહ મુજબ જ ઈલાજ કરવામાં સૌનું ભલું છે.

દર્દ શામક દવાઓ :

દર્દ ઉપર ઘણી બધી શાયરીઓ લખાયેલ છે અને તે દિલના દર્દની વાતો છે. જેનો ઉપાય જરા અટપટો છે. પણ આજે આપણે દિલના દર્દની નહીં પણ શારીરિક દર્દની વાતો કરવાની છે. દિલના દર્દનો કોઈ તાત્કાલિક ઉપાય નથી પણ શરીરના દર્દનો તાત્કાલિક ઈલાજ દર્દશામક ગોળીઓ અને ઈન્જેક્શનો છે.

ભગવાને આપણને શરીરનું જે દર્દ આપ્યું છે તે એક ભયના સીગ્નલરૂપે મૂકેલ છે. એટલે કે શરીરની યાંત્રિક પ્રક્રિયામાં કંઈક ખામી ઉત્પન્ન થાય ત્યારે સાયરનરૂપે દર્દથી ચેતવણી આપે છે. એટલે કે શરીરના કોઈપણ ભાગમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું દર્દ એ બીમારી નથી પણ એ ભાગમાં કંઈક ગરબડ ઉભી થઈ છે તે બતાવતું સાયરન છે.

આપણા શહેરમાં ભયસૂચક સાયરન વાગે તો આપણે એ જાણવા કોશિષ કરીએ છીએ કે આ સાયરન કયા ભયનું સૂચન કરે છે.

(અનુસંધાન પેઈજ ૪૪ ઉપર)

લોકોપયોગી માર્ગદર્શન

જમીન મહેસૂલ વહિવટમાં અપીલીય (Appeals) હકુમત ધરાવતા સત્તાધિકારીઓ

જમીન / મિલકતોના નિયમ માટે જમીન મહેસૂલ કાયદો-૧૮૭૯ અમલમાં છે. બ્રિટીશ શાશન વ્યવસ્થા દરમ્યાન ઘડાયેલ આ કાયદામાં જમીન મહેસૂલ ધરાવતા, જમીન રેકર્ડ અદ્યતન રાખવા. હક્કપત્રની જોગવાઈઓ સાથે પ્રક્રિયામાં મહેસૂલી અધિકારીઓનો નિર્ણય / હુકમ સામે Quasi-Judicial અર્ધન્યાયિક પ્રક્રિયાના ભાગરૂપે અપીલ / રીવીઝન / રીવ્યુની જોગવાઈઓ છે. આજ રીતે આઝાદી બાદ ઘડાયેલ જમીન સુધારા કાયદાઓ જેમાં ગણોત્તરો અને ટોચ મર્યાદા કાયદો અમલમાં છે તેમાં પણ અપીલ અને રીવીઝનની જોગવાઈઓ છે. આમ તો આ જોગવાઈઓ રાખવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ટૂંકાગાળામાં (Summary Trials) પ્રક્રિયા અનુસરીને નિર્ણય આપવામાં આવે જેથી લાંબી (Judiciary Process) ન્યાયિક પ્રક્રિયામાંથી પસાર થવું ન પડે. બંધારણ અમલમાં આવ્યા બાદ કારોબારીને ન્યાયતંત્રને (Executive Judiciary) અલગ કરવાના Separation of Judiciary from Executive Magistrate ની સત્તાઓ તબદીલ થઈ છે. પરંતુ જમીન મહેસૂલ કાયદાઓમાં જે અપીલ / રીવીઝનની જોગવાઈઓ હતી તે આજે પણ ચાલુ છે. પરંતુ સર્વ સ્વીકૃત સિદ્ધાંતો મુજબ મહેસૂલી સત્તાધિકારીઓને ન્યાયિક પ્રક્રિયામાં ઉપાય તરીકે આશરો લઈ શકે છે. દા.ત. સીવીલ કોર્ટના હુકમ સામે હાઈકોર્ટ અને હાઈકોર્ટના હુકમ સામે સુપ્રિમ કોર્ટ જમીન / મિલકતની બાબતમાં જ્યારે માલીકી હક્ક બાબતે પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય ત્યારે સીવીલ કોર્ટને હકુમત

છે. જમીન / મિલકતના ઉપરના વ્યવહારોનું નિયમન હક્ક પત્રકના નિયમો પ્રકરણ-૧૦એ જમીન મહેસૂલ અધિનિયમ હેઠળ થાય છે અને આ વ્યવહારો વિરૂદ્ધનું પુરવાર ન થાય ત્યાં સુધી Unless Contrary Proved ત્યાં સુધી માન્ય રાખવાના છે. એટલે કે હક્કપત્રની નોંધોની Presumptive Value છે અને પાયાના સિદ્ધાંત પ્રમાણે Fiscal Purpose માટે છે.

જમીન મહેસૂલ અધિનિયમમાં મહેસૂલી અધિકારીઓની વ્યાખ્યા અને હક્કો અને જવાબદારી શું છે તે અંગે કાયદાકીય જોગવાઈઓ નિમણુંકના પ્રાવધાન સાથે સ્પષ્ટ કરવામાં આવેલ છે અને તે અનુસાર તલાટી અવલ કારકુન (નાયબ મામલતદાર) મામલતદાર / મદદનીશ / ડેપ્યુટી કલેક્ટર / કલેક્ટરની જોગવાઈઓ કરવામાં આવેલ છે. આ અધિકારીઓના ડેપ્યુટી કલેક્ટર / મદદનીશ કલેક્ટર (પેટા વિભાગના પ્રાન્ત અધિકારી) હોદ્દાનીરૂપે તેમના તાબાના પેટા વિભાગની કલેક્ટર તરીકેની ફરજો સિવાય કે અમુક અધિકારો કલેક્ટર દ્વારા અનામત રાખવામાં આવ્યા હોય. બીજું કે જમીન મહેસૂલ કાયદામાં જણાવ્યા પ્રમાણે કોઈપણ મહેસૂલી અધિકારીએ જે નિર્ણય લીધેલ હોય તેને તરતના ઉપલા અધિકારી (Immediate Superior Officer) એટલે કે નાયબ મામલતદાર/મામલતદાર/નાયબ/મદદનીશ કલેક્ટર / કલેક્ટર / સચિવશ્રી અપીલ્સ આ ઉપરના ક્રમાંક પ્રમાણે અધિકારીઓ છે. આજ રીતે મામલતદાર કોર્ટ એક્ટમાં મામલતદારના નિર્ણય ઉપર ડેપ્યુટી કલેક્ટર

સમક્ષ અપીલની જોગવાઈઓ છે અને અપીલીય હકુમતમાં સીવીલ પ્રોસીજર કોડ પ્રમાણે અનુસરણ કરવાનું છે. જમીન મહેસૂલના હક્કપત્રના નિયમો હેઠળ કલમ-૧૦૮(૫) હેઠળ અપીલ્સ અને ૧૦૮(૬) હેઠળ કલેક્ટરને કોઈપણ હક્કપત્રની નોંધ Suo-Moto રીવીઝનમાં લેવાની જોગવાઈઓ છે. જ્યારે જમીન મહેસૂલ કાયદા હેઠળના અન્ય કોઈપણ હુકમો સામે જમીન મહેસૂલ અધિનિયમની કલમ-૨૦૩ થી ૨૧૦૦માં રીવ્યું / રીવીઝન અને અપીલની જોગવાઈઓ છે. જમીન મહેસૂલ અધિનિયમમાં કલેક્ટરના હુકમો ઉપર સરકારના મહેસૂલ વિભાગને અપીલ કરવાની જોગવાઈ છે તે અધિકારો રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિયુક્ત સચિવશ્રી અપીલ્સ મહેસૂલ વિભાગ (SSRD) સમક્ષ થાય છે. જોગવાઈઓ મુજબ કલેક્ટરના હુકમો સામે અપીલ કરવાની જોગવાઈઓ છે.

જમીન સુધારા કાયદાઓમાં ગણોત્તરો, જમીન ટોચ મર્યાદા, સૌરાષ્ટ્રના જમીન સુધારા કાયદાઓ વિગેરેમાં પણ મામલતદાર અને કૃષિપંચને ટ્રીબ્યુનલ ગણવામાં (ALT) આવે છે. અને મામલતદાર કક્ષાએ જે તે સમયે જમીન સુધારાઓની જોગવાઈઓનો ઝડપથી અમલ કરવાના ભાગરૂપે પાયાની સત્તાઓ આપવામાં આવેલ. જેમાં ગણોત્તરોના કાયમી હક્કો આપવા, ગણતીયો ઠરાવવો, ખરીદ કિંમત નક્કી કરવા/ખરીદ પ્રમાણપત્ર આપવા તેમજ ગણોત્તરોની કલમ-૬૩નો ભંગ થાય તો કલમ-૮૪સી હેઠળની કાર્યવાહી

કૃષિ સૃષ્ટિ

સહિતનો સમાવેશ થાય છે. આ પ્રક્રિયામાં ગણોત્તધારાની કલમ-૭૪ હેઠળ નાયબ કલેક્ટર (જમીન સુધારા) અથવા તો સંબંધિત પેટા વિભાગના પ્રાન્ત અધિકારીને મામલતદાર અને કૃષિપંચના હુકમ સામે અપીલ કરવાની જોગવાઈઓ છે. ગણોત્તધારાની કલમ-૭૬ હેઠળ કલેક્ટર, મામલતદાર અને કૃષિપંચ સમક્ષ ચાલતા અથવા નાયબ કલેક્ટર જમીન સુધારા પાસે ચાલતા કેસોની તબદીલ કરવાની સત્તાઓ છે. નાયબ કલેક્ટર જમીન સુધારાના હુકમ સામે ગણોત્તધારા હેઠળના ગુજરાત જમીન મહેસુલ પંચ (Gujarat Land Revenue

Tribunal) GRT સમક્ષ રીવીઝન / અપીલ અંગેની જોગવાઈઓ છે.

ગુજરાત ખેત જમીન ટોચ મર્યાદા (ALT) કાયદામાં પણ મામલતદાર અને કૃષિપંચને ખેડુત ખાતેદારને રાજ્ય સરકાર દ્વારા ગામવાર નક્કી કરેલ ક્ષેત્રફળ ૩ મુજબની જમીન નિયત તારીખે જે રાખવાપાત્ર જમીન હોય તે અંગે નિર્ણય લેવાની સત્તાઓ છે અને રાખવાપાત્ર જમીન હોય તેના કરતાં વધારે હોય તો જમીન ફાજલ કરવાના અધિકારો છે અને કૃષિ પંચના હુકમો સામે નાયબ કલેક્ટર જમીન સુધારા સમક્ષ અને તબક્કાવાર ગુજરાત જમીન પંચ સમક્ષ

રીવીઝન અને અપીલ કરવાની જોગવાઈઓ છે. આ તમામ પ્રક્રિયામાં રીવીઝન / અપીલ કરવાની સમય મર્યાદા નક્કી કરવામાં આવેલ છે. રીવીઝન બાબતમાં સમય મર્યાદામાં સુપ્રિમકોર્ટનું ૧૦-જી.એલ.આર રાઘવનાથ / શક્વર્તી ચુકાદો છે જેમાં Reasonable Periods એટલે કે એક વર્ષની સમય મર્યાદામાં રીવીઝનમાં લેવાનું સુચિત કરેલ છે, ઉપર્યુક્ત તમામ મહેસુલી સત્તાધિકારીઓને અપીલ / રીવીઝન સત્તાઓ છે. તે સામાન્ય જનસમુદાયને જાણકારી મળે તે માટે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

“મહેસુલી અધિકારીઓએ પણ રીવીઝનમાં લેવાની સત્તાઓમાં સમય મર્યાદાનું પાલન જરૂરી”

પેઈજ નં. - ૪૨ નું ચાલું (રોગ તથા દર્દ શામક દવાઓ)

આપણે આ સાયરનને ગમે તેમ કરી બંધ કરી દેવાની કોશિષ નથી કરતાં પણ આનું જ ભયસૂચક સાયરન આપણા શરીરમાં વાગે ત્યારે આપણે સૌથી પહેલું કામ તે સાયરન કે ચેનકેન પ્રકારે બંધ કરવાનું કરીએ છીએ. આવો ભેદભાવ કેમ?

ધારો કે એક વખત તમને માથામાં દુઃખ્યું અને તમે દુઃખાવો બંધ કરવાની ગોળીઓ ખાધી. ફરી બીજા દિવસે દુઃખ્યું ને તમે બીજા દિવસે ખાધી. આમ સીલસીલો ચાલતો રહે તો શું થાય ? તમે ભયસૂચક સિગ્નલને દબાવતા જાવ અને તમારા શરીરની બીમારી રોકટોક વગર આગળ વધે.

એ ઉપરાંત કોઈપણ ગોળીઓ કે ઈન્જેક્શનો નિર્દોષ નથી હોતા. તેની આડઅસરો હોય છે. જેની તમને ભાગ્યે જ ખબર હોય છે. એટલે કે તમે દર્દશામક દવાઓ ડોક્ટરની સલાહ વગર જો લેવાની ટેવ પાડો તો બે રીતે નુકસાન થાય :

(૧) તમારું દર્દનું કારણ જે બીમારી છે તે રોકટોક વગર આગળ વધે અને

(૨) રોજ રોજ દર્દશામક જે દવાઓ લ્યો તેની આડઅસરો શરીર પર થાય તે જ ઘણી વખત ખૂબ જ નુકસાન કરે છે.

એક સાદો દાખલો લ્યો કે તમને રોજ માથું દુઃખવાની ફરિયાદ છે. તમે તમારા કામમાં એટલા વ્યસ્ત છો કે તમને ડોક્ટર પાસે જઈ નિદાન કરાવવાની ફરસદ નથી. તેથી રોજ ડીસ્પીરીન કે નોવેલ્જનની ગોળીઓ ખાઈ તમારા દિવસો પસાર કરો છો. પણ તમને ખબર નથી કે જૂનો માથાનો દુખાવો લોહીના દબાણનું સાયરન હોઈ શકે કે મગજના કેન્સરનું સાયરન હોઈ શકે. અને આ બંને બીમારીઓ એવી છે કે જે જો જલ્દીથી નિદાન ન થાય અને કાબૂમાં ન લ્યો તો જીવલેશ બની શકે. એ ઉપરાંત એનાજીલ્જન કે જે નોવેલ્જનના નામે બજારમાં વેચાય છે કે તે એક એવી આડઅસર શરીરમાં સર્જે છે કે જે જીવલેશ છે. એનાજીલ્જનની દવા શરીરના અસ્થિમજ્જામાં જે લોહી ઉત્પન્ન થવાની પ્રક્રિયા છે તેને નુકસાન પહોંચાડી શકે છે, તેને કારણે જ આખી દુનિયામાં તેના વેચાણ પર

પ્રતિબંધ છે. પણ આપણા દેશમાં આ દવા રોકટોક વગર વેચાય છે.

માટે આપ મિત્રો દર્દ શામક દવાઓ ઘરમાં ભલે રાખો. ઈમરજન્સીમાં ઉપયોગ પણ કરો. પણ જો તમારા શરીરમાં એવું દર્દ હોય કે જે માટે વારે વારે દર્દ શામક દવાની જરૂર પડે તો આપ આપના ડોક્ટરનો સંપર્ક કરી પાકું નિદાન કરાવો અને એ બીમારીનો ઈલાજ કરાવો.

ઘણી દર્દ શામક દવાઓ જેવી કે મોર્ફીન, પેથીડીનો વગેરે આપણા શરીર પર એવી અસર ઉત્પન્ન કરે છે કે તેની આપણને આદત પડી જાય છે. તેના વગર ચાલતું જ નથી. જે ભયજનક છે. આવી દવાઓ ફક્ત ખૂબ જ વધી ગયેલા કેન્સરમાં અથવા હાર્ટએટેકમાં જ વપરાય છે. એનો નાના નાના દર્દોમાં ઉપયોગ ન થવો જોઈએ.

તો મિત્રો આટલી વાત યાદ રાખજો કે દર્દ શામક દવાઓનો ફક્ત ઈમરજન્સી ઉપયોગ જ કરવો એનો કોઈ એક દર્દ માટે ડોક્ટરની જાણ વગર વારે વારે ઉપયોગ ન કરવો નહીંતર મુશ્કેલીમાં મૂકાઈ જશો. ■

સંપાદક :

ડો. ભગીરથ કે. પટેલ

ચેરમેનશ્રી - ઈનોવેટીવ અને ઈનીશીયેટીવ કમિટી
સંપાદક બાળકોના ચાહક અને પ્રેરક છે.

શિયાળવાંનું રુદન

આજે કાગડો ખુશખુશાલ હતો. એની વાતો સાંભળી સહુએ પેલા શિયાળને બદનામ કર્યું. એક શિયાળના કારણે બધા શિયાળની બદબોઈ થવા લાગી. આખા વગડામાં ને ગામમાં પણ બધા લુચ્ચું શિયાળ કહી બોલાવે.

આ બધી વાતોથી એક માદા શિયાળ અજાણ હતી. એનાં નાનાં નાનાં બચ્ચાંઓ સાથે એક બખોલમાં આરામ કરતી હતી. સૂરજદાદા શાંત થયા ને શિયાળવી એનાં બચ્ચાંઓને લઈ નીકળી પડી. નાનકડાં બચ્ચાંઓ સાથે લઈ એ ખોરાક શોધતી હતી, એ ચાલતી જ રહી. શિકાર મળતો ન હતો. બચ્ચાં પણ થાક્યાં હતાં. તોફાન મસ્તી તો ઘણી કરી. ઠિ' આખો ઊંઘ્યા એથી ઊંઘ આવતી ન હતી. ચાલવાનું ઘણું થયું હતું, ને પેટમાં બિલાડા બોલતાં હતાં.

‘મા...મા...ખાવાનું ક્યાં? બચ્ચાં બળવો કરી રહ્યાં. શિયાળવી કહે, ‘મળશે, ખાવાનું મળશે. ચાલતાં થાક લાગે એ કેમ ચાલે? આપણે તો ચાલવું જ રહ્યું’ કહી એ ચાલતી જ રહી. બચ્ચાં દલીલ કરતાં રહે ને પાછળ પાછળ ચાલતાં રહે.

હવે શિયાળવી પણ થાકી હતી. બાજુમાં નાનકડું ખાબોચિયું હતું. એમાંથી પાણી પીધું. બચ્ચાંએ પણ પેટ ભરીને પાણી પીધું. એમને તો આ નાનકડું ખાબોચિયું ગમી ગયું હતું, ત્યાંથી હટવું જ નહોતું...પરંતુ શિયાળવી ચાલી નીકળી એટલે બચ્ચાંઓને છૂટકો નહોતો. એ પણ માની પાછળ પાછળ ચાલતાં રહ્યાં.

ચાલતાં ચાલતાં થાક ખાવા એક આંબા નીચે આવી ઊભાં. શિયાળવીને જોઈ આંબા ઉપરનાં પંખીઓ ને વાનરો હસ્યાં, ને બધાંય સાથે ગાવા લાગ્યાં...

કાચી કેરી, પાકો, રસ. શિયાળવી તું અહીંથી ખસ.

‘ક્યાં જાઉં?’ શિયાળવીએ પૂછ્યું. ‘જ્યાં જવું હોય ત્યાં જા...પણ અહીં નહીં.’ શિયાળવી તો બચ્ચાંઓને લઈ ચાલી નીકળી. આગળ જતાં એક વિશાળ વડ આવ્યો. હાશ! ‘વડના હેઠે થાક ઉતારીએ ચાલો.’ કહેતી શિયાળવી વડલા હેઠે આવીને ઊભી રહી. એની પાછળ પાછળ એનાં બચ્ચાં પણ આવી ઊભાં. વડના ઝાડ ઉપર રહે કાગડાઓ, કબૂતરો ને કાબરો, બધાંયે કર્યો કકળાટ. કાઢો, કાઢો...આ શિયાળવીને કાઢો. બધાંએ કર્યો સંપ, ને ગાવા લાગ્યાં.

ખણી ખણીને મરી જશો અહીં, જ્યાં જુઓ ત્યાં જૂવા.

વળી વળીને પૂછશો નહીં કે, ક્યા હુવા, ક્યા હુવા?

આવું સાંભળીને શિયાળવી કંઈ ઊભી રહે? બચ્ચાં તો હોય બધાંયને વ્હાલાં. એટલે શિયાળવી પોતાનાં બચ્ચાંને લઈને ત્યાંથી નાઠી. ‘બાપ રે... મારાં બચ્ચાંને જીવડાં કરડી જાય તો...તો...?’

ચાલી ચાલીને એ થાકી ગઈ હતી, આગળ એક લીમડાનું ઝાડ દેખાણું. ઝાડ નીચે આવી જ્યાં ઊભી રહી ત્યાં તો ઝાડ ઉપરથી સંભળાણું ગીત,

નાનાં બચ્ચાં કડવી વાતો, ના જાણે તો સારું.

ઊભા રહેવામાં જોખમ છે એ, વાત કહું વ્યવહારું.

વાત વ્યવહારની છે હોં, લીમડો કડવો જ હોય છે. શિયાળવીને આગળ જતાં એક થાંભલા જેવું દેખાણું, જોવાય એટલું ઊંચું જોયું. ‘ના...ના. કોઈ ઝાડ નથી. આ જગ્યા જ બરાબર છે.’ કહેતી આવી ઊભી. ત્યાં તો ઊંચે ઊંચે ઊગેલાં નારિયેર હસ્યાં, ને કહેવા લાગ્યાં, ‘પડું...પડું... કોના માથે? મા માથે કે બચ્ચાં માથે?’ શિયાળવી તો જાય ભાગી. બચ્ચાં કશું સમજ્યાં નહીં ને ભાગ્યાં માની પાછળ પાછળ, કાગડાઓ આ સઘળો તમાશો જોઈ રહ્યા હતા. ‘પૂરી પડાવી લીધી એનું આ પરિણામ છે. ભોગવો હવે...’ કહેતાં કા...કા... કરતા ગાવા લાગ્યાં.

પૂરીઓ ઊગી ઝાડ ઉપર તે, કોઈ ખાઓ, કોઈ ખાવ.

લુચ્ચાઈનું ફળ ભોગવજો હવે, કોઈ ન પૂછે ભાવ.

શિયાળવીને કશુંય ન સમજાણું, એ તો ચાલતી ચાલતી એક ઝાડ પાસે આવી ઊભી. ઝાડ હતું નીચું ને મોટાં પાન વાળું ઝાડ તો મસ્તીથી ગાવા લાગ્યું.

મોટાં મોટાં પાન ખરે, મોટું મોટું ફૂલ ખરે.

ભાગી જા તું પણ એકમાં, પાપ લાગે મને અરે!

શિયાળવી તો દોડી જ ગઈ. પાછળ બચ્ચાંઓને જોવાય ન રોકાઈ. દૂર દૂર ઊભી રહીને જોવા લાગી. બચ્ચાં નાના નાના પગે દોડતાં આવતાં હતાં. બાપ રે! થાક ને ભૂખના કારણે મારું ધ્યાન જ ન ગયું, પણ રાક્ષસી પાંદડાંઓ છે એ ઝાડનાં તો! ને મારાં બચ્ચાં સાવ કોમળ. આવી જ બને એમનું તો! અને ફૂલ? એને તો ફૂલ કહેવાય કે કુદરતની ભૂલ? શિયાળવી આમ બિચારી રહી ત્યાં તો એક બચ્ચું કે જે મોટું હતું તે બોલ્યું, ભૂલ, ભૂલ... મા, કોની ભૂલ?

શું જવાબ દે શિયાળવી? બિચારી કશુંય જાણે નહીં ને દોડે આમથી તેમ. કાગડો તે કોગડો... બોલ્યા વિના રહે જ શાનો? ‘ભૂલ તે તમારી.’ કહી હસતો હસતો કા... કા... કા... કરી રહ્યો.

આખી સાંજ રજળપાટ કરી થાકેલી શિયાળવી ઊભી રહી ગઈ. રાત પડી ગઈ હતી. ઘણુંય રખડ્યા છતાં ખાવાનું કશુંય મળ્યું ન હતું. બચ્ચાં પણ બેસી પડ્યાં, ને રોવા લાગ્યાં.

‘મા...આ...ભૂખ... ‘મા...આ...ખાવું... ભૂખના દૂઃખથી રડે છે શિયાળવી.

શિયાળવી અને એમનાં બચ્ચાંનું રુદન બીજાં શિયાળે સાંભળ્યું ને બસ ખેલ શરૂ! કુટુંબપ્રેમી બધાં શિયાળવાં રુદનમાં જોડાઈ જાય છે, અને મોટે મોટેથી લહેકા કરતાં રડે છે. જેને આપણે સહુ ‘લાળી’ કહીએ છીએ...

જોઈ શું રહ્યાં છે જોડાઈ જાવની નીતિ સાથે રડતાં જાય ને ગાતાં જાય...

‘મા... આ... ભૂખ... ઉ... આ... આ...

કાગડો ત્યાં ત્યાં બોલી ઊઠે છે...

ઘણી ખમ્મા...આ... આ...કા... કા... આ... આ... આ...

સાબરકાંઠાના સાંસદશ્રી જગતજનની મા ઉમિયાના દર્શનાર્થે

તા. ૦૩-૦૧-૨૦૨૫ ના રોજ વિશ્વ ઉમિયાધામ ખાતે સાબરકાંઠાના સાંસદશ્રી શોભનાબેન બારૈયા તેમજ સંગઠનના કાર્યકર્તા ભાઈઓ મા ઉમિયાના દર્શનાર્થે પધારેલ. ત્યારબાદ સંસ્થાના પ્રમુખશ્રી આર. પી. પટેલ સાથે શુભેચ્છા મુલાકાત કરેલ.

એન.આર.આઈ. સ્નેહમિલન - અભિવાદન સમારોહ

વિશ્વભરમાં પથરાયેલા પાટીદાર બંધુ - ભગિનીઓ જ્યારે ડિસેમ્બર મહિનામા માદરે વતન આવતા હોય છે, ત્યારે એન.આર.આઈ. પરિવાર અને સંસ્થાના દાતા ટ્રસ્ટીશ્રીઓ વચ્ચે પરસ્પરની પારિવારિક ભાવના મજબૂત બને અને એકબીજાની નજીક આવે તેવા શુભ આશયથી તા. ૦૭-૦૧-૨૦૨૫ ના રોજ NRI સ્નેહમિલન - અભિવાદન કાર્યક્રમનું આયોજન વિશ્વ ઉમિયાધામ - અમદાવાદ ખાતે કરવામાં આવેલ. સદર કાર્યક્રમમાં સંસ્થાના NRI દાતા ટ્રસ્ટીશ્રીઓ, તેમજ સંગઠન કાર્યકર્તા ભાઈઓ / બહેનોએ ઉપસ્થિત રહી કાર્યક્રમને સફળ બનાવ્યો હતો. જેમાં સંસ્થાના પ્રમુખશ્રી આર. પી. પટેલ, ઉપપ્રમુખશ્રી વી. પી. પટેલ, સેન્ટ્રલ કમિટી ચેરમેનશ્રી દિનેશભાઈ પટેલ, કો-ઓર્ડિનેટરશ્રી - VUF અતુલભાઈ પી. પટેલ તથા અન્ય દાતા ટ્રસ્ટીશ્રીઓએ પોતાના પ્રતિભાવ રજૂ કર્યા હતા.

પ્રવૃત્તિ અહેવાલ

કૂર્મિ પાટીદાર સમાજના અગ્રણીશ્રીઓ વિશ્વ ઉમિયાધામની મુલાકાતે

તા. ૦૮-૦૧-૨૦૨૫ ના રોજ વિવિધ રાજ્યોમાંથી કૂર્મિ પાટીદાર સમાજના અગ્રણીશ્રીઓ વિશ્વ ઉમિયાધામ ખાતે જગત જનની મા ઉમિયાના દર્શનાર્થે પધારેલ. ત્યાર બાદ સંસ્થાના પ્રમુખશ્રી આર. પી. પટેલ સાહેબ સાથે શુભેચ્છા બેઠક મળી. જેમાં પ્રમુખશ્રીએ સંસ્થાના વીઝન - મીશનથી સૌને માહિતગાર કર્યાં.

ગોઝારીયા મહિલા સંગઠન મીટિંગ

@ વિશ્વ ઉમિયાધામ ખાતે

તા. ૧૦-૦૧-૨૦૨૫ ના રોજ વિશ્વ ઉમિયાધામ - કોન્ફરન્સ હોલ ખાતે સંસ્થાની ગોઝારીયા મહિલા સંગઠન મીટિંગનું આયોજન કરવામાં આવેલ. જેમાં સંસ્થાના પ્રમુખશ્રી આર. પી. પટેલ, ઉપપ્રમુખ શ્રી ડી. એન. ગોલ, શ્રી પ્રવિણભાઈ પટેલ, ડો. રૂપલબેન પટેલ તથા કાર્યકર્તા બહેનો ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

વિશ્વ ઉમિયાધામ ખાતે VPL-3 મેચ અંતર્ગત પૂર્વ મીટિંગ

તા. ૧૮-૦૧-૨૦૨૫ ના રોજ વિશ્વ ઉમિયાધામ - કોન્ફરન્સ હોલ ખાતે VPL-3 મેચ અંતર્ગત પૂર્વ આયોજનના ભાગરૂપે મીટિંગનું આયોજન કરવામાં આવેલ. જેમાં સંસ્થાના પ્રમુખશ્રી આર. પી. પટેલ, યુથ ચેરમેનશ્રી જીતુભાઈ પટેલ તેમજ વિશેષ ઉપસ્થિતિમાં યુએસએ કો-ઓર્ડિનેટરશ્રી જે. પી. પટેલ, યુએસએ સેન્ટ્રલ કમિટી મહામંત્રીશ્રી દિનેશભાઈ પટેલ તથા યુથના કાર્યકર મિત્રો ઉપસ્થિત રહ્યા હતાં.

શ્રી સ્વામિનારાયણ ગુરુકુળ - મેમનગર ખાતે અખંડ ધૂનનું આયોજન

શ્રી સ્વામિનારાયણ ગુરુકુળ - મેમનગર દ્વારા અખંડ ધૂનનું આયોજન કરવામાં આવેલ. જેમાં સંસ્થાના પ્રમુખશ્રી આર. પી. પટેલ તથા શ્રી કાંતિભાઈ પટેલ વિશેષ ઉપસ્થિત રહી અખંડ ધૂનનો લાભ લીધેલ

પ્રવૃત્તિ અહેવાલ

“ઘરતી” સંસ્મરણો પુસ્તકનું વિમોચન

ઘરતી વિકાસ મંડળના આઘસ્થાપક સ્વ. પ્રભાતકુમાર દેસાઈની ૧૦૨ની જન્મજયંતી નિમિત્તે “ઘરતી” નાં સંસ્મરણો પુસ્તકનું (લેખક ડો. પ્રભુદાસભાઈ પટેલ) વિમોચન પાટડી દરબારશ્રી કર્ણીસિંહજી કિશનસિંહજી દેસાઈના અધ્યક્ષ સ્થાને તા. ૨૦-૦૧-૨૦૨૫ ના રોજ કરવામાં આવેલ. આ પ્રસંગે અતિથિ વિશેષ તરીકે સંસ્થાના પ્રમુખશ્રી આર.પી.પટેલ, ઘરતી વિકાસ મંડળના પ્રમુખશ્રી વાડીભાઈ પી.પટેલ, ડો. પ્રભુદાસભાઈ પટેલ, ડો. મજ્જતભાઈ પટેલ - પૂર્વ તંત્રીશ્રી ઘરતી વિકાસ, શ્રી અજીતભાઈ દેસાઈ તેમજ અન્ય મહાનુભાવો ઉપસ્થિત રહી સ્વ. પ્રભાતકુમાર દેસાઈની સેવાઓને બિરાદાવેલ.

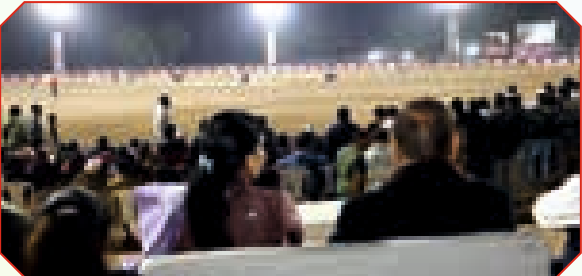
VPL - 3 સેમિ ફાઈનલ મેચ @ અમદાવાદ

VPL-3 ક્વાર્ટર ફાઈનલના દિવસે ગુજરાત રાજ્યના માન.ગૃહમંત્રીશ્રી હર્ષભાઈ સંઘવી મુખ્ય મહેમાનશ્રી તરીકે ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

VPL-3 સેમિ ફાઈનલના દિવસે સંસ્થાના પ્રમુખશ્રી આર.પી.પટેલ, ઉપપ્રમુખશ્રી ડી.એન.ગોલ, શ્રી અતુલભાઈ પટેલ, શ્રી દિનેશભાઈ પટેલ ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

વિશ્વની સૌથી મોટી સોશિયલ ટેનીસ ક્રિકેટ ટુર્નામેન્ટ VPL-3 સંસ્થાના પ્રમુખશ્રી આર. પી. પટેલ સાહેબના માર્ગદર્શન અને યુવા સંગઠનના ચેરમેનશ્રી જીતુભાઈ પટેલ, શ્રી સુરેશભાઈ પટેલ, શ્રી રિક્કેનભાઈ પટેલ તેમજ તમામ યુવા સંગઠનના મિત્રોની સખત મહેનતને આધિન VPL-3 ની ફાઈનલ મેચ ફ્લેક્સી બોન્ડ-૧૧, અમદાવાદ અને શ્રીરામ ઈલેવન-૧૧ રાજકોટ વચ્ચે મેચ દુબઈ ખાતે તા. ૧-૨-૨૦૨૫ ના રોજ રમાશે.

હિન્દુ આધ્યાત્મિક અને સેવા મેળો

હિન્દુ આધ્યાત્મિક અને સેવા સંસ્થાન ગુજરાત દ્વારા આયોજીત (HSSF, 2025) જીએમડીસી મેદાન ખાતે હિન્દુ આધ્યાત્મિક અને સેવા મેળાનું આયોજન કરવામાં આવેલ. જેમાં વિશ્વ ઉમિયા ફાઉન્ડેશનને બે સ્ટોલ ફાળવેલ તેમજ ભક્તોના દર્શન - વંદન માટે તીર્થ મંદિરમાં દર્શન માટે માતાજીની પ્રતિકૃતિ રાખવામાં આવેલ. સદર મેળાના સ્ટોલની જવાબદારી ઉમાછત્ર કમિટીના ચેરમેનશ્રી જશુભાઈ પટેલ, પિનાકીનભાઈ પટેલ, અમિતભાઈ પટેલ, યુવા મહિલા પ્રભારી શશીબેન પટેલ, પુશ્પુબેન, અનુબેન, રીટાબેન, રિદ્ધીબેન, અવનીબેન તેમજ અન્ય કાર્યકર્તાઓએ સેવા આપી મા ઉમિયાના કૃપાપાત્ર બન્યા હતા.

વિશ્વ ઉમિયાધામ ખાતે ૭૬ માં ગણતંત્ર પર્વ નિમિત્તે ધ્વજવંદન

૭૬ માં ગણતંત્ર પર્વ નિમિત્તે વિશ્વ ઉમિયાધામ - અમદાવાદ ખાતે વૃદ્ધારોપણ સાથે ધ્વજવંદન કાર્યક્રમ યોજવામાં આવેલ. આ પ્રસંગે શ્રી ગોરદાસભાઈ ઝડફીયા - માન.પૂર્વ ગૃહમંત્રીશ્રીના વરદ્હસ્તે તેમજ મુખ્ય મહેમાનશ્રી તરીકે શ્રી જસ્ટીસ જયંતભાઈ પટેલ-પૂર્વ કાર્યકારી મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિશ્રી, ગુજરાત હાઈકોર્ટ અને શ્રી અજયભાઈ ઉમટ - ગ્રુપ એડીટરશ્રી - અમદાવાદ મિરર - નવગુજરાત સમય, શ્રી વી. પી. પટેલ - પ્રમુખશ્રી કડી સર્વ વિદ્યાલય, ગાંધીનગર, શ્રી કમલભાઈ રાવલ - રાષ્ટ્રીય અધ્યક્ષશ્રી ભગવા સેના, ભારત તેમજ સંસ્થાના પ્રમુખશ્રી આર. પી. પટેલ, હોદ્દેદારશ્રીઓ, દાતાટ્રસ્ટીશ્રીઓ તથા સંગઠન કાર્યકર્તાઓની ઉપસ્થિતિમાં તેમજ વિવિધ સ્કૂલોના બાળકો અને મહિલાઓ દ્વારા સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ સાથે ભવ્ય પ્રજાસત્તાક દિન ઉજવવામાં આવેલ.

GPSC ની પરીક્ષા પાસ કરો, વિશ્વ ઉમિયા ફાઉન્ડેશન સાથે

કોચિંગ + લાઇબ્રેરી + જમવાની + રહેવાની સગવડ

વિશ્વ ઉમિયા ફાઉન્ડેશન

સંચાલિત

વિશ્વ ઉમિયા ફાઉન્ડેશન ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ફોર સિવિલ સર્વિસિસ, ગાંધીનગર

ગુજરાત વહીવટી અને મુલ્કી સેવા વર્ગ ૧ અને ૨
પ્રાથમિક પરીક્ષા માટે નજીવા દરે તાલીમ વર્ગ

જાહેર થનાર અંદાજીત જગ્યાઓ : ૧૦૦+

- ગુજરાત જાહેર સેવા આયોગ (GPSC) દ્વારા જાહેર થનાર ગુજરાત વહીવટી અને મુલ્કી સેવા વર્ગ - ૧ અને ૨ પ્રાથમિક પરીક્ષા માટે નજીવા દરે તાલીમ વર્ગ મેળવવા ઇચ્છુક ઉમેદવારોએ તારીખ ૨૫-૦૧-૨૦૨૫ સુધીમાં www.civilservices.vuf.org પર અરજી કરવાની રહેશે.
- How to apply (Admission - GPSC Class-1 & 2 Prelims Entrance exam 2025)
- અરજી કરેલ ઉમેદવારોને પ્રવેશ પરીક્ષાના મેરીટના ધોરણે ડોસ્ટેલ પ્રવેશ આપવામાં આવશે.

નીચે મુજબના કેટેગરીમાં સામેલ ઉમેદવારોને પ્રવેશ પરીક્ષા વગર પ્રવેશ મળવા પામ રહેશે.

૧. સ્ત્રીઓમાં ઉત્તીર્ણ થયેલ ઉમેદવાર.

૩. GPSC ની પ્રિલિમ પરીક્ષા પાસ થયેલ ઉમેદવાર.

૨. ધિલ્લી મુખ્ય મંત્રી GPSC ની લેવારી કરીને આવેલ ઉમેદવાર.

૪. CCE પ્રિલિમ પાસ થયેલ ઉમેદવાર.

પ્રવેશ પરીક્ષા અંગે
વિગતવાર માહિતી વેબસાઇટ
પર આવેલ છે.

www.civilservices.vuf.org

Admission
Register here

પ્રવેશ પરીક્ષા
અંદાજીત
તા. ૨૫-૦૧-૨૦૨૫

નોંધ : પ્રવેશ પરીક્ષા ઓનલાઇન રહેશે (Application દ્વારા)

આ રીતે ડાઉનલોડ કરો VUFICS Application

android

પો સ્ટોર માં જાવો અને VUFICS application ડાઉનલોડ કરો

Google Play VUFICS app

For Android app

iPhone

પોલ વેબસાઇટ ની માદ લી સ્ક્રીનર કરો.

Website link : vufics.abarnal.net.in

Install the My Coaching app

login with Org Id : 6022726

C/o. Radiant School of Science , Kh - 0, Sthapan - 2 Flat, Kh Road, Gandhinagar - 382421, Gujarat.

ખુશીઓથી રમશે આંગણું, જ્યારે ઘરે બંધાશે પારણું

કયા દંપતીઓ લાભ લઈ શકે છે?

મહિલા

બંધ ટ્યૂબ્સ, વારંવાર IUI માં નિષ્ફળતા, ઇંડામાં ખરાબી અનિયમિત માસિક અને ગર્ભાશયમાં ગાંઠ હોવી

પુરુષ

ઓછા શુક્રાણુ, શુન્ય શુક્રાણુ, શુક્રાણુઓની ધીમી ગતિશીલતા અને ખરાબ ગુણવત્તા

તમામ સુવિધા એકજ સ્થળે

અત્યાધુનિક IVF લેબ, સયોટ નિદાન, સફળ પરિણામ, IVFના પ્રથમ પ્રયત્ને ઉત્તમ સફળતા, પોતાનું ઈંડું અને પોતાના જ શુક્રાણુથી IVF સારવારમાં અગ્રેસર, નિષ્ણાંત અને અનુભવી એમ્બ્રિઓલજિસ્ટની ટીમ, જેવા અત્યાધુનિક જિનેટિક ટેસ્ટ.

ઉપલબ્ધ સેવાઓ

IUI | IVF | ICSI

બ્લાસ્ટોસિસ્ટ કલ્ચર | PGD/PGS એન્ડ્રોલોજી સર્જિકલ સ્પર્મ એસ્પિરેશન | ક્રાયો પ્રિઝર્વેશન એગ - સ્પર્મ - એમ્બર્યો | TESA | PESA માઈક્રો TESE 4D સોનોગ્રાફી | એન્ડોસ્કોપી NABL પ્રમાણિત લેબોરેટરી

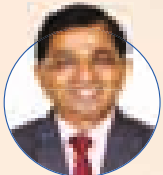
2+ પરિવારને મળી આઈ.વી.એફ. થી ખુશીઓ

પરિવારને મળી આઈ.વી.એફ. થી ખુશીઓ

90 દેશોના લોકોને સારવાર આપનારા

ટાઈમ્સ ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા નેશનલ સર્વે ઓફ ફર્ટિલિટી ક્લિનિક 2019માં દ્વિતિય ક્રમાંક (પશ્ચિમ ઝોન)

ડૉ. આર. જી. પટેલ

(ઈન્ફર્ટિલિટી અને IVF સ્પેશ્યાલીસ્ટ)

સનફ્લાવર ઈન્ફર્ટિલિટી એન્ડ IVF સેન્ટર

માનવ મંદિર પાસે, ટ્રાફિક પોલીસ હેલ્મેટની સામે, મેમનગર, અમદાવાદ, ગુજરાત 380052. મોબાઈલ નં : 079 27410080, +91-9687003993

સનફ્લાવર મલ્ટી સ્પેશિયાલિટી હોસ્પિટલ

નાથાલાલ કોલોની, પંજાબ નેશનલ બેંક ની સામે, લખુડી સર્કલ પાસે, નારણપુરા, અમદાવાદ- 380013. મોબાઈલ નં : 07929914965, +91-9099400445

સનફ્લાવર IVF ક્લિનિક

418, સાહિત્ય આર્કડ, હરિદર્શન ચાર રસ્તા પાસે, નવા નરોડા, અમદાવાદ, ગુજરાત - 382 330. મોબાઈલ નં : 07946010728, +91-9099400221

Sunflower
Hospital

Registered Under "R.N.I. No. GUJGUJ/2023/84401" Permitted to post at Ahmedabad PSO, on 8th date of every Month under Postal Regd. No. G-GNR-354 issued by SSP GNR valid upto 31/12/2025

Off. : Vishv Umiyadham - Jaspur, Opp. Vaishnodevi Temple, S. G. Highway, Ahmedabad, Gujarat - 382721

COMPLETED PROJECTS

**RETAIL & WORK SPACES
AT SOUTH BOPAL**

PROJECT ADDRESS: DABHOI/DAKSHIN/AMDA/TC AND/OR/STC/STC
GUJARAT GOVT. REGD.

**RETAIL & OFFICE SPACES
AT SG HIGHWAY**

PROJECT ADDRESS: AHMEDABAD/AMBEDKAR/STC/AMDA/TC AND/OR/STC
GUJARAT GOVT. REGD.

NEW PROJECTS

**RETAIL & OFFICE SPACES
AT AMBLI 'T' JUNCTION**

PROJECT ADDRESS: AHMEDABAD/SG HIGHWAY/AMBLI/STC
GUJARAT GOVT. REGD.

3 BHK SERENE HOMES

AT SINDHU BHAVAN EXTENSION ROAD

PROJECT ADDRESS: AHMEDABAD/SG HIGHWAY/SINDHU BHAVAN
GUJARAT GOVT. REGD.

**3 BHK
KIDS FRIENDLY HOMES
COMING SOON**

PROJECT ADDRESS: AHMEDABAD/SG HIGHWAY/SOUTH BOPAL

**संजयभाई पटेल
(विसलपुर)**

+91 98254 42197